

Mari Porkka

LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖNTEKIJÄN IDENTITEETIN ILMENEMINEN TYÖN ULKOPUOLISESSA ARJESSA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu –tutkielma
Huhtikuu 2019

TIIVISTELMÄ

Mari Porkka: Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin ilmeneminen työn ulkopuolisessa arjessa
Pro gradu –tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityö
Huhtikuu 2019

Tässä pro gradu –tutkielmassa perehdyn lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kerrontaan omasta työstään ja työroolistaan. Selvitän, joutuvatko he rajaamaan kerrontaa omasta ammatistaan arkielämässään, työaikansa ulkopuolella. Lisäksi kysyn, minkä vuoksi ja millaisissa tilanteissa rooli lastensuojelun sosiaalityöntekijänä muuttuu ongelmalliseksi. Tarkastelen lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia osana postmodernia identiteettiä, jossa useat sosiaaliset identiteetit kilpailevat keskenään. Lähtöoletukseni on, että lastensuojelutyötä tekevät sosiaalityöntekijät joutuvat arkisessa vuorovaikutuksessa rajaamaan puhetta työstään. Oletukseni pohjautuu tutkimustietoon, jonka perusteella lastensuojelun ja lastensuojelutyöntekijöiden voidaan nähdä kärsivän negatiivisesta julkisuuskuvasta. Käsitys asiantuntijuudesta on kuitenkin viime vuosikymmeninä kokenut muutoksia, joiden seurauksena ammattilaisten oletetaan luovan verkostoja ja osallistuvan ammatillisiin keskusteluihin myös työn ulkopuolisessa arjessa.

Aineistoni koostuu kahdesta ryhmäkeskustelusta. Niissä lastensuojelutyötä tekevät sosiaalityöntekijät kertovat arkisista vuorovaikutustilanteista, joissa ammatti on noussut keskustelun aiheeksi. Analysoin aineistoa diskurssianalyttisellä metodilla, roolin käsitettä hyödyntäen. Havaitsin, että lastensuojelutyötä tekevät sosiaalityöntekijät rajaavat ajoittain kerrontaa omasta ammatistaan arkisissa vuorovaikutustilanteissa. Keskusteluissa esitettiin monenlaisia tilanne-esimerkkejä, joissa lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin esille tuleminen arkisessa vuorovaikutustilanteessa oli aiheuttanut hämmennystä vuorovaikutuskumppaneissa sekä sosiaalityöntekijöissä itsessään. Tulkitsin näiden tilanteiden johtuvan lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän roolista suhteessa muihin läsnäolijoiden rooleihin, roolin herättämistä tunteista sekä rooliin liitetystä ennakkokäsityksistä. Tulkitsin lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän roolin hakevan helposti vuorovaikutustilanteissa vastinparikseen asiakkaan roolia. Keskustelijat eivät kuitenkaan ainoastaan pyrkineet piilottamaan identiteettiään lastensuojelutyötä tekevinä sosiaalityöntekijöinä, vaan työidentiteetin esille tuleminen arjessa koettiin myös positiiviseksi asiaksi. Havaintojeni mukaan arkielämässä kilpailevat roolit aiheuttivat ajoittain ristiriitoja lastensuojelutyöntekijän roolin kanssa. Roolit vapaa-ajalla saattoivat olla uhattuna lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin vuoksi, mikäli tilanteessa esiintyvien roolien toimintaodotukset olivat ristiriitaisia. Erityisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliin liitetty ammatillisuuden vaatimus saattoi aiheuttaa ristiriitoja toisten roolien kanssa. Havaitsin keskustelemisen rahasta ja voiton tavoittelusta olevan aineistossa aihe, josta lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän roolissa ei ollut mahdollista puhua. Uhkatilanteissa oli mahdollista säädellä oman työroolinsa voimakkuutta, tai pyrkiä pitämään identiteettinsä lastensuojelutyötä tekevänä sosiaalityöntekijänä salassa. Keskustelijat vastustivat kutsumusammatti-termin käyttämistä, mutta kokivat kuitenkin tekevänsä merkityksellistä ja motivoivaa työtä.

Avainsanat: lastensuojelu, sosiaalityö, identiteetti, rooli, sosiaalisen identiteetin teoria, postmoderni identiteetti, arki, vuorovaikutus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Mari Porkka: Manifestation of child welfare social worker's identity outside the workplace
Master's thesis
Tampere University
Social work
April 2019

In this Master's Thesis I will be exploring child welfare social worker's descriptions of their work and their professional role. I intend to clarify if and how they feel they need to limit the way they talk about their work outside the workplace. In addition, I will ask why and in what circumstances their role as social workers in child welfare services can become problematic. I will inspect the role of a child welfare social worker as part of a post-modern identity, in which several social identities compete with one another. My premise is that child welfare workers feel the need to limit the way they speak of their work to others outside the professional setting. This premise is based on data which indicates that child welfare and child welfare workers suffer from a negative image. Nevertheless, the demands placed on the professionalism of the workers have incurred changes, which in turn have caused the professionals to create networks and partake in conversations regarding their work outside the workplace.

My material is composed of two group discussions in which child welfare social workers recounted incidences, where their profession had become the topic of conversation outside the workplace. I will use discourse analysis and the concept of role in regards to the material. I observed that social workers in child welfare services do limit their speech from time to time when talking with people outside the workplace. In the discussions, several situational examples were presented in which bringing up the professional identity of the social worker had caused confusion and awkwardness in both participants of the interaction. My interpretation is, that these situations were caused by the role of the child welfare social worker in relation to the roles of the other participants, and the emotions and preconceived ideas regarding to that role. Also my interpretation is, that in an interaction, the social worker role would often seek to have a client role as a counterpart. Still, the members of the discussion group did also at times regard their perceived identity as child welfare social workers as a positive one, as opposed to something to hide. According to my observations, the competing roles in everyday life caused at times conflicts with the role of the child welfare social worker. The roles outside of work could be in jeopardy due to the role of the child welfare social worker, if the behavioral expectations of the roles were in conflict. Especially the pressure of expectation pertaining to the professional behavior in the role of the child welfare social worker could cause conflicts with other roles. I observed in the material that money and profit were impossible topics to discuss in the role of a child welfare social worker. In threatening situations it was possible to adjust the involvement of one's professional role or to keep one's identity as a child welfare social worker in secret. The participants of the discussion group considered their work to be meaningful and motivating but opposed to referring it to a vocation of conscience or a calling.

Keywords: child welfare services, social work, identity, role, social identity theory, postmodern identity, social interaction

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Sosiaalityöstä professiona ja sosiaalityöntekijän identiteetistä.....	4
2.1 Sosiaalityön professio ja sen kehitys.....	4
2.2 Sosiaalityön julkisuuskuva.....	7
2.3 Sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetistä ja itseymmärryksestä.....	10
3 Sosiaalisesti rakentuva identiteetti ja arki.....	14
3.1 Sosiaalisen identiteetin teoria – työ identiteetin lähteenä.....	14
3.2 Sosiaalinen konstruktionismi ja postmoderni identiteetti.....	15
3.3 Identiteetti ja roolit.....	16
3.4 Arkinen vuorovaikutus.....	17
4 Ryhmäkeskustelut – kohti selontekoja.....	19
4.1 Tutkimuskysymys.....	19
4.2 Aineistot.....	19
4.3 Haastattelujen toteuttaminen ja eteneminen.....	19
4.4 Havaintoja aineiston analyysiprosessista.....	20
4.5 Diskurssianalyysi ja selonteot.....	22
5 Identiteettiä jäljittämässä.....	25
5.1 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti.....	25
5.2 Sosiaalityöntekijän rooli vaihtelevissa vuorovaikutustilanteissa.....	28
5.3 Sosiaalityöntekijän rooli ja tunteet.....	37
5.4 Sosiaalityöntekijän rooliin liitetyt ennakkokäsitykset.....	46
6 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin ilmeneminen vapaa-ajalla.....	57
6.1 Identiteeteistä ja rooleista.....	61
6.2 Uusia kysymyksiä ammatillisista identiteeteistä ja niiden merkityksestä.....	64
Lähteet.....	66

1 Johdanto

Lastensuojelu on viime vuosina kokenut kovaa käsittelyä mediassa. Sanomalehtien ja iltapäivälehtien uutisointien lisäksi lastensuojelun toimia käsitellään myös sosiaalisessa mediassa ja keskustelupalstoilla. Viime vuosina lastensuojelu on noussut puheenaiheeksi erityisesti kahdeksanvuotiaan pikkutyön kuolemaan johtaneen tapauksen jälkeen, jolloin myös sosiaalityöntekijöitä on kovasanaisesti käsitelty julkisuudessa.

Julkisuudessa kuullaan harvoin sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lastensuojelun sisällöstä tai sen tilanteesta. Sosiaalityöntekijöitä onkin kritisoitu hiljaisuuden kulttuurin ylläpitämisestä. Lastensuojelun keskusliitto julkaisi vuonna 2013 lastensuojelun ammattilaisille *Lastensuojelu ja julkisuus* -oppaan median kohtaamiseen. Siinä esitetään, että lastensuojelussa kohtaavat luottamuksellisuus ja avoimuus, joiden yhdistäminen aiheuttaa joskus haasteita. Esimerkiksi median vaatimukseen yksittäistapausten taustatietojen kommentoinnista ei voida vastata. Tämän ei tarvitse kuitenkaan merkitä sitä, että työntekijät eivät voisi kertoa työstään julkisesti. (Jaakkola 2013, 7.)

Tässä pro gradu –tutkielmassa kiinnitän huomioni työntekijöiden kerrontaan omasta työstään ja työroolistaan. Paneudun siihen, miten lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden identiteetti ilmenee työntekijöiden arkisissa vuorovaikutuskohtaamisissa. Tutkimuskysymykseni on, joutuvatko lastensuojelun sosiaalityöntekijät rajaamaan kerrontaa omasta ammatistaan työn ulkopuolisessa arjessa. Lisäksi kysyn, millaisissa tilanteissa ja minkä syiden vuoksi työntekijöiden rooli lastensuojelun sosiaalityöntekijänä muuttuu ongelmalliseksi. Roolin ja identiteetin käsitteitä määrittelen tarkemmin luvussa 3.3.

Tarkastelen lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia osana postmodernia identiteettiä, jossa useat eri tavoin painottuneet sosiaaliset identiteetit kilpailevat keskenään. Henri Tajfelin sosiaalisen identiteetin teoria luo oletuksen, jonka mukaan ihmiset ammentavat identiteettinsä sosiaalisten suhteiden kautta, käsittämällä itsensä osaksi erilaisia ryhmiä (Burr 2004, 94). Ammatti-identiteetti liittyy ihmisen osaksi suurempaa kokonaisuutta, jossa rooliin liitettyjä toimintaodotuksia muokkaavat omat kollegat mutta myös muut ihmiset, joiden kanssa olemme sosiaalisessa kanssakäymisessä. Postmodernin identiteettiteorian mukaan koherentti ja jatkuva minuus on nykyisin korvautumassa tilanteisilla yksilöiden käyttäytymis- ja identiteettimalleilla (Nikander 2009, 287). Näin ollen yksilöiden on mahdollista kantaa useita erilaisia rooleja ja muokata näistä eri

tilanteisiin sopivia yhdistelmiä. Sosiaalisen identiteetin teoriaa ja postmodernia identiteettiä käsittelem tarkemmin luvuissa 3.1 ja 3.2.

Lähtöoletukseni on, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät joutuvat ajoittain rajaamaan kerrontaa omasta ammatistaan. Tämä oletukseni pohjautuu erityisesti Isossa-Britanniassa tehtyihin havaintoihin, joiden mukaan lastensuojelun julkisuuskuva on melko negatiivinen (Aldridge 1990 & Franklin 1998 sit. Reid & Misener 2001, 196). Valitettavasti Suomessa lastensuojelun julkisuuskuva on ollut erittäin vähän tutkittu aihe, jota ovat käsitelleet lähinnä opinnäytetöiden tekijät. Omat kokemukseni lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden kohtaamisista ovat vahvistaneet käsitystäni, jonka mukaan puhuminen omasta ammatista on ajoittain hankalaa.

Vaikka keho julkisuuskuva ja stereotyyppiset mielikuvat lastensuojelutyöstä voivatkin vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden puheeseen omasta ammattiroolistaan, ei tämän työn pääasiallinen tarkoitus ole tutkia sosiaalityöntekijöiden puheen ja lastensuojelun julkisuuskuvan keskinäistä suhdetta. Tutkielmani fokus on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin ilmenemisessä arkisessa vuorovaikutuksessa. Kirjallisuuskatsauksessa käsittelem myös lastensuojelun julkisuuskuvaa, koska oletan työntekijöiden roolilla ja julkisuuskuvalla olevan merkitystä toistensa kannalta. Lastensuojelutyöntekijöiden avoimuudella on puolestaan mahdollista muokata lastensuojelutyön julkisuuskuvaa ja siten myös vähentää lastensuojeluun liitettyjä stereotypioita.

Arkisella vuorovaikutuksella viitataan tutkielmassani moninaiseen ja eri tilanteissa tapahtuvaan vuorovaikutukseen, jota käydään työajan ulkopuolella sosiaalityöntekijöiden vapaa-ajalla. Tämä voi pitää sisällään esimerkiksi päivittäistä kuulumistenvaihtokeskustelua naapurin kanssa, esittäytymistilanteen, tilanteen, jossa sovitaan aikatauluista puolittutun kanssa, stressinpurkukeskustelun hyvän ystävän kanssa tai muun vastaavan tilanteen, jossa ammatti ja työnteke voivat tulla puheeksi suoran kysymyksen kautta tai välillisesti. Arkea ja arkista vuorovaikutusta käsittelem tarkemmin luvussa 3.4.

Susan Eriksson-Piela määrittelee väitöskirjassaan työpuheen, ammatillisen toiminnan ja asiantuntijakulttuurin suhteita oman työni kannalta relevantilla tavalla. Eriksson-Pielan mukaan puhe työstä antaa viitteitä siitä, miten yksilö suuntautuu omaan ammatilliseen toimintaansa sekä siitä, minkälaisen tekijöiden varassa ammatillista identiteettiä rakennetaan. Oman ammatillisen toiminnan määrittely puolestaan antaa viitteitä siitä, mikä on leimallista nykyiselle asiantuntijakulttuurille ja millaisten käsitysten kautta sitä ylläpidetään. (Eriksson-Piela 2003, 12.)

Puheella, ammatti-identiteetillä ja julkisella asiantuntijakulttuurilla on yhteyksiä, joissa eri osa-alueet vaikuttavat toisiinsa.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin ilmeneminen arjessa ei ole tärkeää yksin sosiaalityön julkisuuskuvan pohtimisen kannalta. Jälkimodernissa asiantuntijakulttuurissa ammatillisuuden ylläpitämisen on katsottu vaativan verkostoitumista myös muiden ammattilaisten kanssa, mikä puolestaan vaatii osallistumista keskusteluihin omasta ammattiroolista käsin. Puhetta työstä on ylipäättään vaikeaa, ellei mahdotonta, välttää arkisessa kanssakäymisessä. Vivien Burr esittää muun muassa Muzafer Sherifin 1950 -luvulla tehtyihin koeasetelmiin sekä Henri Tajfelin sosiaalisen identiteetin teoriaan vedoten, että kokemus itsestämme muokkautuu niiden ryhmien mukaan, joihin katsomme kuuluvamme (2004, 87). Työ siis määrittää myös sitä, millaisia käsitämme olevamme yksilöinä. Aloitan tarkastelemalla asiantuntijuutta ja asiantuntijuudessa tapahtuneita muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana, sosiaalityön julkisuuskuvaa sekä sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä ja itseymmärrystä.

2 Sosiaalityöstä professiona ja sosiaalityöntekijän identiteetistä

2.1 *Sosiaalityön professio ja sen kehitys*

Professiot ovat ammattikuntia, joiden edustajat soveltavat erikoistunutta ammatillista tietoa työtehtäviinsä. Tyypillisiksi professioiksi Esa Konttinen nimeää opettajat, lääkärit, terveydenhoitajat ja sosiaalityöntekijät. (Konttinen 1997, 48). Synnöve Karvinen toteaa väitöskirjassaan, että ammattikunnat ovat pyrkineet rajaamaan oman pätevyysalueensa ja pyrkineet osoittamaan sen oikeutuksen suljetun tiedon ja osaamisen avulla, eikä sosiaalityötä perinteisessä mielessä ole voitu pitää samassa mittakaavassa professiona kuin muita ammattikuntia (Karvinen 1996, 29). Tämä kuvaus liittyy kuitenkin erityisesti modernin ajan käsitykseen ammatillisuudesta, ja jälkimoderni aikakausi onkin muokannut käsityksiä ammatillisuuden luonteesta ja ammatillisesta tiedosta.

Liberalismin leviäminen esimodernin ajan jälkeen antoi mahdollisuuden poliittisten, taloudellisten, ammatillisten ja muiden ryhmien omaehtoiselle järjestäytymiselle. Kulttuurinen ja filosofisluonteinen tieto korvautui systemaattisella asiatiedolla kokeellisten tutkimusmenetelmien vaikutuksesta. Modernille aikakaudelle tyypillinen, tieteellisesti tuotettu tieto nousi ammattikuntien perustoiksi. Modernin ajan professioille tunnusomaista onkin ollut spesialiteetti, johon ammatinharjoittaja on samaistunut, systemaattinen yleistetty tieto, jolla on vaikutettu työn kohteeseen sekä erikoistuneen koulutuksen ja tutkinnon tuleminen ammattitoiminnan pääsyehdoiksi. Ammattikuntien kytkeytyminen yhteiskuntaluokkiin on myös heikentynyt: professiot ja niiden jäsenet ovat keskiluokkaistuneet. Tähän perustuu myös järjestäytyminen professionaaliksi järjestöiksi: koska ammatti eriytyy yhteiskuntaluokasta ja valtiosta, on sen ajettava omia etujaan. (Konttinen 1997, 49–50.)

Sosiaalityötä on kritisoitu epätieteellisenä ja teoriattomana sen taistellessa modernin ajan profession paikasta. Kritiikin seurauksena ammattikunnan sisällä vahvistui pyrkimys tieteellisesti ja teoreettisesti perusteltuun ammatillisuuteen, kun sosiaalityö koulutusalan akatemisoitui 1980-luvulla. (Karvinen 1996, 15.) Keskustelu sosiaalityön ammatillisuudesta ei kuitenkaan ole loppunut akatemisoitumiseen. Sosiaalityön sisältöön ovat vaikuttaneet myös postmoderni kehitys ja hyvinvointivaltion murros. (Emt. 16.) Sosiaalityölle on ominaista tehtäväalueen ja työvälineiden eriytymättömyys ja rajaamattomuus (Sipilä 1989, 228 sit. Karvinen 1997, 17). Sosiaalityön kohde ja tehtävät ovat kuitenkin monimutkaisia ja muuttuvia (Karvinen 1997, 17). Tästä syystä modernin

ajan professioita leimannut pyrkimys luoda tiukasti rajattua, tietyn profession käytössä olevaa spesifiä tieteellistä tietoa ei kuvaa kovinkaan hyvin sosiaalityön ammatillista ydintä.

Yhteiskunnan yleinen modernisaatio on vaikuttanut professioihin yleisesti ja siihen, miten asiantuntijuus ja asiantuntijatieto käsitetään. Hyvinvointivaltion muutokset ja uuteen asemaan noussut markkinavetoisuus ovat muokanneet myös professioita ja sitä, mitä professioiden edustajilta vaaditaan. Perinteisen hyvinvointivaltiomallin ei ole katsottu viime vuosina enää kykenevän tarjoamaan vastauksia nykyisiin sosiopoliittisiin ongelmiin. (Carvalho & Correia 2018, 1.) Perinteiseen hyvinvointivaltiomalliin liitetään nykyisin käsityksiä taloudellisesta tehottomuudesta, innovaatioiden puutteesta, riippuvuus ammattilaisista, vähäisestä vapaudesta tehdä yksilöllisiä valintoja sekä julkisten palveluiden tehottomuudesta (Carvalho & Santiago 2016 sit. Carvalho & Correia 2018, 2). Näitä ongelmia on pyritty korjaamaan hyödyntämällä liikkeenjohdon logiikkaa julkisen hallinnon osana, mikä on vaikuttanut myös asiantuntijuuteen ja asiantuntijatietoon. (Carvalho & Correia 2018, 2).

Taloudellisen voiton tavoittelu on näkynyt professioissa globaalisti monin eri tavoin: koulutuksessa, käytännön työssä sekä ammatillisissa arvoissa (Carvalho & Correia 2018, 3). Jälkimodernina aikakautena ammattikunnat ovatkin yleisemminkin pyrkineet vastaamaan yhteiskunnan muospaineisiin reflektiivisyydellä, ”asiantuntijuuden uudelleen arvioinnilla ja aukeamalla itsensä arviointiin” (Julkunen 1994, 208–212, sit. Karvinen 1997, 17). Karvinen kuitenkin osoittaa väitöskirjassaan reflektiivisyyden olleen sosiaalityössä merkittävä ajatus jo opillisen kehityksen alkuvaiheista lähtien (Karvinen 1997, 17).

Karvinen käyttää väitöskirjassaan termiä ”reflektiivinen”. Evans & Hardy puolestaan käyttävät termejä ”reflective” (reflektiivinen) ja ”reflexive” (refleksiivinen). Reflektiivinen viittaa Evansin ja Hardyn määritelmän mukaan toimijan sisäiseen itseymmärrykseen, kun taas refleksiivinen laajentaa katsontakantaa myös niihin kontekstuaalisiin tekijöihin, jotka muokkaavat yksilön (esim. päätöksentekijän) subjektiivista päätöksentekoa. Refleksiivinen käsitteen synty liittyy heidän mukaansa pyrkimykseen yhdistää jälkimodernin ajan teorioita aiempaan reflektiivisen käsitteeseen. (Evans & Hardy 2010, 124.) Tämän vuoksi suosin itse hiukan laajempaa, ja ehkä paremmin jälkimodernin ajan henkeen sopivaa, refleksiivisen käsitettä.

Huolimatta pyrkimyksistä tieteellistää sosiaalityötä mahdollisimman pitkälle, sosiaalityöhön sisältyy väistämättä paljon epävarmuutta. Suurin osa päätöksistä, joita sosiaalityössä tehdään, on

luonteeltaan moraalisia tai eettisiä pulmia, jotka eivät ole ratkaistavissa tieteellisin metodein. (Evans & Hardy 2010, 125.) Ongelmiin ei siis ole usein olemassa yhtä selkeää ja oikeaa vastausta, joten myöskään mikään yksittäinen teoria ei anna vastauksia tai toimintaohjeita. Toimijat osallistuvat tiedon tuottamiseen subjektiivisten arviointiensa ja toimintansa kautta (emt. 126). Refleksiivisyyden avulla on mahdollista kyseenalaistaa itsestään selvät oletukset, joilla legitimoidaan tietoa ja käytännön toimintaa. Refleksiivinen käytäntö vaatii siis toimijalta sekä reflektiivisyyttä oman työnsä suhteen mutta myös ymmärrystä siitä, että hänen roolinsa ja tehtävänsä ovat tilanteisesti rakentuvia. (Emt. 127.) Sosiaalityötä määrittävä refleksiivisen asiantuntijuuden ajatus ei jälkimodernissa ole siis vierasta muillekaan professioille.

Modernin tiivistymistä (siirtymää modernista jälkimoderniin; oma lisähuomautus) on kuvattu refleksiivisen modernin käsitteellä, jossa refleksiivisyys viittaa yhteiskunnan prosessien liikkuvuuden ja keskinäisen riippuvuuden lisääntymiseen. Asiantuntijatiedolta vaaditaan kohteeseensa suuntautumista entistä kokonaisvaltaisemmin. Asiantuntijoiden välinen yhteistyö ja verkostojen muodostaminen nähdään entistä tärkeämmäksi. Myös individualisaatio eli yksilöllistyminen näkyy asiantuntijuudessa. Asiantuntijatiedon haltioiden yksilöllisen ominaisuudet nousevat huomion kohteeksi ja yleiset, koko ryhmää määrittävät symbolit menettävät merkitystään. Yksilön on osoitettava pätevyytensä toistuvilla näytöillä ja luotava henkilökohtainen maineensa. (Konttinen 1997, 56–58.)

Jälkimodernin ajan on nähty olevan luonteeltaan varmuutta horjuttavaa. Puhutaan ”suurten kertomusten katoamisesta”. Selkeät linjat sirpaloituvat, vaihtoehtoisia selityksiä ja tapoja elää on havaittavissa ympärillämme yhä enemmän ja tämä kaikki näkyy myös asiantuntijatiedon ymmärtämisessä. Esimerkkinä perinteisen professiokäsityksen murenemisestä voidaan nähdä lääkärin ammatin kokemat muutokset viime vuosikymmeninä. Lääkärin työssä asiantuntijuuden muutos konkretisoituu vielä sosiaalityötäkin selkeämmin. Asiakkaiden tyytyväisyyden korostaminen ja käyttäjänäkökulman nousun on nähty johtavan kuluttajakeskeiseen päätöksentekoon ja terveydenhuoltoon. Palveluja tarvitseva henkilö ja lääkäri katsovat ongelmaa tasavertaisina vailla tiedollista tai vallankäyttöön liittyvää vastakkainasettelua. (Toiviainen 2011, 777.) Konsumerismilla tarkoitetaan mikrotasolla sellaista potilas-lääkärisuhdetta, jossa lääkäri jakaa tietoa ja päätöksentekoa potilaan kanssa (Entwistle ja Watt 2006 sit. Toiviainen 2011, 777.) Tämänkaltaisen käsitys asiantuntijuudesta on vallannut sosiaalityön ammatillisuutta jo vuosia, mutta lääkäriprofession historiassa se on varsin uudenlainen näkökulma asiantuntijatietoon. Syitä, jotka selittävät potilaan aseman ja lääkärin tietomonopolin muutosta, ovat Toiviaisen mukaan

yhteiskunnallinen kehitys, globalisaatio, tiedon määrän kasvu internetin myötä sekä potilaiden valinnanvapauden ja aseman korostuminen (Toiviainen 2011, 777–778).

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että ammattikuntien merkitys on nykypäivänä kasvanut, sillä ne ovat korvanneet yhteiskunnan perinteisen luokkajaon ainakin joiltain osin. Samalla kuitenkin ammattien statusarvo on kokenut inflaation. Refleksiivisen ammatillisuuden korostamisen voidaan nähdä rapauttaneen uskoa ammatillisen tiedon erityisyyteen. Individualisaatiokehitys puolestaan on pitänyt huolen siitä, että kunkin yksilön on kilpailtava paikastaan oman ammattikuntansa pätevänä edustajana. Näin ollen tutkinto tai ammattinimike eivät enää yksinomaan voi toimia yksilön pätevyyden osoittajina.

Konttinen esittää, että tulevaisuudessa maallikon ja asiantuntijan keskinäinen suhde tulee kokemaan muutoksia ja syntyy yhä kapeampia spesialiteetteja. Ammattilaisten ja maallikoiden välille vaaditaan yhä tiiviimpää kanssakäymistä. (1997, 60.) Kuten Carvalho ja Correia esittävät, tämä kehitys ei ole edelleenkään pysähtynyt, vaan kilpailu ja omavaraisuuden säilyttäminen on edelleen laajentunut koskemaan yksilöiden lisäksi erilaisia instituutioita (2018, 3). Kehitys, jossa ammattinimike on alkanut menettää merkitystään, näyttää siis edelleen jatkuvan. Sen sijaan, että status saavutettaisiin vanhaan tapaan opiskelemalla ja saavuttamalla ammattinimike, se saavutetaan tulevaisuudessa entistä useammin kyvyllä neuvotella ja legitimoida tietoa. Yksilön identiteetin rakentumisen kannalta ammatti ei ehkä olekaan enää yhtä merkityksellinen kuin aiemmin. Postmodernin identiteetin tapaan myös ammatti-identiteetti sirpaloituu ja yksilön tehtävänä onkin koota se itse uskottavaksi ja arvostetuksi luomalla verkostoja ja keräämällä relevanttia tietoa eri aloilta. Nykyinen verkostoitumisen vaatimus merkitsee siis samalla vaatimusta puhua työstä myös vapaa-ajalla. Perehdyn postmoderniin identiteettiin tarkemmin luvussa 3.2. Seuraavaksi esitän katsauksen sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden julkisuuskuvaan paneutuviin tutkimuksiin.

2.2 Sosiaalityön julkisuuskuva

Suomalainen tutkimus sosiaalityön julkisuuskuvasta on ollut vähäistä. Itse julkisuuskuvaan on epäilemättä vaikuttanut vuonna 2012 tapahtunut kahdeksanvuotiaan Eerikan kuolemantapaus. Tapahtunutta on ruodittu lööppijulkisuudessa ja keskustelupalstoilla runsaasti ja se on epäilemättä herättänyt yleistä epäluottamusta lastensuojelutyötä kohtaan. Samalla se on johtanut vaatimuksiin lapsen osallisuudesta ja kuulemisesta. Vaikka tässä työssä pääasiallisena kiinnostuksen kohteena

ovat lastensuojelutyötä tekevät sosiaalityöntekijät, perheiden kirjallisuuskatsauksessa tutkimuksiin jotka käsittelevät yleisesti ottaen sosiaalityöntekijöiden identiteettiä ja sosiaalityön julkisuuskuvaa.

Sosiaalityön julkisuuskuvaa on Suomessa käsitelty jonkin verran opiskelijoiden opinnäytetöissä. Sen sijaan varsinaista tutkimuskirjallisuutta ei juurikaan ole. Tutkimusta julkisuuskuvasta ja sen seurauksista on tehty jonkin verran esimerkiksi Isossa-Britanniassa, mutta tämäkin tutkimus on yleisesti jo melko iäkäästä. Niissä on perehdytty muun muassa sosiaalityötä koskeviin uutisointeihin ja siihen, miten sosiaalityöntekijöistä kirjoitetaan julkisuudessa. Sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä on tutkittu 2010 ja 2011 ilmestyneissä kahdessa väitöstutkimuksessa (Tamm 2010; Vaininen 2011). Lisäksi aiheeseen on jonkin verran paneuduttu opinnäytteissä.

Suomessa huomiota on kiinnitetty etenkin sosiaalityön hiljaisuuteen ja toivottu avoimuutta ja ammattilaisten osallistumista julkiseen keskusteluun. Lastensuojelun Keskusliitto teetti vuonna 1997 lastensuojelun imagoa kartoittavan tutkimuksen, jota ei kuitenkaan ole julkaistu. Imagotutkimuksessa, jossa selvitettiin lastensuojelun sidosryhmien, sisä- ja ulkopiirin mielikuvia lastensuojelusta, vastaajat toivoivat enemmän avoimuutta ja ammattilaisen osallistumista julkiseen keskusteluun. Toimittajien mielikuva lastensuojelusta oli tulosten mukaan hyvin kriittinen, ja lastensuojelu koettiin byrokraattiseksi ja joustamattomaksi. Samalla sosiaalialaa pidettiin kuitenkin vastuullisena ja ammattimaisena. (Lastensuojelun ja Lastensuojelun Keskusliiton imagotutkimus 1997.)

Myös vuonna 2013 julkaistussa *Lastensuojelu ja julkisuus* -oppaassa esitetään, että vaikka lastensuojelutyöhön kuuluu luottamuksellinen asiakassuhde sekä ehdoton vaitiolovelvollisuus asiakkaan asioista, ei tämä automaattisesti merkitse sitä, että sosiaalityöntekijöiden tulisi julkisuudessa vaieta työnsä mahdollisuuksista ja toimintatavoista (Jaakkola 2013, 6 ja 12). Ihmiset ovat tietämättömiä lastensuojelutyön sisällöstä ja käytänteistä ja keräävät tietonsa epävirallisista lähteistä, joiden ääninä toimivat esimerkiksi tyytymättömät asiakkaat. Myös median on nähty vaikuttaneen sosiaalityön julkisuuskuvaan uutisoimalla erityisesti sosiaalityön epäonnistumista.

Brittiläiset tutkimukset osoittavat, että jatkuva sosiaalipalveluiden kritisoiminen ja väärinymmärrykset mustaavat sosiaalityöntekijöiden julkisuuskuvaa (Franklin 1998 sit. Mendez, Otto, Surette & Zugazaga 2006, 622). Aldridge (1990) ja Franklin (1998) ovat todenneet, että erityisesti lastensuojelun käytänteet joutuvat usein negatiivissävytteisten kuvailujen kohteeksi (sit. Reid & Misener 2001, 196). Annika Pätiälä toteaa omassa pro gradu -tutkielmassaan, että myös

sosiaalityöntekijät itse ovat sitä mieltä, että negatiivinen julkisuuskuva vaikuttaa suoraan asiakkaiden kanssa tehtävään työhön: asiakkaat eivät halua olla tekemisissä lastensuojelun kanssa, ja asiakkuus koetaan usein leimaavaksi. (2016, 88.) Lastensuojelutyöntekijöiden voidaan siis uskoa kärsivän henkilökohtaisesti lastensuojelua leimaavasta negatiivisuudesta.

Muun muassa Bob Franklin ja Nigel Parton (1991) ovat kirjoittaneet Isossa-Britanniassa 1980-luvulla uutisoiduista lastensuojelutapauksista. Uutisoinneissa sosiaalityöntekijöihin liitettiin stereotypioita, joissa heidät kuvattiin epäpäteviksi, lasten hyvinvoinnista piittaamattomiksi jahkailijoiksi, jotka välttivät sotkeutumasta perheiden yksityisyyteen. Samalla kuitenkin toinen stereotypia maalasi heistä kuvaa kiihkomielisinä byrokraatteina. Näin ollen sosiaalityöntekijöitä kuvattiin yhtäältä naiiveina, arkijärkeen kykenemättöminä, toisaalta roistoina ja ihmisten kiusaajina. (Franklin & Parton 1991, 14–17.)

Myös suomalaisissa opinnäytetöissä sosiaalityötä ja -työntekijöitä on kuvattu ääripäiden kautta. Merja Degerlund (2016) tutki pro gradu -työssään Helsingin Sanomien ja Ylen verkkouutissivuston uutisointia vuoden ajalta. Tutkielmassa perehdyttiin siihen, mitä merkityksiä lastensuojelulle annetaan julkisuudessa. Degerlund löysi kuusi diskurssia, joilla lastensuojelua kuvattiin. Hän nimeää diskurssit lastensuojelua kaotisoivaksi, regularisoivaksi, byrokratisoivaksi, respektoivaksi, defensoivaksi ja hasardoivaksi diskurssiksi (2016). Sen lisäksi, että julkisuudessa lastensuojelusta kirjoitettiin muun muassa kriisiytyneenä ja organisoitumattomana, byrokraattisena ja uhkaavana (50;61;65), esittää defensoiva diskurssi sen myös tukipalveluksi ja asiakkaiden turvaverkoksi (70) ja respektoiva diskurssi laaja-alaiseksi, kehittyväksi ja ammattitaitoiseksi palveluntuotannoksi (79).

Anu Mäkelä (2015) on pro gradu – tutkielmassaan tutkinut lastensuojelun mainetta sosiaalityön opiskelijoiden, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja toimittajien näkökulmasta. Mäkelä kirjoittaa lastensuojelutyön saaneen niin sanotun ”liikaisen työn maineen” (Mäkelä, 12). Ashford ja Kreiner (1999) lainaavat Hughesin (1955, 122) alun perin muotoilemaa ajatusta, jonka mukaan likaista työtä määritellään kolmen tekijän, fyysisen, moraalisen ja sosiaaliseen paineen kautta. Likaista työtä voidaan määritellä myös korkean tai matalan vaikutusvallan työksi riippuen siitä, kuinka paljon vaikutusvaltaa työhön liittyy ja millaisen koulutuksen työn tekeminen vaatii. (Ashford ja Kreiner 1999, 414–416.)

Väärät käsitykset, tiedon puute ja likaisen työn maine ovat osaltaan vaikuttamassa lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden työhön. Seuraavaksi paneudun lyhyesti tutkimuksiin, joissa on jäljitetty sosiaalityöntekijöiden ammatillista itseymmärrystä.

2.3 Sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetistä ja itseymmärryksestä

Satu Vaininen on väitöskirjassaan (2011) tutkinut sosiaalitoimistoissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä 2000-luvulla. Hän on kerännyt aineistonsa haastattelemalla sosiaalityöntekijöiden lisäksi terveydenhoitajia, lääkäreitä, psykologeja ja työvoimaohjaajia (2011, 84–85), joten tutkimustulokset eivät heijasta yksinomaan sosiaalityöntekijöiden ymmärrystä omista työidentiteeteistään. Vaininen toteaa, että uudistuvat ja uuden sosiaalityön toimintaympäristöt synnyttävät ja mahdollistavat eri tavoin suuntautuneita sosiaalityön ammatti-identiteettejä. Hän esittää, että sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijät orientoituvat ja katsovat tilanteita perheneuvojan/asiakasneuvojan, hyvinvoinnin katalysaattorin, sosiaalisen resurssioijan, sosiaalisen kriisityön, erityisosaajan sekä kehittäjän ammatti-identiteeteistä käsin. (244–245.) Esittelen nämä Vainisen kuvaamat sosiaalityön ammatti-identiteetit seuraavaksi hieman tarkemmin.

Perheneuvojan/asiakasneuvojan ammatti-identiteetissä korostuu Vainisen tulkinnan mukaan perheiden sisäisen ja ulkoisen vuorovaikutuksen ohjaaminen, sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitysten ja vaikutusten esiin tuominen hyvinvoinnin edistämiseksi. Samalla tähän liittyy palvelujärjestelmän asiantuntijan rooli. Tässä ammatti-identiteetissä ei ole kyse niinkään sosiaalityöntekijän puuttumisesta ongelmalliseen elämäntilanteeseen, vaan työntekijän tehtävä liittyy keskustelutilan luomiseen. Toisaalta perheneuvojan identiteetti mahdollistaa myös asiakassuhteen luomisen, jossa sosiaalityöntekijä määrittelee ehdot ja toimii valistajana, opettajana tai neuvojen antajana. (2011, 245–246.)

Perheneuvojan identiteetissä korostuu psykososiaalisen työn merkitys. Työntekijän tehtävänä on ennen kaikkea keskustelutilan luominen ja dialogisen yhteyden aikaansaaminen. Perheneuvojan identiteetti mahdollistaa kuitenkin myös suhteen, jossa työntekijä määrittää ehdot ja toimii neuvojan, valistajan ja opettajan tavoin (2011, 246). Tulkitsen kuitenkin, että perheneuvojan identiteetissä kontrolloinnilla on huomattavasti pienempi merkitys kuin mitä virkamiestyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuuluu.

Hyvinvoinnin katalysaattorin identiteetti painottaa sosiaalityöntekijän roolia kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kartoittajana ja koordinaattorina. Sosiaalityöntekijä työskentelee asiakkaan motivoijana, tukijana, asianajajana, verkostojen järjestelijänä sekä palvelujärjestelmän asiantuntijana. Vaininen toteaa, että kontrollikeinojen käyttöä on vaikea sovittaa tähän identiteettiin: kontrollikeinoista sovitaan usein asiakkaan kanssa yhteistyössä. Siten hyvinvoinnin katalysaattorin identiteetti sopii huonosti esimerkiksi huostaanoton uhkatilanteeseen. (2011, 246–248). Tiivis ja läheinen suhde on haitaksi varsinkin kontrollitehtävien suorittamisessa (Granfelt 1993, 211; Pohjola 1993, 190–191; Raunio 2004, 145 sit. Vaininen 148). Rojek, Peacock & Collins on myös esittänyt, että sosiaalityöntekijät vastustavat kuvausta, jonka mukaan heidän työnsä olisi kurinpitoa tai valvontaa: toivotumpi omakuva sisältää käsitteet ”auttaja, huolehtija ja mahdollistaja” (1988, 133 sit. Golding 1991, 102). Hyvinvoinnin katalysaattorin identiteetti kuvastaakin todennäköisesti erittäin hyvin sosiaalityöntekijöiden toivottua ammatti-identiteettiä.

Lastensuojelu sisältää väistämättä myös kontrollikeinojen käyttöä. Työskentelyn tulisi perustua yhteistyöhön perheen kanssa, mikä ei kuitenkaan ole aina mahdollista. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on aina Lastensuojelulain 4§ mukaisesti ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (Finlex; Lastensuojelulaki, 4§), ja joskus tämä vaatii kontrollikeinojen käyttöön ottamista. Siten hyvinvoinnin katalysaattorin identiteetin voidaan ajatella istuvan melko huonosti lastensuojelutyöntekijän käsitykseen omasta työidentiteetistään. Samalla voidaan myös kysyä, ketä lastensuojelun työntekijä todellisuudessa edustaa, lasta vai perhettä kokonaisuudessaan. Virallisesti työntekijä tekee työtään lapselle tämän hyvinvoinnin tukemiseksi. Lapsen etu saattaa vaatia muun muassa vanhempien toimien kontrollointia, verkostojen järjestämistä sekä sopivien tukimuotojen löytämistä. Lastensuojelun työntekijä voi joutua puuttumaan myös nuoren toimintaan, esimerkiksi tämän päihteidenkäyttöön. Nuoren näkökulmasta sosiaalityöntekijä käyttää kontrollikeinoja, vanhemmalle sosiaalityöntekijän toiminta saattaa puolestaan näyttäytyä hyvinvoinnin katalysaattorina toimimisena.

Sosiaalisen kriisityön identiteetti tulee lähelle työntekijöitä, joiden työssä kontrollikeinojen käyttö on välttämätöntä. Lähtökohtana ovat kontrolloijan ja asianajajan toimintaroolit, joihin työntekijä liittyy asiakastilanteesta riippuen myös muita toimintarooleja, kuten elämäntilanteen kartoittajan, tukijan ja motivoijan sekä palvelujärjestelmän asiantuntijan rooleja. Sosiaalityöntekijän orientoituminen työhönsä tapahtuu kuitenkin laeista ja normeista käsin. Työntekijä selvittää yhteiskunnassa säädettyjä oikeuksia tai velvollisuuksia asiakkaalle ja järkeilee akuuttiin tilanteeseen liittyviä elementtejä näiden perusteella. Työntekijä turvaa aikuisen tai lapsen oikeuksia,

ja tähän pyritään läheisen ja avoimen kontaktin kautta. Erityisesti kriisitilanteessa, jossa ei ole kyseessä kertaluontoinen tapaaminen vaan pidempiaikainen yhteistyösuhde, läheisen ja avoimen kontaktin luominen on merkittävää, sillä sen katsotaan lisäävän asiakkaiden valmiuksia ottaa vastaan tietoa ja neuvoja. (Vaininen 2011, 250.)

Sosiaalisen resursoijan identiteetin omaksunut työntekijä korostaa sosiaalisen näkökulman esiin tuomista. Käytännössä se tarkoittaa sosiaalityöhön liittyvien palvelujärjestelmän asiantuntijan, kontrolloijan toimintaroolien sekä näihin liittyvien tehtävien, osaamisen ja velvollisuuksien esille nostamista moniammatillisessa kokoonpanossa. Tässä roolissa työntekijän vuorovaikutussuhdetta asiakkaaseen Vaininen luonnehtii etäiseksi. Toimintaroolissa, jossa sosiaalityöntekijä toimii sosiaalisen konsultin roolissa, on mahdollista työskennellä ilman että työntekijä kohtaa asiakasta. Toisaalta, mikäli työntekijän tehtävä on jonkin alueen resurssien lisääminen tai mobilisointi, voi yhteistyö alueen asukkaiden kanssa olla hyvinkin tiivistä. (Vaininen 2011, 249.)

Lastensuojelutyötä tekevän työntekijän identiteetti vaihtelee siis sen mukaan, millaista työ on luonteeltaan. Valitettavasti julkisuudessa lastensuojelu esiintyy paljon negatiivissävytteisissä uutisissa, ja esimerkiksi jo pelkkä lastensuojeluilmoitus pelkistyy usein ihmisten mielissä huostaanoton toteuttamiseksi. Tämä saattaa merkitä sitä, että mikäli työntekijä itse identifioituukin esimerkiksi ”hyvinvoinnin katalysaattoriksi”, tarjoaa asiakas työpaikalla tai uusi tuttava arkisessa kontaktissa sosiaalityöntekijälle kontrolloijan toimintaroolia. Näin sosiaalisen kriisityön identiteetti saattaa nousta vuorovaikutuksen toisen osapuolen aloitteesta esille ennakkokäsitysten vuoksi. Ei ole kuitenkaan mitään takeita siitä, kokevatko sosiaalityöntekijät arkipäiväisissä kohtaamisissa tarvetta määritellä työidentiteettiään eli kuvata rooliaan tarkemmin vuorovaikutuskumppaneilleen.

Erityisasiantuntijan identiteetin omaksunut työntekijä jäsentää toimintaansa jonkin sosiaalityöhön liitetyn kokonaisuuden tai erityisasiantuntemuksen kautta, painottuen palvelujärjestelmän asiantuntijan toimintarooliin (Vaininen 2011, 249). Tässä toimintaroolissa vuorovaikutus painottuu helposti järjestelmäkeskeiseksi, sillä sosiaalityöntekijän voidaan usein ajatella toimivan palvelujärjestelmän toimeenpanijana, jolloin asiakkaan ja työntekijän dialogiset keskustelut jäävät usein vähemmälle (ks. Payne 1996, 47-48 sit. Vaininen 2011, 249). Työntekijän osaamisella on kuitenkin vaikutusta siihen, kuinka asiakaslähtöiseksi vuorovaikutusprosessi muodostuu. Erityisasiantuntijan ammatti-identiteetti on Vainisen mukaan tyypillinen esimerkiksi kuntoutuksen sekä työllistämisen edistämisen ympäristöissä mutta myös perinteisen sosiaalitoimiston, kuten lastensuojelun toimintaympäristöissä. (Vaininen 2011, 249.)

Sosiaalityöntekijä omaksuu kehittäjän identiteetin useimmiten erityisosaamisen kehittämisen toimintaympäristössä. Tässä ammatti-identiteetissä sosiaalityöntekijät astuvat palvelujärjestelmän asiantuntijan, (tuki)asiakastyöntekijän, työprosessien ohjaajan ja työmenetelmien ankkuroijan, kehittämisen mahdollistajan ja mallintajan, verkostoituvan verkottajan, koulutuksen organisoijan/kouluttajan ja kartoittajan toimintarooleihin. Suhde asiakkaisiin on usein etäinen tai sitä ei ole lainkaan. Kehittämistyön tuloksena voi syntyä uusia käytäntömalleja ja jopa uusia toimintaympäristöjä, jotka osaltaan muuttavat sosiaalityöntekijän vuorovaikusta asiakkaaseen. (Sama, 251.)

Vainisen kuvaamista ammatti-identiteeteistä ei ole mahdollista luoda täysin selkeärajaisia kategorioita niin, että esimerkiksi lastensuojelutyöntekijän voitaisiin sanoa edustavan puhtaasti erityisasiantuntijan identiteettiä. Sosiaalityöntekijän omat kokemukset työstä sekä taidot asettua dialogiseen suhteeseen asiakkaan kanssa vaikuttavat ammatti-identiteetin muodostumiseen (Vaininen 2011, 244-251). Tulkitsen Vainisen identiteettien esiintyvän työn eräänlaisena pohjavireenä, johon on mahdollista tilanteen ja tarkoituksen mukaisesti yhdistellä myös paloja muista sosiaalityöntekijän identiteeteistä. Tulkintani on linjassa myös postmodernin identiteettikäsitteen kanssa, joka olettaa yksilön koostavan identiteettejään aina tilannetta ja siinä toimivia henkilöitä varten.

Tiia Tammin väitöskirjassa (2010), joka käsittelee virolaisten sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä ja itseymmärrystä, sosiaalityöntekijät näkevät henkilökohtaisten arvojensa ja työarvonsa olevan harmoniassa keskenään. Näitä arvoja ovat ihmiselämän kunnioitus, erilaisuuden hyväksyminen, tuomitsematon asenne sekä huolenpito muista. (Tamm 2010, 158.)

Sosiaalityöntekijöiden toivotun omakuvan ja lastensuojelutyön yllä leijuvan kontrolloinnin leiman välillä on kuitenkin ristiriitoja. Golding (1991) on esittänyt, että sosiaalityön asiantuntijuus ja ammatillinen identiteetti sisältää kaksi äärimmäistä vaatimusta: kontrolloida ja tarjota tukea sekä huolenpitoa (101–103). Kahden ääripään yhdistäminen saman ammatin vaatimukseen aiheuttaa ymmärrettävästi imagoristiriitoja. Siten on uskottavaa olettaa, että sosiaalityöntekijät joutuvat myös arkielämässään osaksi taistelua, jossa heidän työidentiteettiään pyritään määrittämään työyhteisön ulkopuolisten taholta. Se, miten tämä kuuluu sosiaalityöntekijöiden arkisessa puheessa työstä ja ammatti-identiteetistä, jää toistaiseksi epäselväksi.

3 Sosiaalisesti rakentuva identiteetti ja arki

3.1 Sosiaalisen identiteetin teoria – työ identiteetin lähteenä

Identiteetillä tarkoitetaan yleisesti ihmisen käsitystä itsestään, sitä ”kuka minä olen”. Identiteetti viittaa siten ihmisen jatkuvuuden tunteeseen omasta itsestään. Sosiaalisen identiteetin teoria esittää, että ihmisen käsitys itsestä riippuu suuresti niistä ryhmistä ja sosiaalisista kategorioista, joihin katsomme kuuluvamme. (Burr 2004, 87.)

Henri Tajfelin sosiaalisen identiteetin teoria esittää, että ihminen on taipuvainen havainnoimaan maailmaa ja järjeistämään havaintojaan jakamalla niitä kategorioiksi ja vastakohtapareiksi. Näemme itsemme osana joitakin näistä kategorioista, toisiin taas emme katso kuuluvamme. Kun koemme kuuluvamme tiettyyn kategoriaan tai ryhmään, ammenamme kyseisen ryhmän jäsenyydestä myös osan identiteetistämme. (Burr 2004, 93–94.) Esimerkiksi oma identiteettini koostuu siten useista eri ryhmien jäsenyyksistä, eräänlaisista alaidentiteeteistä, kuten olla vanhempi, opiskelija, sisko, tytär tai sosiaalityöntekijä. Tajfel esittää, että tapanamme on usein korostaa saman ryhmän jäsenten samankaltaisuuksia ja eri ryhmien jäsenten eroavaisuuksia, mikä selittää sitä, miksi helposti luomme stereotypioita jonkin ryhmän edustajista (Burr 2004, 93–94).

Eri ryhmien tuottamat identiteetit heräävät ja nousevat esiin erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa joudumme kantamaan myös niitä identiteettejä, jotka tilanteessa eivät ole toivottuja. Itsetuntonamme kannalta on merkityksellistä, ovatko kantamamme identiteetit positiivisia ja arvostettuja. Tämän vuoksi yleensä arvostamme niitä ryhmiä ja kategorioita, joihin itse kuulumme. Mikäli emme voi valita kuulumistamme tiettyyn ryhmään, saatamme nähdä vaivaa etäännyäksemme kategoriasta, joka alentaa itsetuntoamme. (Burr 2004, 94–96). Esimerkiksi omalla kohdallani identiteetti ”opiskelija” saattaa aktivoitua tilanteessa, jossa se ei aina ole toivottu. Saatan pyrkiä etäännyttämään työharjoittelun aikana aktivoituvan opiskelijan identiteetin, sillä se ei välttämättä tue omaa käsitystä itsestäni ammattimaisena sosiaalityöntekijänä. Toisaalta opiskelijan identiteetti voi olla ajoittain myös tervetullut, koska sen avulla kykenen selittämään tietämättömyyttäni työhöni liittyvistä asioista. Identiteetit saattavat liittyä eri paikkoihin ja tilanteisiin: opiskelijan identiteetti liittyy yliopistoon, sosiaalityöntekijän identiteetti työpaikkaan.

Lastensuojelun työntekijän työidentiteetti aktivoituu itsestään selvästi työympäristössä. Hän saattaa kuitenkin joutua muissakin ympäristöissä tilanteisiin, joissa tämä työidentiteetti joko tulee ilmi tai

työntekijä itse aktiivisesti tuo sen esille. ”Olla lastensuojelutyötä tekevä sosiaalityöntekijä” saattaa olla tietyissä ympäristöissä toivottu tai neutraali identiteetti, mutta toisissa vuorovaikutussuhteissa se saattaa kääntyä taakaksi. Mikäli työntekijä päätyy esimerkiksi ”lastensuojelun asiakas”-identiteetin omaavan ihmisen kanssa tekemisiin työnsä ulkopuolella, saattaa toisen piiloinen identiteetti tulla yllättäen näkyväksi.

Sosiaalisen identiteetin teoria esittää identiteetin koostuvan useista paloista ja osa-alueista, jotka aktivoituvat tilanteittain. Sosiaalisen identiteetin teoriaan nojaten oletan, että työ on merkittävä identiteetin lähde ja sen hyödyntäminen on tilannekohtaista. Sosiaalityöntekijöillä on siis mahdollisuus säädellä, missä tilanteissa ja miten he työidentiteettiään käyttävät. Mikäli lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti ei ole tilanteeseen sopiva, voi tämän koko uskottavuus kärsiä. Tällöin hänen on osattava etsiä vaihtoehtoisia, tilanteeseen sopivampia identiteettejä ja painettava ammatti-identiteettiään taka-alalle. Kyseessä on eräänlainen identiteettileikki tai palapeli, jota ihminen joutuu pelaamaan toimiakseen ymmärrettävästi suhteessa toisiin ihmisiin. Tämä toiminta onkin kiinnostukseni kohde. Seuraavaksi esitän työni teoreettisen viitekehyksen.

3.2 Sosiaalinen konstruktionismi ja postmoderni identiteetti

Tutkielmassani hyödynnän teoreettisena viitekehyksenä oletusta, jonka mukaan todellisuus on sosiaalisesti rakentunut kokonaisuus. Täten tutkielmani sijoittuu konstruktionistisen tutkimusperinteen kenttään. Peter Berger ja Thomas Luckmann (2002) muotoilevat asian seuraavasti:

”Jokapäiväinen elämä esittäytyy ihmisten tulkitsemana todellisuutena ja subjektiivisesti merkityksellisenä, yhtenäisenä maailmana (...) subjektiivisesti merkityksellisessä toiminnassaan tavalliset ihmiset eivät ainoastaan pidä jokapäiväistä elämismaailmaa itsestään selvänä todellisuutena. He myös tuottavat sen ajattelullaan ja toiminnallaan, ja sen todellisuus säilyy vain heidän ajattelunsa ja toimintansa kautta”. (29–30.)

Konstruktionistisen käsityksen mukaan tieto on siis aina väistämättä sosiaalisesti tuotettua. Kielen käyttäminen ymmärretään aktiiviseksi sosiaaliseksi toiminnaksi, jonka kautta sosiaaliset ilmiöt saavat muotonsa ja jonka kautta sosiaalisesti jaettu tieto rakennetaan ja myös uusinnetaan. Sosiaalinen epistemologia, tiedon sosiaalinen määrittäminen ja neuvottelu, tarkoittavat tietämisen

tapojen sitoutumista muun muassa kielelliseen toimintaan ja vuorovaikutukseen. (Nikander 2009, 283.)

Sosiaalisen konstruktionismin teesejä kannattava Kenneth Gergen menee sosiaalisen todellisuuden muotoutumista pohtiessaan vieläkin pidemmälle ja esittää, että psykologian teorioissa esiintynyt aito tai tosi minuus on korvautumassa postmodernilla minuudella ja tietoisuudella. Hän selittää, että pysyvän ja koherentin minuuden sijaan minuudestamme tulee miehitetty useilla eri tilanteisiin liittyvillä käyttäytymis- ja identiteettimalleilla. Gergen kuvaa ihmisen toimivan ”sosiaalisen kameleontin lailla”, joka leikkaa ja liimaa yhteen eri lähteistä ammennettuja identiteettipaloja ja käyttäytymismalleja tilanteen vaatimalla tavalla. Sosiaaliseksi saturaatioksi nimetty ilmiö johtuu Gergenin mukaan siitä, että meille on tarjolla suunnaton määrä erilaisia representaatioita, jotka toimivat tulkinnan välineinä erilaisissa tilanteissa. Joudumme jatkuvasti uusiin valintatilanteisiin, joissa mahdollisuuksien määrä on rajaton, joten rationaalisten ratkaisujen tekeminen on hankalaa, ellei mahdotonta. (Nikander 2009, 287–288.) Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma, ajatus postmodernin minuuden sirpaleisuudesta ja sosiaalisen identiteetin teoria tuottavat tutkielmaani näkökulman identiteetistä muokattavana ja vuorovaikutuksessa muokkautuvana sosiaalisena tuotteena.

3.3 Identiteetti ja roolit

Identiteettiä on siis mahdollista käsitellä näkemykseni mukaan osissa. Oletukseni mukaisesti ihmisen kokemus itsestään, hänen identiteettinsä, rakentuu useista erilaisista sosiaalisista identiteeteistä. Tässä työssä merkittävin on lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden identiteetti. Hyödynnän myös käsitettä rooli. Roolilla viitataan, Vivien Burria lainatakseni, ”tiettyyn asemaan liitettyihin normeihin ja odotuksiin” (2004, 67) eli myös laajemmin työn sisällölliseen puoleen. Roolin käsitettä voisikin kuvata analyttiseksi työkaluksi, jonka avulla voin tarkastella laajemmin sitä, miten sosiaalityöntekijät kuvaavat työnsä sisältöä vuorovaikutuskumppaneilleen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetillä tarkoitan tässä työssä tämän käsitystä itsestään ammattimaisena sosiaalityöntekijänä sekä kuvaa, joka läsnäolijoilla on sosiaalityöstä sekä sosiaalityöntekijöistä. Selkeytän roolin ja identiteetin suhdetta käyttäen esimerkkinä sosiaalityöntekijän ammattia.

Saavuttaakseen sosiaalityöntekijän ammattiaseman ihmisen on omaksuttava aseman kannalta välttämättömät normit sekä toimintaodotukset. Burr kuvaa tätä ”roolin omaksumisena” (Burr 2004,

67). Roolin omaksuminen ja sosiaalityöntekijän roolissa toimiminen rakentaa sosiaalityöntekijän käsitystä itsestään eli hänen ammatillista identiteettiään. Ihmisen ammatti-identiteetti on olemassa myös vapaa-ajalla. Identiteetin ilmenemisellä viittaankin yksinkertaisesti siihen, että työntekijän ammatti käy ilmi vuorovaikutuskumppaneille. Roolin ilmenemiseen tai rooliin astumiseen viitatessani tarkoitan kuitenkin identiteetin laajempaa avaamista, työstä puhumista, toimintatavoista kertomista tai neuvojen antamista. Pelkkä identiteetin ilmeneminen saattaa aktivoida vuorovaikutustilanteessa tekijöitä, jotka rohkaisevat astumaan työrooliin tai estävät työroolissa toimimista. Myös vuorovaikutuskumppaneilla saattaa olla käsityksiä siitä, mitä on olla sosiaalityöntekijä, ja he tunnistavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin. Vuorovaikutuskumppaneilla ei kuitenkaan välttämättä ole realistista käsitystä lastensuojelutyön tosiasiallisesta sisällöstä. Kaikki vuorovaikutustilanteet, joissa sosiaalityöntekijän roolia aktivoidaan heräämään, rakentavat sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä eli käsitystä siitä, kuka minä olen sosiaalityöntekijänä.

3.4 Arkinen vuorovaikutus

Tämän tutkielman aiheena on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden identiteetin ilmeneminen työn ulkopuolisessa arjessa. Eeva Jokinen huomauttaa, että arjesta puhutaan paljon, mutta sen käsitteellistäminen ei kuitenkaan ole lainkaan yksinkertaista (2005,7). Käsitys arjesta on moninainen, eikä yhteneväisyyttä käsitteelle ole helppoa löytää. Jokainen määrittelee arkeaan omista lähtökohdistaan käsin: se, mikä yhdelle on arkea, ei ole sitä välttämättä toiselle. Lisäksi Jokinen muistuttaa, että ihmiset eivät liiku edestakaisin arjen ja ei-arjen välillä, vaan arki on inhimillisen toiminnan ja olemassaolon muoto. Arki on tavoitettavissa milloin ja missä tahansa, niin kotona kuin työpaikallakin. (Jokinen 2005, 10.)

Arkista vuorovaikutusta voi tapahtua myös työpaikalla. Tällaiseksi voidaan laskea esimerkiksi työpaikalla käyty puhelu, jossa neuvotellaan viikon ruokaostoksista tai sovitaan naapurin kanssa pihatalkoiden ajankohdasta. Arjen moninaisen luonteen vuoksi merkittävää onkin se, mitä kukin ihminen omaksi arjekseen määrittelee.

Arjen kuvataan monesti olevan uuvuttavaa, mutta sen nähdään tarjoavan myös kaivattua lepoa. Arjessa vaihtelevat helppoutta tarjoavat rutiinit sekä neuvottelut rutiineista. Arki on samanaikaisesti sekä vapaata että säädeltyä. (Jokinen 2005, 11.) Omassa työssäni merkittävää onkin neuvottelu rutiineista. Koska tutkimukseni keskiössä ovat identiteetit ja tilanteisesti aktivoituvat roolit, voidaan

rutiineilla viitata tässä tutkielmassa myös rutiininomaisesti ylläpidettäviin identiteetteihin. Samalla kun arki tarjoaa turvallisia, helposti ylläpidettäviä identiteettejä, se tarjoaa myös jatkuvaa neuvottelua rutiininomaisista identiteeteistä ja rooleista, joihin eri tilanteissa tulisi astua. Työssäni määrittelenkin arjen olevan hetkissä, joissa työidentiteetti ei ole ensisijaisena identiteettinä tarjolla. Arkea voidaan määritellä myös toiminnan kautta. Toiminnan kautta määriteltynä, arkisessa vuorovaikutuksessa toiminnan ensisijaisina päämäärinä eivät ole työpaikkaan, työaikaan tai lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteettiin sidoksissa olevat päämäärät.

Aineistoon perehtyessä olen myös havainnut, että arjen ja ei-arjen erottelua tehdään useasti myös ajan perusteella, onko kyse työ- vai vapaa-ajasta. Arkisen vuorovaikutuksen määrittelemisessä merkittävintä on kuitenkin se, että haastateltavilla itsellään on kokemus ja tuntuma siitä, mikä on arkista tai minkä omassa elämässään määrittää kuuluvaksi arjen piiriin. Kun tässä tutkielmassa viitataan työn ulkopuoliseen arkeen, katson sen viittaavan ensisijaisesti siihen, mikä tapahtuu työajan ulkopuolella. Työn ulkopuolisessa arjessa oletan työidentiteetin luontaisesti olevan taka-alalla, kunnes vuorovaikutuksessa ilmenee jotain sellaista, mikä kutsuu esiin ihmisen ammatillista roolia. Tästä alkaa neuvottelu arkisista rutiineista tai tämän tutkielman kontekstissa, arkisista rooleista ja niiden ylläpitämisestä tai hylkäämisestä.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusasetelmani. Esittelen aineistoni sekä havaintoja analyysin alkutaipaleelta sekä käyttämäni diskurssianalyttistä lähestymistapaa.

4 Ryhmäkeskustelut – kohti selontekoja

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni on, joutuvatko lastensuojelun sosiaalityöntekijät rajaamaan kerrontaa omasta ammatistaan arkielämässään, työnsä ulkopuolisessa arjessa. Koska tulosteni perusteella kerronnan rajaamista tapahtuu, olen myös pohtinut, millaisissa tilanteissa ja minkä vuoksi työntekijöiden identiteetti lastensuojelun sosiaalityöntekijänä muuttuu ongelmalliseksi.

4.2 Aineistot

Aineistoni koostuu kahdesta ryhmäkeskustelusta. Anu Valtonen määrittelee ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun eroja kirjoittamalla, että ryhmähaastattelussa haastattelun vetäjä esittää samat kysymykset vuorotellen kaikille osallistujille, kun taas ryhmäkeskustelussa vetäjä pyrkii saamaan aikaan osallistujien välistä vuorovaikutusta. (Valtonen 2009, 223–224.) Valmistelin haastatteluihin suoria kysymyksiä ja toivoin näiden saavan aikaan keskustelua osallistujien kesken. Näin ollen lähestymistapaani voidaan nimittää joko ryhmähaastatteluksi tai ryhmäkeskusteluksi. Käytänkin aineistokeruumetodistani vaihtelevasti nimitystä ryhmäkeskustelu tai -haastattelu. Osallistujia nimitän joko keskustelijoiksi tai haastateltaviksi.

Yhden ryhmän haastateltavat tekivät työtä kaupungin virkamiehinä. Heidän työhönsä kuului lastensuojelun perustyötä, päätösten tekemistä ja toimeenpanoa. Toisessa ryhmässä haastateltavien työ painottui lasten, heidän biologisten vanhempiensa sekä sijaisperheiden kanssa työskentelyyn, eikä heidän työhönsä liittynyt viranhaltijapäätösten tekemistä. Ryhmän sosiaalityöntekijät toimivat yksityisessä yrityksessä, joka myi lastensuojelun palveluita julkiselle sektorille. Kuitenkin myös kaikilla heillä oli työkokemusta lastensuojelun virkamiestyöstä.

4.3 Haastattelujen toteuttaminen ja eteneminen

Kahdessa ryhmähaastattelussa oli yhteensä kymmenen keskustelijaa. Toteutin haastattelut heidän työpaikoillaan alkuvuodesta 2017. Ryhmän jäsenet työskentelivät samassa työpaikassa ja olivat siten jo ennestään toisilleen tuttuja, mikä osaltaan rohkaisi ihmisiä puhumaan avoimesti. Lähestyin aluksi näiden työyhteisöjen esimiehiä ja pyysin heiltä lupaa ryhmähaastattelujen tekemiseen. Luvan saatuani etsin vapaaehtoisia sosiaalityöntekijöitä osallistumaan haastatteluun. Haastateltavien

saaminen osoittautui yllättävän helpoksi, joskin aikataulupulmat karsivat pois osan kiinnostuneista. Tallensin haastattelut ääni- ja videokuvatallenteiksi, jotka litteroitiin, kun molemmat haastattelut oli toteutettu.

Haastattelutilanteen aluksi kerroin tutkimuksestani haastateltaville. He saivat myös allekirjoitettavakseen suostumuslomakkeen (kts. Liite 1), jossa haastateltava antaa suostumuksensa haastattelutilanteen tallentamiseen ja tallenteen hyödyntämiseen pro gradu –tutkielman tekemisessä.

Diskurssianalyttistä menetelmäperinnettä käsitellessäni tuon ilmi (kts. luku 4.5), että vuorovaikutuskontekstin ajatellaan vaikuttavan siihen, mitä haastateltavat kokevat voivansa sanoa. Se, että haastateltavat ovat toisilleen tuttuja ja työskentelevät tiiviisti yhdessä, saattaa vaikuttaa esimerkiksi siten, että he kokevat joistain aiheista puhumisen vaikeaksi. Samalla työyhteisön sisällä saattaa olla olemassa aiheita, joista on mahdollista puhua vain läheisten kollegoiden kesken. Haastattelutilanteessa saattavat korostua aihepiirit, joista ei ole mahdollista puhua arkipäiväisissä tilanteissa. Siten haastattelujen aineistoa analysoitaessa on pidettävä mielessä, että aineistossa kulkee limittäin kaksi vuorovaikutuksen tasoa: se, josta kerrotaan ja se, jossa haastattelutilanteessa toimitaan. Koin haastattelutilanteiden sujuneen kuitenkin äärimmäisen hyvässä ja positiivisessa hengessä. Haastateltavat puhuivat paljon ja avoimesti, esimerkiksi haasteista, joita ovat kokeneet ammattiinsa liittyen.

4.4 Havaintoja aineiston analyysiprosessista

Perehtyessäni aineistoon havaitsin molemmissa haastatteluissa noudattaneeni hyvin samankaltaista kysymyskaavaa. Haastatteluista löytyi selkeästi yhteneviä teemoja, joskaan ei välttämättä saman kysymyksen alta. Haastateltavat siirtyivät melko rennosti keskustelemaan kysymyksien herättämistä mielikuvista ja aiheista. Havaitsin itse haastattelijana kommentoineeni keskustelua muun muassa tuomalla esiin samanmielisyyttä korostavia kommentteja (”niin, joo, niin just”) sekä kysymällä tarkentavia kysymyksiä, mikäli jotain oli jäänyt epäselväksi. Aineistoa lukiessani havaitsin myös paljon sellaisia kommentteja, joihin olisin voinut hakea vielä selvennystä. Aineistokeskusteluiden aikana esitin myös kysymyksen kutsumusammatista. En kuitenkaan määritellyt käsitteen sisältöä osallistujille. Tätä voidaan pitää ongelmallisena, sillä kutsumuksen käsitteen sisältö lienee muuttunut vuosisatojen saatossa. Sen voidaankin uskoa merkitsevän eri asioita eri ihmisille.

Kuitenkin käsitteen määrittelemättä jättäminen on työni analyysivaiheessa mahdollistanut itselleni hyvinkin avoimen suhtautumisen keskusteluihin, joissa haastateltavat puhuvat työnsä merkityksestä.

Työpaikalla koetut asiat kehittävät ja rakentavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia. Havaitsinkin aineistoa lukiessani, että sosiaalityöntekijät puhuivat myös paljon omasta roolistaan työpaikalla, ei ainoastaan sen ulkopuolella. Tämä on ymmärrettävää, sillä rooli lastensuojelun sosiaalityöntekijänä on esillä ensisijaisesti työpaikalla työaikana. Siitäkin huolimatta, että tutkielmani käsittelee työroolin ilmenemistä arjessa työn ulkopuolella, oli mielestäni tarpeellista kiinnittää huomiota myös puheeseen, jossa käsiteltiin työidentiteettiä keskustelijoiden työpaikoilla. Toimin näin, jotta saisin käsityksen siitä, mikä työroolissa saattaisi olla niin erityistä, että siitä ei aina voida puhua arkisessa kanssakäymisessä.

Analyysin alkupuolella esittelen lyhyesti, miten sosiaalityöntekijät sanallistivat ammattiaan. Havainnoin lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän identiteetin ilmenemistä arkisessa vuorovaikutuksessa. Erottelin aineistoani siten, että olen tarkastellut sosiaalityöntekijän roolia suhteessa erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin, roolia suhteessa erilaisiin tunteisiin sekä roolia suhteessa vuorovaikutustilanteissa ilmeneviin ennakkokäsityksiin sosiaalityöstä. Näiden kautta olen tulkinut, miksi lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän identiteettiä halutaan tai ei haluta tuoda esille erilaisissa arkisissa vuorovaikutustilanteissa. Lisäksi olen pohtinut, millaisissa tilanteissa ja miksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti muuttuu ongelmalliseksi.

Tekstin selkeyttämiseksi olen sisentänyt analyysiosion aineistoesimerkit. Käytän seuraavia erikoismerkkejä:

[ ] päällekkäistä puhuntaa

( ) lyhyt tauko puheessa

(...) osa tekstistä poistettu

(( )) litterointivaiheessa lisätty selvennys

== painotus sanassa

kursiivilla korostettu teksti haastattelijan puhetta

nauraen lisäkommentit erotettu tähdillä

*** erottavat kaksi aineistoesimerkkiä toisistaan

4.5 Diskurssianalyysi ja selonteot

Diskurssianalyysiä ei voida pitää selkeärajaisena tutkimusmenetelmänä vaan ennemminkin väljänä teoreettisen viitekehyksenä (Potter & Wetherell 1987, 175; Suoninen 1992, 125 sit. Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero 2016, 25). Tämä rakentuu seuraavanalaisista lähtöoletuksista:

1. oletus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta
2. oletus rinnakkaisten, keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta
3. oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta
4. oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin
5. oletus kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta

(Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26.)

Omalla analyysitaipaleellani painotan erityisesti kolmea ensimmäistä lähtökohtaoletusta, viidettä voin sanoa kantavani mukana ”kevyemmällä otteella” mutta kuitenkin sen merkityksellisyyden tunnistaen. Seuraavaksi esittelen tarkemmin näitä painotuksia oman työni kontekstissa.

Kieltä käyttämällä merkityksellistämme, järjestämme, rakennamme ja uusinamme sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Kieli siis jäsennetään konstruktionistiseen tapaan jaetuksi merkityssysteemiksi. Samalla kiellämme mahdollisuuden, että kieli ongelmattomasti heijastaisi meille kuvaa todellisuudesta. Kielenkäyttöä ei irroteta ”oikeasta” todellisuudesta, vaan kielen ja todellisuuden nähdään kietoutuvan toisiinsa: näemme sekä aineelliset että käsitteelliset asiat erilaisten merkityssysteemien kautta. (Jokinen ym. 2016, 26–29.)

Diskurssianalyysissä tarkasteltavia kuvauksia nimitetään usein ”selonteoiksi” (Suoninen 2016, 233). Susan Eriksson-Piela kirjoittaa sairaanhoidon ammatillisuutta käsittelevässä väitöskirjassaan, että ”selonteolla annetaan viitteitä erilaisista identiteeteistä, jotka jäsentävät yksilön suuntautumista ammattitoimintaansa. Niiden muotoutumiseen vaikuttavat henkilökohtaisten käsitysten lisäksi yhteisöllisesti jäsentyvät merkitykset ammatin sisällöstä”. (Eriksson-Piela 2003, 13–14.)

Katson, että olen tutkielmassani koonnut haastateltaviltani selontekoja. Näissä he muun muassa kertovat työnsä sisällöstä, tarkentavat rooliaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöinä, mutta myös sitä, miten muut tekevät tätä heidän puolestaan erilaisin kielellisin valinnoin. Kiinnostavaa selontekojen kannalta onkin, minkälaisista aineksista ne koostuvat: mistä asioista halutaan kertoa tai olla vaiti

työstä ja työidentiteetistä puhuttaessa tai mitä muiden tekemiä selontekoja koetaan tarpeelliseksi vastustaa tai hyväksyä. Näihin valintoihin vaikuttavat sekä haastateltavat itse että myös sosiaalinen ympäristö, joka on ollut mukana muokkaamassa merkityssysteemejä.

Myös oletus rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta on erityisesti painotettava omassa analyysityössäni. Sen sijaan, että kyse olisi yhden merkityssysteemin olemassaolosta, voidaan puhua merkityssysteemien eli diskurssien tai tulkintarepertuaarien kirjosta (Jokinen ym. 2016, 32–34). Tämä merkitsee, että oletan haastateltavieni joutuvan eri tilanteissa kohtaamaan kilpailevia selityksiä oman ammatillisuutensa ytimestä, seikoista, jotka määrittävät heidän ammatti-identiteettejään. Analyysissäni käänän katseeni niihin selonteon hetkiin, joissa on läsnä ristiriitoja. Näitä saattaa ilmetä joko haastateltavien omissa käsityksissä rooleistaan sosiaalityöntekijöinä tai kohtaamisissa muiden ihmisten kanssa.

Kontekstin huomioimisella analyysissä tarkoitetaan yleisesti ottaen sitä, että kohteena olevaa toimintaa tarkastellaan tietyssä aikana tietyssä paikassa, johon tulkinta pyritään suhteuttamaan (emt. 37). Aineistossani haastateltavat kertovat vuorovaikutustilanteista, joissa työstä tulee puheen kohde. Tämä merkitsee, että aineistoa analysoitaessa minun on täytynyt huomioida konteksteja useammalla eri tasolla. On konteksti, jossa haastattelu tapahtuu, mutta myös kokemuksellinen, eletyn elämän vuorovaikutuksellinen konteksti, josta haastateltava kertoo. Erottaakseni nämä kaksi, olen käyttänyt haastattelutilanteeseen osallistuvista lastensuojelujen sosiaalityöntekijöistä nimitystä keskustelijat tai haastateltavat. Kun taas viitataan sosiaalityöntekijöiden selonteissa esiintyviin ihmisiin, nimitän heitä vuorovaikutuskumppaneiksi tai vuorovaikutuksen vastapuoliksi.

Pienin asia, jota voidaan nimittää kontekstiksi, on sanojen yhteys lauseeseen tai yksittäisen teon suhde toimintaepisodiin. Lause- ja episodikontekstin tarkastelu tarkoittaa esimerkiksi yksittäisen sanan eri merkitysten pohtimista ja sen tarkastelua, kuinka sana liittyy muuhun lauseyhteyteen. (Emt. 37.) Kielen yksityiskohtainen tarkastelu ja valittujen sanojen tai sanontojen havainnointi saattaa paljastaa yllättäviä ja uusia merkityssysteemien välisiä yhteyksiä tai ristiriitaisuuksia. Analyysissäni en paneudu erityisen tarkasti lause- ja episodikontekstien yksityiskohtiin. Kiinnitän enemmän huomiota keskustelijoiden ja heidän puheissaan esiintyvien vuorovaikutuskumppanien sanojen valintaan, mikäli havaitsen tämän tuovan lisäarvoa työlleni.

Myös vuorovaikutuskonteksti vaikuttaa merkitysten muotoutumiseen. Keskustelijoiden väliset suhteet, kannanotot ja rajaukset rakentuvat vuorovaikutuksen aikana ja toisiinsa suhteutuen.

Vuorovaikutuskonteksti rakentuu tilanteesta, joka määrittää toimintaa ja luo sille reunaehdoja. (Emt. 38.) Vuorovaikutuksen ei siis nähdä tapahtuvan tyhjiössä, vaan sen etenemiseen vaikuttavat osallisten suhteet toisiinsa, tila, tilanne ja sen vaatimukset. Haastatteluaineiston analyysissä olennaista onkin huomioda, että haastateltavat saattavat kertoa kokemuksistaan varsin erilaisissa ja vaihtelevissa vuorovaikutuskonteksteissa. Vuorovaikutuskonteksti on omassa analyysissäni merkityksellinen erityisesti osallistujien roolien kannalta. Se saattaa vaikuttaa osallistujien merkityksellisiksi kokemiinsa rooleihin. Samalla rooleilla on merkitystä siihen, miten vuorovaikutukseen osallistujat tilannetta määrittelevät eli millaiseksi vuorovaikutuskonteksti tilanteessa muotoutuu. On myös huomioitava, että haastattelutilanne on jo itsessään vuorovaikutuskonteksti, jossa kerrontaa määrittelevät haastattelutilanteen säännöt.

Lopuksi haluan kiinnittää huomiota kielenkäytön seurauksia tuottavaan luonteeseen. Kielellä ei vain kuvata asioita, vaan sillä myös tehdään jotakin. (Emt. 47.) Analyysissä voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, millaisia tilannekohtaisia funktioita kielellisellä teolla on (Potter & Wetherell 1987, 32–33; Wooffitt 1992, 59 sit. Jokinen ym. 2016, 47). Samalla lausumalla voidaan eri tilanteissa saavuttaa erilaisia asioita, mutta funktioiden tulkinta ei vaadi sen pohtimista, onko toiminta tietoista vai ei (Jokinen ym. 2016, 48). Kieltä käyttämällä ja roolistaan puhumalla sosiaalityöntekijät eivät siis ainoastaan kuvaa ammatti-identiteettiään vaan myös tekevät ja muokkaavat sitä. Kuvauksilla, joita he erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tuottavat, saattaa olla myös ammatti-identiteettiä rakentava ja kehittävä vaikutus. Kuvausten tilannekohtaiset funktiot saattavat myös vaihdella. Esimerkiksi itsensä kutsuminen ”virkamieheksi” saattaa olla tilanteesta riippuen pyrkimys nostaa omaa arvovaltaansa tai vaihtoehtoisesti pyrkimys vaikuttaa tylsältä ja vaarattomalta. Mikäli tunnistan haastatteluanalyysissäni näitä hetkiä, joissa lausuman funktion voi tulkita monimerkitykselliseksi, pyrin esittelemään vaihtoehtoisia tapoja tulkita osallisten selontekoja.

Kielenkäytöllä voi olla myös laajempia ideologisia seurauksia, jotka liittyvät diskurssien ja vallan yhteen kietoutumiseen (emt. 48). Sosiaalityöntekijöiden puhe omasta työstään oletettavasti vaikuttaa mielikuviin, joita sosiaalityöstä (tässä työssä erityisesti lastensuojelusta) luodaan. Samalla julkisuuskuva saattaa vaikuttaa siihen, mitä työntekijät haluavat työstään sanoa. Kiinnostavaa onkin, tunnistavatko haastateltavat itse näitä aspekteja ja näkyykö tämä heidän diskursiivisissa valinnoissaan.

5 Identiteettiä jäljittämässä

Keskusteluryhmiin osallistuneista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä käytän analyysissä termejä haastateltavat tai keskustelijat. Selonteissa kuvataan erilaisia vuorovaikutustilanteita, joissa on myös muita osallisia lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lisäksi. Näihin muihin osallisiin olen viitannut analyysiosioissa termein *vuorovaikutuksen vastapuoli* tai *vuorovaikutuskumppani*.

Termeillä *arkinen vuorovaikutus* tai *vuorovaikutustilanne arjessa* viitataan tässä työssä haastateltavien selonteissa ilmeneviin työajan ulkopuolisiin tilanteisiin. Roolien näkökulmasta näissä tilanteissa yleisimmin merkityksellisiä ovat muut kuin työhön liittyvät roolit.

5.1 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti

Aloitin ryhmähaastattelut kysymällä, miten haastateltavat esittelevät itsensä työpaikan ulkopuolella tilanteessa, jossa heidän pitää kertoa työstään. Molemmissa ryhmissä osallistujat kertoivat käyttävänsä usein nimikettä sosiaalityöntekijä puhuessaan ammatistaan.

Tanja: Kyllä mää ainaki sosiaalityöntekijäksi ensimmäisenä.

Niin.

Muut: [Hmm, niin, joo]

Mira: Mieltää ittensä joo.

Ella: Ensisijaisesti sosiaalityöntekijä.

Tiina: Jooh

Sosiaalityöntekijä on nimikkeenä hyvin laaja-alainen. Työelämäpalveluiden ammattinetti listaa sosiaalityöntekijän tehtäviksi lastensuojelutyön lisäksi ihmisten avustamisen työttömyyden, sairauden, vanhuuden tai tilapäisten taloudellisten vaikeuksien vuoksi (Ammattinetti: Sosiaalityöntekijä). Sosiaalityöntekijä voi työskennellä niin julkisen, yksityisen kuin kolmannenkin sektorin palveluksessa. Haastatteluryhmistä toinen koostui kaupungin lastensuojelutyöntekijöistä eli julkisen sektorin sosiaalityöntekijöistä, kun taas toisen ryhmän jäsenet työskentelivät yksityisessä yrityksessä. Molempien ryhmien voidaan kuitenkin nähdä toteuttavan lastensuojelullista sosiaalityötä. Sosiaalityöntekijän nimike viittaa hyvin monenlaiseen työhön, myös muuhun kuin lastensuojeluun. Nimikkeen moninaisesta luonteesta huolimatta sosiaalityöntekijän ammattinimike ei välttämättä vaadi lisäselityksiä.

Molemmissa ryhmissä keskustelijat kertoivat puhuvansa toisinaan myös yleisesti sosiaalialasta, mikäli eivät halunneet eritellä työtään tarkemmin. Sosiaaliala viittaa laajempaan kontekstiin kuin sosiaalityö. Useat haastateltavat olivat sitä mieltä, että on merkitystä, puhuuko ammattia koskevissa keskusteluissa sosiaalityöstä vai lastensuojelutyöstä. Yksi kuitenkin jopa kiisti, että ammatti tai työnteko tulisi ylipäättään kovinkaan usein puheeksi arkielämässä.

Minna: Niin, jotenkin mä ajattelen et aika huono jos alkaa miettiin tota niin aika vähän tulee mun yhteyksissä missä on tekemisissä niin puheeks mitä tekee työks- työkseen että. Ehkä ne on sellasia sitten paikkoja missä se ei jotenkin muu juttu oo niinku se. Et se niinku tavallaan sitten ei oo niin merkittävää mitä nyt ammatikseen sitten tekee sen ulkopuolella.

Hmm joo.

Minna: Ettei sitä nyt käy toittamassa jokaiselle niinku ( ) ettei se oo niinku mikään semmonen ihmeellinen asia et mitä nyt ( ) jotenkin miettii et pitääkö sanoo tai eikö pidä sanoa.

Minna kommentoi, että keskustelu ammatista ei ole jokapäiväinen asia. Työpaikan ulkopuolella työ jää taka-alalle, ja arjessa keskustellaankin useimmiten muista aiheista. Minnan puheessa sosiaalityöntekijän ammatti asettuu luontevasti osaksi muita ammatteja, eikä siinä ei ole mitään niin erityistä, että siitä tulisi erikseen keskustella. Minnan selonteon vastapainoksi molemmissa keskusteluissa haastateltavat kertovat tilanteista, joissa omasta ammatista puhuminen ei ole asettunut luonnollisesti osaksi keskustelua. Haastateltavat ovat joutuneet kovastikin pohtimaan mitä ja missä yhteydessä omasta ammatista on mahdollista paljastaa. Minnan selonteossa sosiaalityöntekijän ammatti luonnollistuu ammatiksi ammattien joukkoon. Kuitenkin molemmissa ryhmissä useampikin keskustelija toi ilmi, että esimerkiksi naapurit eivät tiedä heidän ammattiaan. Työstä puhumiseen liittyvissä selonteoissa korostui tilanteen konteksti ja se, kelle puhutaan. Nämä asiat vaikuttivat siihen, mitä ammatista kerrotaan ja kuinka laajasti työn sisältöä avataan arjen vuorovaikutuskumppaneille.

Jaana: No riippuu kyllä ihan kohteesta ( ) [kenelle puhuu].

Hanna: [Nii ja] tilaisuudesta ( ) että kertooko.

Jaana: Hmm. ((epäselvää)) että on sosiaalityöntekijä, mut sit pitää olla jollain tavalla jotenkin niinku vähän tutumpi tai semmonen läheisempi ihminen että kertoo sitten sen että missä on sosiaalityöntekijä.

Sekä Hanna että Jaana työskentelivät virkamiehinä lastensuojelussa. Kyseisen haastatteluryhmän jäsenet kertoivat haluavansa avata arkikeskusteluissa ammattinsa sisältöä hieman harkitummin kuin yksityisellä sektorilla työskentelevien ryhmä. Jälkimmäisessä ryhmässä Tanja esittää selonteon, joka osaltaan selkeyttää ryhmien välisiä eroavaisuuksia siinä suhteessa, kuinka paljon ja mitä he haluavat työstään kertoa julkisesti.

Tanja: Mä oon joskus saattanu vaan niinku sit sanoo et mää työskentelen perheitten ja lasten kanssa et jotenki jättäny sen lastensuojelun sieltä pois sen takia ettei mua luulla viranomaiseksi.

Tanjan puheenvuorosta käy ilmi, että hän ajattelee lastensuojelutyön käsitettävän usein automaattisesti viranomaistyöksi. Tanja kertoo valitsevansa sanansa tarkkaan, jotta häntä ei luultaisi viranomaiseksi. Virkasuhde on julkisoikeudellinen suhde, jossa valtio on työnantaja ja virkamies työn suorittaja (Finlex; Valtion virkamieslaki, 1§). Viranomaistyötä tekevä virkamies käyttää siis julkista valtaa. Tanjan ja tämän ryhmään kuuluvien työssä ei kuitenkaan ollut kyse viranomaistyöstä vaan lastensuojelutyöstä, jossa yksityinen toimija tuottaa palveluita kunnalle. Virkamiehet voivat viranomaispäätöksillään vaikuttaa yksilöiden elämään. Päätöksistä voi koitua radikaalejakin muutoksia perheitten elämään vastoin näiden toiveita. Käsitän Tanjan puheenvuoron viranomaisleiman välttämisestä liittyvän suoraan virkamiesten mahdollisuuksiin käyttää julkista valtaa. Viranomaisidentiteetistä tulee puhetta myös toisessa haastatteluryhmässä, jossa Jaana jakaa tarinansa hetkestä, jossa hän on ”uskaltautunut” paljastamaan oman ammattinsa vieraassa seurassa.

Jaana: En mä kyllä, me muutettiin viime kesänä niin ei kyl kukaan naapuri tiedä et mikä olen mut sitten mä olin yksissä häissä syksyllä, missä mä kuulin että mun vieressä istuu ulosottomies ja vastapäättä sitten semmonen nainen joka oli jonkun toisen kaupungin johtava lastenvalvoja, niin kyllä mäkin sit uskaltauduin kertomaan että mikä mä olen niinku ihan oikeesti.

Tiia: Ulosottomies on varmaan vielä [vihatumpi].

Jaana: [Ja sitte] tota, ja sitte vielä se sulhanen oli siis poliisi, niin kyllä siinä seurueessa sit mä uskalsin olla ihan oma itseni.

Minna: Vähän omien parissa.

Jaanan kerronnassa ammatista puhutaan vakaasti harkiten, konteksti huomioiden. Omaa identiteettiä ei paljasteta kelle tahansa tai missä tilanteessa vain. Tiian kommentissa esiintyy oletus, jonka mukaan lastensuojelutyöntekijän identiteetti herättää kuulijoissa lähinnä negatiivisia tuntemuksia. Jaana toteaa uskaltaneensa olla ”oma itsensä” seurueessa, jossa muidenkin keskusteluun osallisten saattoi olettaa joutuvan rajaamaan kerrontaa ammatistaan. Vaikka Minna on keskustelussa aiemmin luonnollistanutkin sosiaalityöntekijän ammattia toteamalla, ettei ammatista puhumista juurikaan tarvitse pohdiskella, lähtee hän kuitenkin vahvistamaan Jaanan kertomusta kontekstin tärkeydestä. Minnan toteamus ”omista”, joiden parissa tilanteessa ollaan, viittaa keskustelussa nimettyihin poliisiin, ulosottomieheen sekä lastenvalvojaan. Kaikki nämä ammattilaiset toimivat valtion virkamiehinä ja käyttävät työssään julkista valtaa.

Vaikka molemmissa haastatteluissa sosiaalityöntekijän ammattia myös luonnollistettiin ammatiksi ammattien joukkoon, puhuttiin keskusteluissa myös paljon siitä, millaisia rajoja ammatista kertomiselle asettuu vuorovaikutustilanteissa. Seuraavaksi tarkastelenkin lähemmin lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän roolia suhteessa kerrottuihin tilanteisiin, rooliin liittyviä tunteita sekä ennakkokäsityksiä.

5.2 Sosiaalityöntekijän rooli vaihtelevissa vuorovaikutustilanteissa

Keskustelijoiden selonteissa tuotiin esille paljon tapahtumia ja tilanteita, joissa oma ammatti lastensuojelutyötä tekevänä sosiaalityöntekijänä koettiin jollakin tapaa merkitykselliseksi. Tilanteen konteksti näytti vaikuttavan työntekijöiden haluun tuoda esille ammatti-identiteettiään ja siihen, millaisia toimintaodotuksia muut ihmiset asettivat tälle roolille. Rooliodotukset tai keskustelijoiden suhtautuminen niihin eivät selittyneet sillä, oliko vuorovaikutuksen vastapuoli ennestään tuttu vai tuntematon.

Yksi ryhmähaastattelukysymyksistä oli, törmäävätkö haastateltavat koskaan arkielämässä tilanteisiin, joissa he ehdottomasti haluavat olla kertomatta omasta ammatistaan. Molemmissa ryhmissä myönnettiin näin tapahtuneen. Paneudun seuraavaksi aiheeseen liittyviin selontekoihin.

Tanja: Joo. Semmonen muistikuva kyllä on et joissain tietys tilanteissa on aatellu et nyt ehkä. ((haastateltava viittaa siihen, että on jätettävä kertomatta ammatistaan))

Muistaksä mikä tilanne se oli?

Tanja: No mä oon ehkä aatellu et siin vois olla potentiaalisia asiakkaita. *nauraen*

Molempien ryhmien keskusteluissa esitettiin, että identiteettiä lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ei haluttu tuoda esille tilanteissa, joissa oli edes epäily siitä, että kuulijalla on ”negatiivista kytköstä” lastensuojelun kanssa. Yksi haastateltavista lisäsi vielä, että lastensuojelutyöntekijöiden näkemys tässä suhteessa on usein hyvinkin tarkka. Tanjan selonteon mukaan hän on tehnyt arvion, että vuorovaikutustilanteen vastapuolella on saattanut olla asiakkuus lastensuojelussa. Myös toisen ryhmän Minna kertoo samantapaisista käsityksistään. Erona oli ainoastaan se, että hän tiesi varmasti puolittutulla henkilöllä olleen hyvinkin negatiivinen kokemus lastensuojelutyöntekijöistä.

Minna: Mulla meni siis mä oon tuolla ( ) har- harrastuspiireissä olin pitkään että mä en halunnu kertoa kun mä tiesin että on asiakkaana ja oli tosi negatiivinen niinku tilanne siellä ollu ja kuva mutta ( ) sittemmin olen tällekin ihmiselle paljastanut kyllä olevani.

Minna kertoo kohdanneensa harrastuspiireissään puolittutun, jolla oli tietävästi negatiivinen kuva lastensuojelusta. Minna kertookin, että tämän vuoksi hän oli pitkään harrastuspiireissä kulkiessaan pitänyt ammatti-identiteettiään salassa. Harrastuspiireihin liittyvästä tilanteesta kertoo myös toiseen keskusteluryhmään kuulunut Mikko, joka jakaa kokemuksensa siitä, että hän on erehdyksessä mennyt kertomaan ammatistaan ja katunut sitä jälkeenpäin.

Mikko: Nii joo se on siis mä oon huomannu et tuol kuntosalilla pari kertaa on joskus ollut, kysynyt, oon sit turhanki rehellisestikin vastannu mitä teen nii sitte oon nyt vähä välttäny ehkä sitä ku ( ) ainaki kaks yksittäistapausta et toinen mies just halus keskustella sit hirveesti tästä niinku toimeentulotukee ja tämmösii liittyvästä ja kaikkee et, et ylipäätään siitä oikeutuksesta et onko niinku, pitäskö sellasia maksaa. Ja toinen taas niinkun alko pyytää ( ) niinkun apua omiin tota ( ) noihin ( ) siis niinku tämmösiin mitkä kuuluu [lastenvalvojan alaisuuteen],

[*naurua*]

Mikko: Et sitte joutu niinku et hei että tää ei ihan liity tähän, mä oon tässä [niinku...]

Tanja: [Nostetaa rautaa vaa.]

Mikko: Niih *nauraen*.

Mikko on kertomansa mukaan aiemmin ollut avoimempi tuomaan ilmi ammatinsa. Vaikka hän kokeekin jopa ylpeyttä ammatistaan, ovat kuntosalilla tapahtuneet kohtaamiset kuitenkin vaikuttaneet siten, että hän on alkanut tarkemmin harkita sitä, missä ja keille hän paljastaa ammatti-identiteettinsä. Mikko nostaa esiin kaksi vuorovaikutustapahtumaa, joissa vuorovaikutuskumppani on kutsunut Mikkoa osallistumaan keskusteluun nimenomaan sosiaalityöntekijän roolista käsin. Toisen kohtaamisen aikana Mikko kertoo vastapuolen halunneen keskustella toimeentulotuen oikeutuksesta, toisessa vastapuoli on pyytänyt Mikkoa antamaan neuvoja omassa tilanteessaan.

Yksi sosiaalityön tehtävistä on sosiaalihuoltolain mukaan huolehtia siitä, että sosiaalisia ongelmia koskeva tieto välittyy eteenpäin (Finlex: Sosiaalihuoltolaki, 7§). Sosiaalityöntekijän työhön liittyy siten yhteiskunnallisen vaikuttamisen aspekti. On mahdollista, että myös vuorovaikutuksen vastapuolella on käsitys tästä velvoitteesta. Näin ollen Mikon tapauksessa vuorovaikutuskumppanin motiivina keskustella toimeentulotuen oikeutuksesta voi olla myös pyrkimys tuoda havaittuja epäkohtia sosiaalityöntekijän tietoon. Toisaalta pyrkimys keskustella työn oikeutuksesta voidaan nähdä myös yrityksenä horjuttaa Mikon roolia sosiaalityöntekijänä. Mikäli Mikon asema sosiaalityöntekijänä ei kyseisessä keskustelussa ole vakaa, ei myöskään vuorovaikutuskumppanin rooli ”lastensuojelun asiakkaana” ole. Kuten jo aiemmin olen todennut, sosiaalityön julkisuuskuva on ollut varsin negatiivinen, ja asiakkuus koetaan usein leimaavaksi. Lastensuojelun asiakkuuden voidaankin olettaa olevan monelle epätoivottava rooli, mikä selittäisi myös pyrkimystä horjuttaa molempien osapuolten rooleja.

Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan identiteettimme paloista koostuvana ja eri ryhmien jäsenyyteen nojautuvana rakennelmana on myös altis horjumaan, mikäli konteksti ja vuorovaikutuksessa esiin kutsuttu rooli ovat ristiriidassa keskenään. Mikon identiteetti kuntosaliharrastajana ei saa edellisissä esimerkkikohtaamisissa tukea, vaan hänet asetetaan työrooliinsa myös vapaa-ajalla. Ella samassa ryhmäkeskustelussa sanookin suoraan:

Ella: Mmm nii joo että haluaa olla vapaalla ajalla eikä niinku työroolissa.

Työrooliin asettuminen vapaa-ajalla on asia, jota haastateltavat lähes yksimielisesti kertoivat pyrkivänsä välttämään. Asia ei kuitenkaan osoittautunut näin yksinkertaiseksi, vaan tilanne ja vuorovaikutuskumppaneiden omat roolit vaikuttivat sosiaalityöntekijöiden haluun tuoda ilmi ammatiaan. Mikon kohtaamisissa tilanteissa saattaakin olla kyse siitä, minkä aiemmin mainitsin: mikäli vastapuolella on ikäviä kokemuksia lastensuojelusta ja sen työntekijöistä, saattaa Mikon

haastaminen olla pyrkimystä horjuttaa omaa roolia asiakkaana. Vaihtoehtoisesti vuorovaikutuskumppani saattaa myös hakea oikeutusta omille tuntemuksilleen tai pyrkiä saamaan Mikkoa sosiaalityöntekijän roolissaan tukijakseen, eli luomaan heille yhteistä päämäärää. Mikko kertoo myös tapauksesta, jossa on kohdannut tuttuja asiakkaita vapaa-ajallaan.

Mikko: Ja sillai vapaa-ajalla tuli mieleen että joskus on noita ( ) nuoria jotka on ollu sijotettuna ja sit on tuntenu heidät työn kautta niin joskus ainakin muistan yhen tilanteen et on tossa kävelly niinku ((paikka)) taikka ohi ((paikka)) ja se on siinä sitte huutanu sieltä kaukaa että "Lastensuojelu" sieltä jostain, [istunu siellä kaljapäissään ja sitte, sitte tota].

[*muut nauraa taustalla*, epäselvää päällekkäispuhuntaa]

Mikko: Nii ja sitte mä oon että hei ja morjes ja sitte siinä niinku "Toi oli siellä ja" ja sitte jotain siinä niinku että tavallaan että mä nyt oon kuitenkin vapaa-ajalla siinä yksityishenkilönä kävelly mutta että.

Niin että oot kuitenkin menny, [menny] kuitenkin vaihtaan sillai

[epäselvää päällekkäispuhuntaa]

Mikko: Menin moikkaan joo sitten ja sillai että. Eikä siitä nyt sit mitään sen ihmeellisempää tullu mutta.

Niih.

Mikko: Mut mut, että jotain tämmösiä sit et, asiakkaita tietysti voi kohdata muutenkin.

Omien asiakkaiden kohtaaminen voi olla Mikon mukaan jopa miellyttävää ja mukavaa, asiakkaita voi, Mikkoa lainatakseni, ”kohdata muutenkin”. Työidentiteetin ilmaiseminen ja työrooliin asettuminen vapaa-ajalla ei välttämättä ole aina vastenmielistä. Toisaalta Mikon kertoma esimerkki, jossa hän joutuu vastoin tahtoaan asettumaan sosiaalityöntekijäksi kesken kuntosalitreenien, tuntuu Mikosta vastenmieliseltä, ja hän on pyrkinyt tämän jälkeen välttämään vastaavaan tilanteeseen joutumista. Keskustelijat toteavat melko yksimielisesti Mikon kertoman jälkeen, että tilanne, jossa lastensuojelutyön kautta tuttu nuori aloittaa spontaanisti keskustelun kadulla tutun työntekijän kanssa, on melko harvinainen. Usein kohtaamiset ovat kuitenkin enemmän positiivisluontoisia kuin ikäviä tai pelottavia. Sinällään Mikko ei tähdennä, että kyseisessä kohtaamisessa hän olisi ollut valmiiksi jossakin tietyssä vapaa-ajan roolissa, toisin kuin kuntosaliesimerkin kohdalla. Hän kertoo olleensa liikkeellä ”vapaa-ajalla, yksityishenkilönä”, jolloin hänelle on tarjottu mahdollisuutta ottaa jonkinlaista roolia lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. On mahdollista, että kyseisessä tilanteessa sosiaalityöntekijän rooli uhkaa vähemmän muita arkipäivän rooleja, jolloin astuminen työrooliin

tuntuu miellyttävämmältä ja helpommalta. Muut keskustelijat toteavat tilanteen kuitenkin olevan erilainen, mikäli vuorovaikutukseen pyrkijänä onkin esimerkiksi päihtynyt, sijoitetun nuoren biologinen vanhempi. Ella kertoo tapauksesta kauppareissullaan.

Ella: Kyllä mä oon saanu kaupassa kerran sättimistä et "toi on se kauhee". ( ) Sit vaan yritti poistuu nopeesti paikalta.

Et niinku reagoinu siihen mitenkään muuten kun lähit sitte vaan.

Ella: (Huokaus) No ei siinä kohtaa ollu kyllä [mahollista] oikein palautella eikä.

[Joo]

Tanja: Kääriä hihoja

Ella: Eikä niinku hyvässä eikä pahassa niin että oli viisainta poistua paikalta.

Tarkasteltaessa yllä olevaa esimerkkiä sekä Mikon kokemuksia kuntosalilla vuorovaikutuksessa ilmenevien identiteettien näkökulmasta huomio kiinnittyy tuttuuden sijaan tilanteessa aktivoituvien rooleihin ja niiden mahdollisesti ristiriitaisiin päämääriin. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan ihminen ammentaa identiteettinsä erilaisiin ryhmiin kuulumisesta. Perheelleni olen äiti, vaimo, sisko ja tytär, työssä sosiaalityöntekijä, yliopistolla opiskelija. Rooleihini liittyy väistämättä erilaisia statuksia sekä mahdollisesti ristiriitoja suhteessa muihin ryhmiin. Samoin on myös lastensuojelun sosiaalityöntekijällä.

Muzafer Sherifin 1950-luvulla Yhdysvalloissa tekemässä tutkimuksessa perehdyttiin ryhmien välisiin ristiriitoihin. Tulosten mukaan ihmiset näyttivät varsin vahvasti ammentavan identiteettinsä ryhmään kuulumisesta. Lisäksi eri ryhmien ristiriitaiset päämäärät näyttivät vaikuttavan ihmisten toimintaan, äärimmillään ne jopa johtivat aggressiivisempaan käytökseen. (Burr 2004, 89–91.) Aineistoesimerkeissä voidaankin ajatella olevan kyse tietynlaisista ryhmäidentiteeteistä ja niiden ristiriitaisista päämääristä tai mahdollisesti rooleihin liittyvistä ristiriitaisista käsityksistä, miten halutut päämäärät on mahdollista saavuttaa.

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan näkemykset siitä, miten pulmallisissa tilanteissa tulisi toimia, eivät aina ole samansuuntaisia, mikä saattaa tuottaa hankaluuksia vuorovaikutustilanteissa. Asiakkaan merkitykselliseksi kokema ryhmä ”olla lastensuojelun asiakas” saattaa aktivoitua missä tahansa tilanteessa, joka muistuttaa tähän ryhmään kuulumisesta. Muistutuksena voi toimia esimerkiksi sosiaalityöntekijän kohtaaminen vapaa-ajalla.

Sosiaalityöntekijälle vuorovaikutuksen vastapuolen kutsu asettua arkisessa kohtaamisessa ammattirooliinsa voi olla ongelmallinen, sillä se saattaa horjuttaa työntekijän sen hetkistä vallalla olevaa roolia. Kuten Ella toteaa aiemmassa aineistoesimerkissä, vapaa-ajalla ei välttämättä haluta asettua työrooliin. Sosiaalityöntekijän työrooli ei kuitenkaan ole staattinen, vaan erilaisissa tilanteissa painottuvat useat erilaiset toimintaodotukset. Sosiaalipsykologian symboliseksi interaktionismiksi nimetyssä teoriassa keskiössä ovatkin ihmisten roolit sekä näiden suhde muihin läsnä oleviin rooleihin. Teorian mukaan vuorovaikutustilanteeseen osallistuvat määrittelevät tilanteen yhdessä, eivätkä määritelmät välttämättä aina vastaa toisiaan. Tilannetta määrittelevät erityisesti ne roolit, joissa ihmiset sillä hetkellä toimivat. (Burr 2004, 78.) Esimerkiksi oma toiveeni osallistua yliopistolla vuorovaikutustilanteeseen sosiaalityöntekijän identiteetistä käsin saattaa muuttua haastavammaksi, koska konteksti ja mahdolliset muut paikalla olevat ihmiset, esimerkiksi tuttu professori, kutsuvat meissä esiin opiskelijan identiteettiä. Näin ollen voidaan myös ajatella, että Mikon ”bodarin” identiteetti kuntosalilla joutuu uhatuksi, kun sosiaalityöntekijää aletaan kutsua esiin. Olemalla jatkossa puhumatta ammatistaan Mikko varmistaa, että hän saa kuntosalilla keskittyä ylläpitämään haluamansa ”bodarin” identiteettiä.

Keskustelimme haastatteluryhmissä myös siitä, millaisia spontaaneja reaktioita oman ammatin esille tuleminen on vastapuolen keskustelijoissa herättänyt. Mira kertoo kokemuksestaan:

Mira: No jätävä hiljaisuus on esimerkiksi tullu ( ) tuota mun miehen ( ) kavereitten lapsiperheissä

muiden reaktiona naurua taustalta

kylässä ku ne jostain kasvatusasiasta siellä avautuivat että ”jumalauta ku meni hermo sen penskan kanssa” ja sitte sillee ”ai nii joo tosiaan tuohan on täällä kunnassa sosiaalityöntekijänä toi, toi ton meidän kaverin uusi avopuoliso että ziit *näyttää eleen* Sit siellä kaikki vaan istui jäätyneenä vähän aikaa.

Tuli hetkeks hiljasta?

Mira: Tuli hetkeks hiljasta. Ja selkeesti huomas niinku että jonkin aikaa, joo kyl ne nyt jo ihan uskaltaa avautua mulle niinku asioistaan mut että meni jonkin aikaa et kyl niistä huomas et ne rupes jotain sanomaan ja sit ne muisti et ” ai jumaliste toi on täällä taas”. *nauraa*

Mira kertoo olleensa vierailulla lapsiperheessä uusien tuttavuuksien luona. Hän työskenteli tuolloin virkamiehenä. Suhteellisen arkinen keskustelu lasten tekemisistä oli yhtäkkiä jäänyt, kun

keskustelijat tiedostivat puhuvansa lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Identiteettinäkökulmasta asiaa tarkastellessa tilanteen voidaan ajatella olevan osallistujien tunnistama roolien epäselvyys tai hämmennys osallistujien rooleista. Vaikuttaa siltä, että Miran identiteetti lastensuojelun sosiaalityöntekijänä on ristiriidassa sen roolin kanssa, jota kyseisessä keskustelussa tarvitaan. Tämä johtaa siihen, että osallistujat ”jäätävät” hiljaisiksi: näistä uusista rooleista käsin keskustelua ei ehkä osallistujien mielestä ole mahdollista jatkaa lainkaan. Ehkä puheen, jossa päivitellään lasten huonoa käytöstä tai rasittavuutta, mielletään paremmin sopivaksi lastensuojelun asiakkaalle kuin sosiaalityöntekijälle.

Samantapaista roolihämmennystä näen myös tilanteessa, josta toisen osallistujaryhmän Tiia mainitsee:

Jaana: Kyllä mä oon ainakin kuullu että onpas rankka ala.

Tiia: Yks on heittäny vitsin et älä sit ainakaan mun lasten perässä juokse.

Hanna: *Naurua* Oikeesti?

Tiia kertoo tulkinneensa kommentin ”älä sit ainakaan mun lasten perässä juokse” vitsiksi. Kommentin voi myös tulkita olevan vitsin varjolla tehty varmistus siitä, missä roolissa Tiia kyseisellä hetkellä toimii. Syy voi olla vuorovaikutuskumppanin kokemassa hämmennyksessä epäselkeiden roolien vuoksi, eikä hän tiedä, mitä tilanteessa on mahdollista puhua. Miran esimerkissä tilanteen ristiriitaisuuksia pyritään korjaamaan katkaisemalla sopimaton puhe, kun taas Tiian tapauksessa osallistujat pyrkivät määrittelemään tilannetta vaikuttamalla omaan tai Tiian rooliin. Kommentti ”älä sit ainakaan mun lasten perässä juokse” voidaan tulkita myös suoraksi kehotukseksi Tiialle pyrkiä välttämään sosiaalityöntekijän roolia. Syynä saattaa olla esimerkiksi kommentin antajan pelko joutua Tiian arvioivan katseen kohteeksi ja tätä kautta epätoivottuun asiakkaan rooliin. Tulkitsen kahden edellä mainitun tilanteen osoittavan, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti saattaa jopa arkisessa vuorovaikutustilanteessa näyttäytyä uhkaavana.

Miran ja Tiian esimerkeissä konkretisoituu jälleen, kuinka helposti sosiaalityöntekijän rooli alkaa vuorovaikutustilanteessa etsiä vastinparikseen asiakkaan roolia. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät tilanteissa ole kertomansa mukaan erityisesti pyrkineet tätä rooliaan korostamaan, vaan se on noussut merkittäväksi vuorovaikutustilanteessa. On kuitenkin huomioitava, että vuorovaikutuskumppanin asemoituminen asiakkaan rooliin saattaa perustua vuorovaikutuskumppanin todellisiin kokemuksiin lastensuojelun asiakkuudesta, kuten esimerkiksi

Mikon kokemukset kuntosalilla osoittavat. Asiakkaan rooli saattaa myös olla puhtaasti kuvitteellinen ja perustua esimerkiksi stereotyyppisille käsityksille lastensuojelun sosiaalityöstä ja sosiaalityöntekijöistä. Koska lastensuojelun asiakkaan rooli ei välttämättä ole toivottu rooli, vastapuoli saattaa tämän vuoksi pyrkiä jopa horjuttamaan tai kyseenalaistamaan sosiaalityöntekijän roolia. Myöskään sosiaalityöntekijät eivät toimi tilanteissa passiivisesti. Sen lisäksi, että ammatista voi jättää kertomatta, työntekijä voi itse arvioida, miten voimakkaasti sosiaalityöntekijän roolia eri tilanteissa lähtee toteuttamaan. Tulkitsenkin, että asiakkaan rooli ei ole ainoa rooli, joka saattaa aiheuttaa ristiriitoja suhteessa sosiaalityöntekijän rooliin.

Tanja: Mut on se myös sillai hyvässä että jotenkin, sit saattaa olla se 9-vuotias kummityttö joka sanoo sitte äitinsä kanssa riidan päätteeks että mä soitan nyt Tanjalle kun se on sossu niin se tietää. Mä sanon et heti saa soittaa.

Keskusteluissa puhuttiin melko paljon tilanteista, joissa haasteltavat olivat ottaneet osaa lähipiirin tai tuttavaperheiden arkisiin tai vähemmän arkisiin kriisitilanteisiin. Näissä tilanteissa keskustelijan identiteetti lastensuojelun sosiaalityöntekijänä oli ollut vuorovaikutuskumppanille tuttu. Järjestäen lähes kaikki keskustelijat kokivat, että kynnys puuttua havaittuihin epäkohtiin arkielämässä oli pienempi kuin muilla ihmisillä. Koetut kriisitilanteet vaihtelivat tuttavaperheiden pienistä arkikommelluksista todellisen huolen sävyttämiin tilanteisiin, joissa lasten ja perheiden hyvinvoinnista oli ollut vakavaa huolta. Tanjan tavoin moni keskustelija kertoi myös mielellään jakavansa lähipiirille tietoutta ja osaamistaan. Rajoja jouduttiin kuitenkin asettamaan siinä, kuinka syvälle sosiaalityöntekijän rooliin oli tuttujen perheiden kanssa mahdollista asettua.

Tanja: Mää jouduin lastenvalvojalle kirjottaa siis tuttavaperheestä, jotka kymmenen vuoden jälkeen erosi niin, niin oli niin huolestuttava tilanne kun siinä sairastu toinen puoliso niin mä jouduin kirjottaa sinne sossun ( ) niinku historiaan ( ) ja mietin niinku että ja siihenkin mä pohdin siihen kirjeeseen kun mä laitoin et mä olen niinku ensisijaisesti ystävä.

Useampi: Hmm, joo.

Tanja: Ja sitten niinkun toissijaisesti mää oon sitte.

Tanja kertoo tilanteessa olleensa huolissaan perheestä, jossa oli tullut ero ja toinen vanhempi oli sairastunut. Tanja kertoo joutuneensa, ei siis tahtoneensa, kirjoittamaan kirjeen perheen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tässä tilanteessa hän oli kuitenkin korostanut rooliaan ystäväenä, ei

sosiaalityöntekijänä. Keskustellessamme ryhmähaastatteluissa sosiaalityöntekijän toivotuista piirteistä ammatillisuus ja koulutuksen tuoma tietotaito olivatkin asioita, jotka molemmissa haastatteluissa nostettiin merkittäviksi lastensuojelutyön tekemisen kannalta. Vaikka molemmissa ryhmissä keskustelijat kertoivat mielellään myös käsityksiään siitä, millaisia luonteenpiirteitä tai ominaisuuksia sosiaalityöntekijällä pitäisi olla, halusivat muutamat osallistujat molemmissa ryhmissä oma-aloitteisesti korostaa ammatillista osaamistaan ja ammatillista asennetta työhönsä.

Minna: (...) Mut kyllä toi et pystyä perusteleen tekemisensä ihan niinku ( )

tieteellisesti ja ammatillisesti niinku hyväks havaitulla perusteella että ei niinku tehdä mitään tämmösiä musta tuntuu. Et kyllä siellä niinku takana mun mielestä pitää olla se et pystyä perusteleen se koska tahansa niinku, et miksi olen tehnyt tämän päätöksen. ( ) Se on mun mielestä tosi tärkeä juttu.

***

Tanja: (...) Että et jotenki ite aattelis et tänäpäivänä lastensuojelusosiaalityöntekijät, ne on ammattilaisia ja asiantuntijoita mutta ne nyt ei oo sitte ehkä niinkään niitä luonteenpiirteitä mutta.

Kyky perustella tekemisensä on Minnan selonteon mukaan merkittävää. Tanja puolestaan ottaa puheenvuorossaan kantaa keskusteluun, jossa puhutaan sosiaalityöntekijöiden toivotuista luonteenpiirteistä tai ominaisuuksista. Tulkitsen, että hän kritisoi tässä ajatusta, jonka mukaan sosiaalityöntekijän yksittäisillä piirteillä olisi suurempi merkitys kuin koulutuksen tuottamalla osaamisella. Sosiaalityöntekijän rooliin katsottiin molemmissa keskusteluissa kiistatta kuuluvan ammatillisuus sekä koulutuksen tuoma osaaminen. Täten voidaan olettaa, että muut roolit tilanteessa eivät saa vaarantaa sosiaalityöntekijän rooliin olennaisesti kuuluvaa ammatillisuutta. Tilanne, jossa lastensuojelutyötä tekevä sosiaalityöntekijä omalla toiminnallaan pyrkii vaikuttamaan esimerkiksi tuttavaperheen elämään, voidaan nähdä hankalaksi ristiriitaisten rooliodotusten vuoksi. Ystävän rooliin kuuluvat eri asiat kuin sosiaalityöntekijän rooliin, jossa keskustelijoiden mukaan vaaditaan ammatillisuutta, kykyä perustella toimintansa tieteellisesti. Arkijärjellä ajateltuna objektiivisuus ei välttämättä ole ystävän roolissa tarpeellista tai edes suotavaakaan: liiallinen objektiivisuus, pyrkimys tarkistella asioita tai elämäntapahtumia puolueettomasti, saattaa olla jopa haitallista ystävyyssuhteelle.

Tilanteet, joissa lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän ammatti nousi merkittäväksi, näyttivät herättävän keskustelijoissa pohdintoja myös vastapuolen roolista. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti näyttää työntekijöiden kertoman perusteella ajoittain herättävän epävarmuutta muissa vuorovaikutukseen osallistujissa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän saapuminen paikalle herättää kysymyksen, mihin rooleihin tämä asettaa vuorovaikutuskumppanit tilanteessa. Tulkitsin sosiaalityöntekijän roolin herättäneen vuorovaikutuskumppaneissa odotuksia asiakkaan rooliin asettumisesta. Rooli saattaa perustua joko vuorovaikutuskumppanin todellisiin kokemuksiin lastensuojelun asiakkuudesta tai olla kuvitteellinen, ja perustua ennakkokäsityksiin lastensuojelutyön sisällöstä ja lastensuojelutyöntekijöistä. Kuten Isossa-Britanniassa tehdyt tutkimukset osoittavat, jatkuvat väärinkäsitykset ja sosiaalipalveluiden kritisoiminen mustaavat sosiaalityöntekijöiden julkisuuskuvaa (Franklin 1998 sit. Mendez, Otto, Surette & Zugazaga 2006, 622), mikä ei luo asiakkaan roolista erityisen houkuttelevaa kuvaa. Tulkintani mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli saatettiin ajoittain kokea uhkaavaksi myös työntekijöiden ollessa vapaa-ajalla. Oletan lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä olevan kokemusperäinen tuntuma työntekijä- ja asiakasroolien heräämisestä ja niiden ajoittaisesta ongelmallisuudesta. Tämän puolesta puhuvat erityisesti kommentit, joissa työntekijät kertoivat pyrkivänsä välttämään ammattinsa kertomista, mikäli epäilivät vuorovaikutuksen vastapuolella olevan omakohtaista kokemusta asiakkaan roolista. Sosiaalityöntekijät kokivat tulkintani mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin mahdollisesti uhkaavan muita itselleen merkittäviä arkipäivän rooleja. Tätä pyrittiin estämään olemalla kertomatta ammatista, vaikenemisella vuorovaikutustilanteissa sekä pyrkimällä vahvistamaan muita tilanteen mahdollistamia rooleja. Arkipäivän roolit saatettiin myös joskus kokea ristiriitaisiksi lastensuojelutyön sosiaalityöntekijän roolin kanssa. Ammatillisuus ja ammatillisen kohtaamisen vaatimus, jotka katsottiin sosiaalityöntekijän rooliin kuuluviksi, eivät esimerkiksi aina sopineet ongelmattomasti yhteen ystävän roolin kanssa. Seuraavaksi tarkastelen sosiaalityöntekijän roolia ja sen herättämiä tunteita tarkemmin.

5.3 Sosiaalityöntekijän rooli ja tunteet

Molemmissa haastatteluryhmissä osa keskustelijoista kertoi tunteista, joita rooli lastensuojelun sosiaalityöntekijänä on herättänyt itsessä tai vuorovaikutuskumppaneissa. Toisen ryhmän keskustelijat olivat hyvinkin yksimielisiä siitä, että joissain tilanteissa oman ammatin kertominen on mukavaa ja ammatista voi kertoa jopa ylpeyttä tuntien. Virkamiesryhmässä työskentelevä Tiia kuitenkin kertoi, kuinka hän oli vasta vähän aikaa sitten paljastanut sosiaalisessa mediassa, mitä hän

tekee työkseen. Tiia oli haastatteluryhmänsä nuorimpia sosiaalityöntekijöitä, ja hänellä oli vielä suhteellisen vähän kokemusta työstään. Tiian selonteko aiheesta on seuraavanlainen:

Tiia: Muutama kuukausi sitten tulin tavallaan kaapista ja päivitin ((sosiaaliseen mediaan)) että mä olen lastensuojelutyöntekijä ((paikka)) Että mie en aio hävetä tätä asiaa enää. [Ja kukaan] ei oo siihen mitään kommentoinu.

Minna: [Hienoo].

Oliko sã sitã ennen jotenkin niinku hävenny sitã?

Tiia: No aika paljon olin. (...)

Tiia nimeää ammattinsa aiheuttamaksi tuntemukseksi häpeän, minkä vuoksi hän on pyrkinyt olemaan puhumatta asiasta julkisesti. Tiian selonteon mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti on sisältänyt olennaisesti häpeän tunnetta.

Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteita tutkinut Erving Goffman on esittänyt 1950-luvulla käsitteet ”kasvot” ja ”kasvotyöskentely”. Arkikielessä puhumme ”kasvojen menettämisestä”, kun vuorovaikutustilanteessa epäonnistumme suojelemaan toistemme sosiaalista arvoa. Kasvojen, Goffmanin tulkinnan mukaan hyvien tunteiden objektin, menettämisestä seuraa ikäviä tuntemuksia, esimerkiksi häpeän ja nolouden tunteita. Kasvojen menettäminen vuorovaikutustilanteessa aiheuttaa usein myötähäpeän tunteita myös muissa ihmisissä. (Peräkylä 2001, 353.) Tiia liittää häpeän tunteen ammatti-identiteettiinsä lastensuojelutyöntekijä-Tiiaan. Tätä Tiian kokemaa häpeän tunnetta voidaan tarkastella Goffmanin kasvotyöskentelyn näkökulmasta, jossa kasvotyöskentely liittyy lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin suojelemiseen. Kasvotyöskentely kohdistuu silloin lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliin liitettyihin positiivisiin tuntemuksiin. Tämä voisi selittyä muun muassa sillä, että Tiialla on ryhmän muihin jäseniin verrattuna suhteellisen vähäisesti työkokemusvuosia, minkä vuoksi hän joutuu vielä ponnistelemaan ylläpitääkseen rooliaan lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityöntekijän roolin omaksuminen on keskeneräistä ja roolin epäselkeys aiheuttaa ehkä ajoittain tuntemuksia epäonnistumisesta ja kasvojen menettämisestä. Tiia kuvaa kokemusta häpeänä. Kuten jo aiemmin on selvinnyt, sosiaalityöntekijän rooli, työnkuva, koulutus ja työn sisältö saattavat olla monelle hyvinkin epäselviä, mikä on omiaan vaikeuttamaan myös Tiian vuorovaikutuskumppanien tekemää kasvotyöskentelyä. Tiia ei siis välttämättä saa tukea kasvotyönsä tekemiseen muilta vuorovaikutuksen osallistujilta, mikä myös saattaa tuottaa hämmennystä ja häpeää.

Toisen ryhmän keskusteluissa käytiin läpi myös turvattomuuden tunteita, joiden takia omasta ammatista ei aina haluttu puhua.

Mira: Sen verran on ehkä huomannu että tuolla siis et jos aattelee tolleen niin ite sitä ehkä niinku pystyiskin mut et kyl must on tullu ainakin tarkempi omien lasten myötä juurikin siitä ajatuksesta että en mää yhtään halua että että tavallaan kukaan nyt tietäis niinku, tavallaan että että kokisin sen ehkä vähän ahista- aika paljonkin ahistavana että olisin omien lasten kanssa vapaa-ajallani jossain ja sitte siihen tulis joku.

Useampi: Jooh, niin.

Ella: Sillon kun omat lapset oli nuoruusiässä eikä aina ihan tienny missä ne liikkuu niin joskus pelotti, et jos joku, tavallaan kun nekin tun- .

Tiina: Tunnistaa.

Ella: Meiänkin poika tiedettiin ja tyttö tiedettiin niin että, et jos joku kostaa jotain, et jotain tämmösiä juttuja oli joskus.

Useampi: Nii, joo.

Tanja: Ai kauheeta.

Ella: Kuitenkin pieni paikkakunta ja asuttiin sit siinä.

Useampi: Nii, hmm, nii.

Keskustelijat toivat esiin huolen ja ahdistuksen tuntemuksia siitä, että omat lapset joutuisivat kokemaan vanhempansa työn vuoksi jotakin ikävää. Pienellä paikkakunnalla esimerkiksi riski törmätä asiakkaisiin koettiin myös suuremmaksi kuin isossa kaupungissa. Kuitenkin todellisten vaaratilanteiden sijaan keskusteluissa puhuttiin ennemminkin uhan kokemisen mahdollisuuksista. Tässä yhteydessä on kuitenkin tarpeen huomioida haastattelutilannekonteksti. Suurin osa haastateltavista tuns haastattelijan elämäntilannetta jonkin verran, ja he saattoivat pyrkiä suojelemaan aloittelevaa sosiaalityöntekijää olemalla kertomatta tapahtuneista vaaratilanteista. Haastateltavilla oli tieto siitä, että olen itsekin pienen lapsen äiti ja vasta urani alkutaipaleella, astumassa uuteen ammattiini.

Roolinäkökulmasta tarkasteltuna roolit vanhempana ja lastensuojelun sosiaalityöntekijänä eivät aina toimineet jouhevasti yhdessä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin nähtiin mahdollisesti jopa vaarantavan vanhemman roolia. Sosiaalityötä tekevät vanhemmat saattoivatkin pelätä lastensa kokevan suoranaista väkivallan uhkaa heidän ammatinvalintansa vuoksi. On mahdollista, että

lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin vuoksi keskustelijat itse erityisesti korostivat vanhemman roolin toimintaodotuksia, joissa ensisijaista oli lapsen hyvinvoinnin turvaaminen. Näin ollen vanhemman ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän yhtäaikaiset roolit eivät pelon tai uhan tunteen kokemisen vuoksi välttämättä kovinkaan hyvin toteudu yhtäaikaisesti.

Vanhemman ja sosiaalityöntekijän roolin yhtäaikaisuus saattaa olla ongelmallinen myös arjessa, mikäli vuorovaikutuskumppani asemoituu keskusteluun asiakkaan roolista käsin. Kuten olen jo aiemmin havainnollistanut, lähtee lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti helposti hakemaan vuorovaikutustilanteessa vastinparikseen asiakkaan roolia. Vuorovaikutuskumppanin omaksuma asiakkaan rooli voi perustua tämän todellisiin kokemuksiin asiakkuudesta tai mielikuviin. Kuitenkin, olipa sitten kyse todellisesta tai kuvitteellisesta roolista, saattaa sosiaalityöntekijän oma kokemus asiakkaan läsnäolosta vaikuttaa tämän rooliin vanhempana. Uhan tai pelon kokemus voi kummuta myös siitä, että sosiaalityöntekijän on yhdessä hetkessä kyettävä selviytymään molempien roolien vaatimuksista. Lapsen vanhemman rooliin saattaa liittyä toimintaodotuksia, jotka voivat olla erisuuntaisia tai tilanteesta riippuen eri tavoin painottuvia. Tähän rooliin liittyviä toimintaodotuksia ovat esimerkiksi olla sensitiivinen, arkipäivän askareista tavoiteajassa suoriutuminen ja käytöstapojen opettaminen lapselle. Sen sijaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatilliseen rooliin sisältyvät toimintaodotukset, joita ovat esimerkiksi toimia rauhallisesti ja objektiivisesti, eivät välttämättä toteudu vanhemman roolissa. Asiakkaan rooliin puolestaan saattaa liittyä toimintaodotuksia, kuten ottaa vastaan neuvoja tai tarkkailla omaa vanhemman rooliaan. Siten uhka tai pelon tunne saattaa fyysisen tai konkreettisen uhan sijaan olla lapsen vanhemman roolin toimintaodotuksiin kohdistuvaa uhkaa, joka syntyy suhteessa koettuun asiakkaan rooliin.

Otin molemmissa keskusteluryhmissä puheeksi *kutsumusammatin* käsitteen. Tiedustelin haastateltavilta, kokevatko he toimivansa kutsumusammattissa. Vuonna 2015 tekemässäni pro gradu -tutkielmassani tulkitsin sosiaalityöntekijän ammatin näyttäytyvän ihmisille jonkinlaisena kutsumuksena (Porkka 2015). Käsite on kuitenkin monitulkintainen. Kutsumusammatti-termillä on juurensa uskonnollisessa maailmankatsomuksessa, jossa työ nähdään Jumalan välilliseksi tavaksi pitää huolta ihmiskunnasta. Luterilaisessa ajattelussa työn arvo perustuu suoraan siihen, miten paljon hyvää se toisille tuottaa. (Ketola 2016, 57.) Kutsumus-termillä on siis alun perin viitattu Jumalan kutsumukseen tehdä työtä toisen ihmisen hyväksi. Ryhmäkeskusteluissa kutsumustyöhön viitatessa pyrkimykseni oli kutsua esiin puhetta työn merkityksestä keskustelijoille. Molemmissa ryhmissä syntyikin puhetta tunteista ja työn merkityksestä. Toisessa ryhmässä keskustelijat alkoivat kiivaasti pohtia, mitä sanaa he käyttäisivät korvaamaan kutsumus-termiä.

Mikko: Se on ( ) se on mielenkiintoinen kans että vähän miten sen niinku ( ) kukin mieltää siis sillai että kyllähän tähän nyt joku niinku [kutsumus vai onko] se motivaatio siis että eihän tämmöstä...

Tanja: [Mut mikä se vaihtoehto on sit]

Mikko: ...työtä nyt pysty tekeen ainakaan niinku, ehkä jotain ( ) varmaan kaikkiin töihin tarvitaan motivaatio mut ehkä jotain on helpompi tehdä ilman sitä mutta suurempaa motivaatiota vaikka olla siellä tehtaan paperitehtaan linjalla niinku ( ) latomassa paskapaperia kun taas sitte ( ) niinku tämmösten missä ihmisten kanssa niinku täytyy kuitenkin ( ) olla jotain muuta kun tympiintyneen olonen ja näkönen ja ( ) jos haluat päästä hyvään lopputulokseen.

Tanja: Nii. Joo mä jotenkin aattelen et mä oon niinku kyllä ajautunut tähän mutta en mä tiedä että oonko, olenko sitten kutsumuksen ajamana tähän, vai vai sattumuksen vai minkä.

Molemmissa ryhmissä useat keskustelijat totesivat kutsumuksen olevan sanana liian voimakas. Mikko puhuu ”suuremmasta motivaatiosta”. Tanjan välikommentti ”mut mikä se vaihtoehto on sit” voidaan tulkita kannanotoksi sen puolesta, että kokisi ylipäättään jonkinlaista motivaation tunnetta omaa työtään kohtaan. Jos sisäistä motivaatiota työn tekemiseen ei ole, työtä tehdään vain palkan takia. Tanja kuitenkin vielä toteaa, että ei osaa varmasti sanoa, mikä hänet nykyiseen työhönsä on johtanut, kutsumus vai sattumus. Samaisessa haastattelussa keskustelijat kuitenkin yksimielisesti totesivat, että työtä ei tehdä pelkän motivaation voimalla tai vapaaehtoistyönä. Mikko täsmentää vielä tuntemuksiaan liittyen omaan työhönsä.

Mikko: Mut eiks, eiks teillä ollu mitään sellasii, kyllä mulla oli joku semmonen ( ) en mä tiedä, [mikä ideologia. Ei mut siis, siis semmonen lähinnä siis joku semmonen, siis semmonen ideologinen].

[useamman henkilön päällekkäispuhuntaa]

Ella: [...kiinnostus, joo...]

Tiina: [Kyllähän se nyt liittyy tämmöseen.]

Mikko: ...niinku juttu että, että en mä tiedä. Nii taas se kutsumus sana mut semmonen että kyllä, onks se sitte idealismia tai.

Ella: [Nii että ei tullu mieleen hakee sinne.]

Mikko: [Yhteiskunnallista halua tehdä jotain] niinku tärkeätä, vaikuttavaa siis että mä en ois taas pystynyt näkeen itteeni siis jossain niinku [väheksymättä et].

Ella: [Kauppakorkeekoulussa.]

Tanja: [Kauppiksessa.]

Mikko kertoo hakeutuneensa alalle jonkinlaisen idealismin tai ideologian vetämänä. Myöhemmin hän lisää, että lastensuojelutyön tekeminen on kuitenkin luonut alasta realistisemman käsityksen. Mikon kertoman mukaan merkittävää on ollut myös halu tehdä yhteiskunnallisesti tärkeää työtä. Keskustelussa vältetään kutsumus-sanaa, ja keskustelu kääntyy työn merkityksellisyyteen ja haluun tehdä itseä kiinnostavaa, yhteiskunnallisesti merkityksellistä työtä. Vaikka kutsumuksesta puhuminen viittaakin mielestäni pitkälti työhön liittyvään tunteeseen, merkityksellisen työn tekemisen kokemukseen, tulkitsen kutsumus-termin olevan nykyisille korkeasti koulutetuille, ammatillista otetta korostaville sosiaalityöntekijöille vanhanaikainen tai liian uskonnollisesti väritynyt. Tukea tälle ajatukselleni antaa Kirkon tutkimuskeskuksen tutkimus, jonka mukaan elämänkatsomukseltaan luterilaiset ihmiset¹ määrittivät työnsä kutsumukseksi useammin kuin muut ihmiset (Ketola 2016, 58).

Kunnan sosiaalityöntekijöinä työskentelevät Jaana ja Hanna vastaavat kysymykseen kutsumuksesta, etteivät koe olevansa kutsumusammattissaan. Jaanan kommentti herättää melko pitkän keskustelun sosiaalityöntekijän mahdollisuuksista integroida hoivatyön elementtejä osaksi omaa rooliaan.

Jaana: [Nii ja on tässä niinku välillä] tota, siis onhan tässä puolensa mutta siis mä aattelen ettei tää semmosta empatiaa ja ihmistyötä oo kun mitä tavallaan mä omana persoonana haluaisin.

Minna: Ja mikä hoivatyö, susta vois kuvitellakin et sä tekisit sitä työtä. Toi mitä sä sanoit koskettamisesta niin mä koen et siinä on aika iso ero, kun on tullu niinku sen hoivatyön puolelta, mihkä kuuluu niinku asiakkaan lepotilaan niinku koskettaminen ihan olennaisesti niin täs on jotenkin se että ( ) mullahan on välillä ollu sitä vähän vaikeutta niinku tossa alkuunsa että. Et kun ( ) et jollain tavalla sitten kuitenkin niinku huomaa sen et se ihminen niinku jotenkin kaipais sitä että. ( ) Niin se viranomaisrooli sitten välillä on estänyt sen.

---

¹ Tilastollisessa tutkimuksessa tutkittiin luterilaisuutta mittaavia muuttujia. Keskenään yhteydessä olevat muuttujat yhdistettiin summamuuttujaksi. Selvästi keskiarvon yläpuolelta arvosanan saaneet yhdistettiin katsomukseltaan selkeästi luterilaisten ryhmäksi, jota verrattiin muiden vastauksiin. (Ketola 2016, 58.)

Jaana toteaa, etteivät ajatukset työn sisällöstä ole vastanneet sitä kuvitelmaa, joka hänellä lastensuojelun sosiaalityöstä oli joskus ollut. Minnakin asettaa hoivatyön eri viivalle sosiaalityön kanssa. Hänellä itsellään oli myös vuosien työkokemus terveydenhuollon hoivatyöstä ennen sosiaalityöntekijänä työskentelyä. Minna nimeää ongelmaksi viranomaisroolin, joka estää asiakkaan koskettamisen, vaikka tämä sitä selkeästi kaipaisikin. Hanna ja Jaana myötäilevät Minnaa ja täsmentävät käsityksiään koskettamiseen ja lohduttamiseen liittyvistä pulmista sosiaalityöntekijän roolissa.

Hanna: [Niin ja se on ristiriitaista kun sä kuitenkin periaatteessa aiheutat sen pahan olon ja sit sä niinku mukamas lohduttaisit.]

Jaana: [(epäselvää puhetta taustalla)] ...lohduttaa kun mä oon se joka päättää et nyt sut erotetaan sun äidistä tai (epäselvää) vieroitetaan lapsesta. Et siinä on niin. Ja just sekin että tavallaan ehkä jossain kohtaa sitä asiakassuhdetta kun menee paremmin, niin ehkä voiskin niinkun ( ) olla jotenkin itekin vähän pehmeämpi, mutta sitten on se takinkääntäjä olo itelläkin kun joku päivä joutuukin vetämään [sen] huostaanottokortin.

Minna: [Niin], onks se sit ite, sitä suojelua oman ittensäkin [suojelua? Nii.]

Jaana: [Varmaan itsensäkin] et ei vaan niitten asiakkaitten vaan ihan sen omankin et miten päin [mä nyt] tässä oon.

Minna: [Nii.]

Tiia: Oon mie joitakin pystyny halaamaan kiireellisen sijoituksen neuvotteluissa joitakin vanhempia ja. Vaikka halaaminen ei mulle ittelle ole kauhean ( ) luontevaa tai muutenkaan koskettelu. Ei kaikkia tietenkään missään nimessä [mut et jos se].

Jaana: [En muista että olisin] ikinä halannu yhtään aikuisasiakasta.

Marja: [Kyllä, oon mä.] [Mutta sekin riippuu ( ) joo.]

Ajatus kutsumusammattista herättää keskustelun hoivatyöstä, empatiasta sekä viranomaisroolista suhteessa asiakkaan tilaan. Keskustelu sosiaalityöntekijästä ja empatiasta saattaa keskustelijat pohtimaan mahdollisuutta huomioida asiakkaan tunteita myös heidän omassa toiminnassaan. Keskustelijat tunnistavat tilanteen, jossa he lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolissa joutuvat omalla toiminnallaan aiheuttamaan asiakkaalle pahaa oloa. Näissä tilanteissa fyysinen koskettaminen ja lohduttaminen ei keskustelijoiden mukaan ole aina mahdollista, koska roolin vaatimukset ovat ristiriitaisia. Toisaalta Tiia toteaa, että on myös pystynyt vaikeassa tilanteessa, kiireellisen sijoittamisen neuvotteluissa, halaamaan asiakaslapsen vanhempia siitäkin huolimatta,

ettei koskettaminen ole hänelle erityisen luontevaa. Jaana, joka toteaa keskustelun alkupuolella toivovansa työnsä olevan enemmän empaattista ihmistyötä, toteaa, ettei ole koskaan halannut aikuisasiakkaita. Sosiaalityöntekijän oma persoona voi olla siis minkälainen vain, mutta omat tai asiakkaan tunteet voivat vaikuttaa siihen, miten sosiaalityöntekijän roolissa on mahdollista toimia. Jaana kuvaa ”takinkääntäjäoloa”, mikäli joutuu ”pehmeän sosiaalityöntekijän” roolissa ”vetämään huostaanottokortin”. Jaana kuvaa siis tilannetta, jossa joutuu olennaisesti vaihtamaan suhtautumistaan asiakkaan tunneilmaisuihin.

Jaanan toteamus itsensä tarkkailemisesta vuorovaikutustilanteissa on kiinnostava, sillä näen sen liittyvän Minnan aiempaan kommenttiin ”oman itsensä suojelemisesta”. Butt et al. (1997) havainnoivat tilanteita, joissa ihmiset tunsivat tai eivät tunteneet voivan olla ”oma itsensä”. Näihin tilanteisiin liittyi tutkijoiden mukaan paljonkin ristiriitaista käyttäytymistä sekä ristiriitaisia tuntemuksia. Erilaisissa tilanteissa ihmiset käyttäytyivät eri tavoin mutta kokivat tästä huolimatta minuutensa olevan eheä. Tutkijat havaitsivat, että vuorovaikutustapahtumissa, joissa ihmiset kokivat, etteivät voineet olla ”oma itsensä”, he päätyivät tarkkailemaan vuorovaikutustilannetta ja omaa käytöstään. Koehenkilöt raportoivat, että tilanteissa, joissa he eivät kokeneet voivansa olla ”oma itsensä”, he pelkäsivät päätyvänsä käyttäytymään tavoin, jota myöhemmin voisivat katua tai jota eivät pystyisi hallitsemaan. (Butt et al. 1997, sit. Burr 2004, 146-147.) Oletankin Jaanan kerronnassa olevan kyse samasta ilmiöstä, pyrkimyksestä välttää tilanteita, joissa päätyy tarkkailemaan ”sitä miten päin mä nyt tässä oon”. Tarkkailemisen vaatimus herää väistämättä, mikäli sosiaalityöntekijän on pohdittava, miten asiakkaan tunteet tulisi huomioida vuorovaikutustilanteessa, miten omat tunteet näkyvät omassa käytöksessä ja miten pieniksi tai suuriksi omia tunteitaan tilanteessa on mahdollista kasvattaa. Itsensä tarkkailemisesta puhuu myös toisessa keskusteluryhmässä oleva Mikko.

Mikko: työtä nyt pysty tekeen ainakaan niinku, ehkä jotain ( ) varmaan kaikkiin töihin tarvitaan motivaatio mut ehkä jotain on helpompi tehdä ilman sitä mutta suurempaa motivaatiota vaikka olla siellä tehtaan paperitehtaan linjalla niinku ( ) latomassa paskapaperia kun taas sitte ( ) täytyy kuitenkin ( ) olla jotain muuta kun tympiintyneen olonen ja näkönen ja ( ) jos haluat päästä hyvään lopputulokseen.

Mikko kuvaa työtä kohtaan tuntemaa motivaatiota ja tarvetta säädellä omia tunteitaan työtä tehdessä. Hän kertoo kokevansa, että lastensuojelutyössä hyviin tuloksiin on mahdollista päästä ainoastaan olemalla jotain muuta kuin ”tympiintyneen olonen ja näkönen”. Arlie Hochschild on

kuvannut tunteisiin liittyvää työskentelyä termillä *emotional labour*, *tunnetyö* (Hochschild 2012). Mikon kommentissa sosiaalityöntekijän rooliin liittyvä tunnetyö nähdään positiivisena asiana, kun taas Jaanan kommentissa itsensä tarkkailu esitetään ennemminkin negatiivisena, vältettävänä kokemuksena. Oletan viranomaisroolin olevan asian kannalta merkittävä tekijä, sillä hoivan ja kontrollin ristiriita ei oletettavasti Mikon työssä ole aivan yhtä ilmeinen kuin viranomaisryhmän sosiaalityöntekijöillä. Viranomaistyötä tekevillä voidaankin tulkita olevan työssään suurempi tarve tehdä tunnetyötä ja valvoa vuorovaikutusta kuin yksityisessä yrityksessä työskentelevillä.

Sosiaalityöntekijän joutuessa kovasti valvomaan vuorovaikutusta ja omaa käytöstään, tunnetyön tekeminen saattaa herättää hyvinkin epämiellyttävän kokemuksen siitä, ettei voi olla ”oma itsensä”. Oletan Hochschildin viittaavan juuri tällaiseen kokemukseen hänen kirjoittaessaan, että tunnetyön seurauksena työntekijä saattaa vieraantua omista tunteistaan, siitä, mitä hän itse on (Hochschild 2012, 20). Tällainen kokemus voi aikaansaada hämmennyksen tunnetta omasta roolista. Vaikka työskentely tunteiden kanssa ja niiden havainnointi kuuluvatkin väistämättä sosiaalityöhön, saattaa tietynlainen ennalta luotu malli tunnetyön toteuttamiseen helpottaa työn tekemistä siinä määrin, ettei tätä kaavaa haluta lähteä liiaksi rikkomaan. Työntekijät kuvaavatkin monessa kohdin ”pehmeiden” säätelyn tai koskettamisen hankaluutta. Tulkitsen tämän liittyvän omien tunteiden hyödyntämiseen sekä asiakkaan tunteiden huomioimiseen lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolissa. Pehmeys ja asiakkaan tunteiden parempi huomioiminen saattavat johtaa sosiaalityöntekijän jakamaan huomiotaan normaaliakin enemmän vuorovaikutuksen analysointiin. Tämä puolestaan saattaa vaikeuttaa tiukoissa tilanteissa ammatillista, rationaalista päättelyä. Tästä huolimatta keskustelijat kuitenkin totesivat, että kokevat olevansa sama ihminen työssä ja työpaikan ulkopuolella. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin ristiriitaisuus saattaa kuitenkin äärimmillään uhata työntekijöiden positiivista jatkuvuuden kokemusta omasta työidentiteetistä, johon myös ammatillisuus sekä mahdollisesti rooli virkamiehenä kuuluvat olennaisesti.

Kaiken kaikkiaan haastateltavat liittivät lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteettiin ja roolin kantamiseen paljon positiivisia tuntemuksia. He kertoivat muun muassa työn merkityksellisyydestä sekä erityisestä motivaatiosta tehdä työtään. Sosiaalityöntekijän identiteettiin ja roolivaatimukseen liitettiin kuitenkin myös negatiivisia tuntemuksia, kuten häpeää ja pelkoa. Tulkitsen häpeän liittyvän roolin epäselkeyteen sekä työntekijän että asiakkaan näkökulmasta. Pelon tunnetta koettiin erityisesti suhteessa vanhemman rooliin, jonka yhtäaikaisuus lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin kanssa tulkitsen saattavan olla ongelmallinen. Haastateltavat välttelivät kutsumus-termin käyttämistä, vaikka työ nähtiinkin merkitykselliseksi ja motivoivaksi.

Sosiaalityöntekijän rooliin kuuluvaksi nähtiin tunnetyön tekeminen, mutta sen miellyttävyydestä oltiin kahta mieltä: yhtäältä se koettiin häiritseväksi, toisaalta se taas loi merkityksellisyyttä työn tekemiseen. Ylipäättään tunteet herättivät keskustelua. Haastateltavien keskuudessa pohdittiin, miten sosiaalityöntekijän roolissa omia ja asiakkaiden tunteita on mahdollista huomioida esimerkiksi fyysisen koskettamisen kautta. Tulkiten erityisesti viranomaisroolin tuottavan hankaluuksia tunnetyön tekemisessä. Viranomaistyö vaatii työntekijöitä vaihtelevaan hetkittäin sitä, kuinka ”pehmeän” roolin he voivat vuorovaikutuksessa ottaa. Jatkuva tarkkailun vaatimus esiintyy selonteissa uuvuttavana kokemuksena, ja tämän vuoksi roolin pehmeyttäkin pyritään säätelemään mahdollisimman vähän. Yksityisellä sektorilla työskentelevien ryhmässä tunnetyön tekemistä kommentoitiin positiivisempaan sävyyn kuin julkisen sektorin viranomaistyötä tekevien ryhmässä. Osa keskustelijoista kertoi huomioivansa asiakkaita koskettamalla, siitäkin huolimatta, että tämä ei välttämättä ollut heille arkisessa kanssakäymisessä kovinkaan luontevaa.

5.4 Sosiaalityöntekijän rooliin liitetyt ennakkokäsitykset

Molempien keskusteluryhmien jäsenet esittivät useaankin otteeseen, että ihmiset tietävät erittäin vähän lastensuojelutyön sisällöstä tai ylipäättään sosiaalityöntekijän työstä. Yksi keskustelija kertoi myös tilanteesta, jossa sosiaalityöntekijän ammattinimike oli ollut toiselle osapuolelle vieras. Virkamiehenä työskentelevä Tiia selventää ihmisten reaktioita sosiaalityöntekijän ammattinimikkeeseen:

Tiia: (...) Jos on kertonu mitä on opiskellu niin ihmiset on vähän sillei et ( ) tuleeks, mikä susta sit tulee et onks se niinku ammattikoulu? Ja sit on pitäny selittää että tää on ihan niinku, tää on maisteritutkinto. Et siinä on paljon epätietosuutta ihmisillä siitä, mitä sosiaalityöntekijä tekee.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä tuli voimaan 1.3.2016 (Valvira: Sosiaalihuollon tehtävissä toimiminen). Sen mukaan sosiaalityöntekijänä voi toimia vain henkilö, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon Suomessa sekä sosiaalityön pääainetta vastaavat opinnot (Finlex: Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä, 7§). Pätevyysvaatimukset ovat viime vuosina kokeneet merkittäviä muutoksia. Modernin ajan professioiden pyrkimys luoda spesifiä rajattua tietoa ei ole kovinkaan hyvin kuvannut sosiaalityön ammatillisuuden ydintä, joten sosiaalityön paikka muiden professioiden rinnalla ei välttämättä ole ollut koskaan niin selkeä kuin esimerkiksi psykologeilla

(kts. luku 2.1). Profession kehittyminen ja sosiaalityön pätevyysvaatimusten muutokset huomioiden on varsin ymmärrettävää, että ihmiset eivät ole tietoisia, miten sosiaalityöntekijäksi nykyisin on mahdollista pätevyitä.

Mira jakoi keskustelussa oman kokemuksensa, jossa koko sosiaalityöntekijän ammattinimikkeen olemassaolo oli tullut yllätyksenä keskustelun vastapuolelle. Samassa yhteydessä syntyi keskustelua myös palkkauksesta.

Mira: Mä oon ollut mieheni kanssa pankissa lainaneuvotteluissa ja ku sitte kun mun ammatista tuli puhe ni se jotenki jääty se pank- pankki, nuoren miehen ilme ja sit se niinku oli niinku että ”ai siis maksetaanko sulle niinkun [palkkaa, ja niinku silleen säännöll-,] onks sulla niinku säännölliset tulot [*naurua taustalla*]( ) täh.” Ja sit se vaan niinku ei puhunu mulle enää, se [keskusteli mun miehen kanssa]

Tiina: [Sä vastasit sille] et aika [huonosti mutta.]

naurua

[Mira: Niih, nii]

Mira: Meinasin sanoo kieltämättä voi olla että mulla on korkeampi koulutus ja kovempi [palkka] kuin sinulla mutta keskustellaanko tästä lisää mut hän ei sit enää puhunu mulle vaan puhu mieheni kanssa sen, ei otettu sieltä sitä lainaa sitte.

Kati: [nääh]

Sosiaalityöntekijän ammattinimike aiheuttaa pankkivirkailijassa hämmennystä. Tämä kysyy, maksetaanko sosiaalityöstä ylipäättään palkkaa ja onko sosiaalityöntekijöillä säännölliset tulot. Pankkivirkailijan reaktio herättää kysymyksen, ajatteleeko hän mahdollisesti Miran tekävän vapaaehtoistyötä. Selonteossaan Mira vastustaa sosiaalityöntekijälle asetettua roolia vetoamalla korkeaan koulutustasoon ja palkkaukseen. Palkkaus herättää muitakin kommentteja. Vaikka Mira epäileekin, että hänen palkkatasonsa on korkeampi kuin pankkivirkailijalla, Tiina kuitenkin toteaa, että sosiaalityöntekijöille maksetaan ”aika huonosti”.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen järjestön Talentian mukaan viime vuosien aikana muutamat kunnat ja kaupungit ovat pyrkineet houkuttelemaan sosiaalityöntekijöitä töihin korottamalla peruspalkkaa ja esimerkiksi palkitsemalla työssä pysymistä bonuksilla (Talentian palkkatutkimus 2017). Pätevyysvaatimusten kiristyminen on vähentänyt pätevien hakijoiden määrää, mikä on pakottanut

työnantajia tarjoamaan erilaisia houkuttimia saadakseen riittävästi työntekijöitä. Talentian vuonna 2017 tekemän tutkimuksen mukaan palkkausjärjestelmä toimii kuitenkin vaillinaisesti, ja esimerkiksi ylitöitä korvataan harvoin rahallisesti (Talentian palkkatutkimus 2017). Haastatteluaineistoni perusteella vaikuttaisi siltä, ettei sosiaalityöhön välttämättä liitetä käsitystä hyvästä palkkauksesta. Myös keskustelijoiden mielipiteitä palkkatason sopivuus näytti jakavan kahtia.

Keskusteluryhmissä pohdittiin muun muassa sitä, mitkä olivat vuorovaikutuskumppanin yleisimmät reaktiot tietoon haastateltavan ammatista lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Ryhmissä tuotiin esiin kahden tyyppistä kommentointia.

Jaana: Kyllä mä oon ainakin kuullu että onpas rankka ala.

Ryhmissä oltiin yksimielisiä siitä, että vastapuolen yleinen reaktio oli päivitellä lastensuojelutyön rankkuutta ja raskautta. Ihmisillä oli siis varsin usein käsitys, että työ on rankkaa ja raskasta. Keskustelijat eivät kuitenkaan täsmentäneet, onko työn rankkuuden luonteesta tullut tarkempaa puhetta. ”Rankka ala” viitanee ennemminkin työn henkiseen rankkuuteen kuin siihen, että työ olisi fyysisesti kuormittavaa, ja tällöin luultavammin puhuttaisiin raskaasta työstä. Keskustelijat kuitenkin itse nostivat oma-aloitteisesti työn rankkuutta esiin hyvin vähän, jos lainkaan. Toinen tapa kommentoida lastensuojelutyötä liittyi työn merkityksellisyyteen.

Hanna: (...)yleensä se on se että päivitellään sitä että kuinka sää jaksat, kuinka rankkaa on, mutta siis melkein yheksänkymmentä prosenttia kelle sen sanoo, ni sanoo kuitenkin tuo jollain tavalla sen esiin että arvostaa sitä tosi paljon.

***

Mikko: Tuntuu vielä yleisesti aina et jos joku tuntematon tutustuu et ( ) kertoo työstään et kyllä se yleensä on niinku positiivinen se ja.

Useampi: Hmm, on.

Mikko: Ja just jopa noin päin että ”kun on niin tärkeää ja ” okei että melkein vaivaantuu että no ihan tavallisia *naurahtaa* ihmisiä tässä nyt ollaan kuitenkin että ( ) mutta et.
naurua taustalla

Keskustelijat kertovat ihmisten usein mieltävän lastensuojelutyön rankaksi mutta myös tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Mikko kertoo kuitenkin kohdanneensa myös tilanteita, joissa työn tärkeyttä ylistetään niin, että hän on kokenut sen työntekijöiden nostamiseksi jalustalle, eräänlaiseksi glorifioinniksi. Mikko kertoo tämän aiheuttaneen hänessä vaivaantumista ja toteaa, että lastensuojelutyötä tekevät kuitenkin ”ihan tavalliset ihmiset”. Selonteko työntekijöistä on tässä yhteydessä samantapaista kuin Minnan aiemmassa kertomassa, jossa lastensuojelutyötä normaalistetaan työksi muiden töiden joukkoon.

Työntekijöiden poikkeuksellisen hyvän jaksamisen korostaminen ja tietynlainen glorifiointi nousivat esiin myös toisen ryhmän pitkäaikaisimman työntekijän kertomana.

Marja: ja hän sitten kommentoi sitä että tuota kyllä he on puhunu ( ) Matin kanssa että tuota, miten sinä että jos he olis tekemässä tota työtä he olis ollu eläkkeellä jo ajat sitten. Et miten sä oot niinku jaksanu.

Marjan kertomassa vuorovaikutuskumppani korostaa Marjassa olevan jotain erityislaatuista, koska tämä on jaksanut tehdä lastensuojelun sosiaalityötä jo pitkään. Tulkitsen tämän olevan tietynlainen glorifioinnin muoto. Toisaalta taustalla voi vaikuttaa myös pyrkimys ylläpitää yksimielisyyttä suhteellisen tuntemattomien keskustelijoiden kesken. On kuitenkin edelleen mahdollista, että tapa glorifioida lastensuojelutyötä tekeviä sosiaalityöntekijöitä kuvastaa elävää käsitystä sosiaalityöntekijöistä toimimassa kutsumusammattissaan. Käsitys työn rankkuudesta yhdistettynä käsitykseen heikosta palkkauksesta tai sosiaalityöstä vapaaehtoistyönä herättää kysymyksen, miksi kukaan edes haluaa tehdä sosiaalityötä. Käsitys kutsumusammattissa toimimisesta vastaakin tähän kysymykseen, siihen, miksi sosiaalityöntekijäksi ylipäättään hakeudutaan, mikäli työn vetovoimaa ei voida selittää hyvällä palkkauksella tai työn helppoudella. Kutsumuksen kokemus antaa työlle aivan erityisen merkityksen ja auttaa kestäämään työn rankkuutta.

Osa lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden ammattiin liitetystä ennakkokäsityksistä olivat positiivissävyytteisiä, osa negatiivisempia stereotypioita. Suurin osa ihmisistä suhtautui keskustelijoiden mukaan lastensuojelun sosiaalityöhön positiivisesti ja arvostaen. Sosiaalityöntekijän roolissa tehtävä ”rahan jakaminen” tuli esille molempien keskusteluiden aikana. Mira kertoo ihmisten reaktioista sosiaalityöntekijän ammattiin.

Mira: Nii se tais sit joko et jaetaan rahaa niille juopoille tai sitte et teet tärkeätä työtä [et]

Useampi: [hmm, joo]

Rahan jakaminen koettiin sosiaalityöntekijän rooliin kuuluvaksi tehtäväksi. Rahan jakajaksi nimeäminen esiintyi selonteissa varsin negatiivisessa sävyssä. Tärkeän työn tekemisen vastapainoksi sosiaalityöntekijä tekee myös jotakin moraalisesti epätoivottavaa, ”jakaa rahaa juupoille”. Tulkitsen, että kyseinen kommentti sisältää kannanoton: sosiaalityöntekijä tekee tärkeää työtä, mutta rahan jakaminen juupoille ei ole sitä. Rahan jakaminen katsotaan merkitykselliseksi mainita erikseen. Juoppojen sijaan vuorovaikutuskumppani voisi puhua myös alkoholisteista tai riippuvaisista, mutta hän päättää käyttää moraalisesti latautunutta termiä ”juoppo”. Tulkitsen juoppo-sanan viittaavan elämäntyylin valitsemiseen. Kutsuminen alkoholistiksi tai riippuvaiseksi luovat erilaisen käsityksen ihmisen omasta vastuusta kuin ihmisen kutsuminen juopoksi. Juopon on mahdollista valita elämäntyylin, alkoholistin ei ehkä niinkään. Sosiaalityöntekijän voidaan nähdä olevan juopon elämäntyylin mahdollistajana ja hyväksyjänä ”jakamalla rahaa”. Epäselkeää kuitenkin on, liitetäänkö tällaista käsitystä lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin vai liittyykö kyseinen stereotypia ennemmin esimerkiksi aikuissosiaalityöntekijöihin.

Molempien ryhmien keskustelijat kertoivat kohtaamisista, joissa viitattiin jollakin tapaa sosiaalityöntekijän rooliin sekä liike-elämään. Keskusteluissa sosiaalityötä aseteltiin vastakkain taloudellisen voitontavoittelun kanssa, joskus huumorinkin keinoin. Marja kertoo syntymäpäiväjuhlilla käymästään keskustelusta.

Marja: Mä sitten hältä kysyin että mitä sinä teet työkses. Hän on sijoitusosalalla. Ja mä sanoin että no mutta meillähän on sama ala. *Naurua* Ja sitten minä jälkeenpäin rupesin pohtimaan että kumpi tekee tärkeämpää työtä ( ) ja arvokkaampaa. Ja ( ) minä oon kyllä pääteny että kyllä me tehään tärkeämpää kun ne nappuloitten sijoittaminen. Mutta te saatte arvioida. Mut tää on mun oma johtopäätös.

Jaana: Ehkä mekin jatkossa vastataan että olen sijoitusosalalla.

Naurua

Hanna: Me ollaan naurettu tätä joku puoli vuotta sitten kahvihuoneessa kun mietittiin sitä että mitä vois muuta sanoo niin se sijoitusala oli yks vaihtoehto minkä voi heittää.

Marjan selonteossa hyödynnetään humoristisella otteella lastensuojelutyöhön liitettyjä stereotypioita. Sijoittajaksi kutsumisella lastensuojelutyö pelkistetään yksipuoliseksi lasten siirtelyksi, vaikka valtaosa käytännön työstä on avohuollon tukitoimien järjestelyä, perheiden

tapaamista ja keskustelua. Samalla sijoittamiseen viittaamalla asetetaan vastakkain liike-elämän logiikka ja sosiaalityö. Marja kuitenkin huomauttaa, että kokee tekevänsä kaikesta huolimatta tärkeämpää ja arvokkaampaa työtä kuin ”nappuloitten sijoittaminen”. Myös toisessa ryhmässä liike-elämän ja sosiaalityön vastakkainasettelua tuotiin esille. Keskustelijat pohtivat, missä tilanteissa omasta työstä ei haluta mainita.

Tanja: Joo, sit varsinkin jos on ollu joku semmonen mis on ollu joku illanistujaiset mis o hirveesti väkee, businessporukkaa jotka kertoo kuinka paljon on osakkeita, sitä ja tätä, ja business pyörii ja sit on hienoo no sitte ”mitäs sää teet”. Mää teen lastensuojelua ( ) Okei. No mistäs sitte puhutaan. *Naurua*

Marjan kertomus, jossa lastensuojelutyöhön viitataan ”sijoitusalan” herättää haastatteluryhmässä huvittuneisuutta. Sijoittajaksi kutsumisen humoristisuus nousee arvoristiriidasta voiton tavoittelun ja sosiaalityön arvojen kesken. Marjan ryhmään kuuluvat keskustelijat tekevät viranomaistyötä, joka pohjautuu suoraan lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolakiin. Niin kutsuttu *New Public Management, uusi julkisjohtaminen*, on ollut osa julkishallinnon modernisaatiota. Uuden julkisjohtamisen myötä julkiselle hallinnolle on asetettu tavoitteeksi taloudellisesti tuotetut julkiset palvelut. Julkisten palveluiden tuottamisessa tärkeään osaan on noussut myös verkostomainen toiminta. (Niiranen, Vuokko & Seppänen-Järvelä, Riitta & Sinkkonen, Merja & Vartiainen, Pirkko 2010, 43.) Käytännössä verkostomainen toiminta on merkinnyt sitä, että yksityiset yritykset ovat osallistuneet julkisten palveluiden tuottamiseen, ja yritysmaailman logiikkaa on alettu soveltaa myös kuntien hallinnossa. Julkisuudessa onkin keskusteltu viime vuosien aikana lastensuojelusta myös liiketaloudellisen voiton tavoittelun näkökulmasta. Asiaan on ottanut kantaa muun muassa lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila (lapsiasiainvaltuutettu 2014–2019), joka on todennut, että sijaishuolto tulisi säätää lailla taloudellisen voiton tavoittelun ulkopuolelle. (Yle Uutiset: Yritykset hakevat kasvua lastensuojelusta, 27.2.2018.)

Käsitän yritysmaailmasta, bisneksestä ja rahasta esitettyjen selonteiden edustavan työntekijöiden kokemaa ristiriitaa sosiaalityön arvomaailman sekä nykyisten tehokkuusvaatimusten välillä. Kiinnostavaa on myös se, että toisessa keskusteluryhmässä olevat sosiaalityöntekijät toimivat yksityisellä sektorilla, yritysmaailman puolella. Olisi siten perusteltua olettaa, että kyseisen yrityksen työntekijät toisivat esille yritysmaailman lainalaisuuksia, puhetta tehokkuudesta tai siitä, miten ”business pyörii”. Näin ei kuitenkaan tapahdu. Edellisessä keskusteluesimerkissä Tanja kertoo tilanteesta, jossa puhe hyytyy kesken keskustelun. Tässä tilanteessa Tanjalla olisi teoriassa

mahdollisuus osallistua keskusteluun voiton tavoittelun näkökulmasta. Hänen olisi mahdollista esimerkiksi kertoa lisää työstään, siitä mitä se tarkkaan ottaen on, kuinka se eroaa viranomaistyöstä ja miten ”business ylipäättään pyörii”. Samaisen ryhmän keskustelijat toivat kuitenkin keskustelun alkupuolella ilmi, että he saattavat joskus työstään puhuessaan kertoa siitä laajemminkin, esimerkiksi kertoa toimivansa yksityisellä sektorilla, joka tarjoaa palvelua kunnille. Business-logiikkaa ei kuitenkaan erityisesti korosteta missään vaiheessa ryhmän keskusteluita, eikä esimerkiksi Tanja lähde asiaa tarkemmin selventämään. On tietysti mahdollista, että vuorovaikutukseen osallistuvilla on ennakkokäsitys, jonka mukaan sosiaalityöntekijät eivät oman koulutuksensa pohjalta ymmärrä tai kykene keskustelemaan rahasta, sijoittamisesta tai liike-elämästä ylipäättään. Toisaalta on myös yhtä lailla mahdollista, että tämä kuvastaa jälleen sosiaalityöntekijän ja muun joukon rooliristiriitaa: sosiaalityöntekijän rooliin ei kuulu keskustella osakkeista ja tienaamisesta. Tanjan selonteossa yksikään vuorovaikutuskumppaneista ei tätä asetelmaa jostain syystä kyseenalaista, ei Tanja itse eivätkä muut läsnäolijat.

Myös Marja kertoi kohdanneensa väärinkäsityksen liittyen sosiaalityöntekijän palkkaukseen ja voiton tavoitteluun sosiaalityössä.

Marja: (...)tällä pojalla oli käsitys sosiaalityöntekijät saavat siitä rahaa kun ne sijoittaa. Et ( ) sitä minä kyllä sitten oioin että ( ) päinvastoin, vois sen ajan käyttää kevyemminkin kun vääntää papereita. *nauraa* Joo, mutta että tämmösiä näkemyksiä. Onko ne niitä samoja kun jos lappuliisa saa provikkaa niin. En minä tiä saako mutta.

Marja kertoo törmänneensä käsitykseen tulospalkkauksesta lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatissa. Marjan keskustelukumppanilla oli käsitys, jonka mukaan sosiaalityöntekijät tienaavat provisiota jokaisesta sijoittamastaan lapsesta. Kyseinen keskustelu on käyty työajalla asiakkaan kanssa. Katkelma tuo kuitenkin hyvin näkyväksi sen, miten monitulkintainen suhde sosiaalityöllä on liike-elämän logiikkaan. Marja kertoo pyrkineensä oikomaan asiakkaan väärinkäsitystä sosiaalityöntekijöiden palkkauksesta.

Vaininen esittelee väitöskirjassaan ”hyvinvoinnin katalysaattorin” identiteetin, jossa sosiaalityöntekijä toimii kokonaisvaltaisena hyvinvoinnin kartoittajana ja koordinaattorina (2011, 246). Tällaista toimintaroolia on vaikea sovittaa yhteen toimintaroolin kanssa, jossa mittarina on tehokkuus. On mahdollista, että rahasta puhuminen koetaan jopa moraalisesti uhkaavana, sillä tehokkuudesta puhuminen ei välttämättä mahdollista yhtäaikaista keskustelua hyvinvoinnista. Bales

(1953) esittää, että ryhmän jäsenten erilaiset arvomaailmat saattavat uhata ryhmän yhteisiä päämääriä, joten erilaiset tavat ehkäistä ristiriitojen ilmenemistä ovat tärkeitä ryhmän yhteisten päämäärien kannalta (Bales 1953 sit. Brown 2009, 41). Yhteiseen illanviettoon hakeutuneen seurueen tulee siis pyrkiä säilyttämään tilanne mahdollisimman konfliktivapaana, mikäli he mielivät jatkossakin kokoontua uudestaan. Läsnaolijat saattavat vaikenemisellaan pyrkiä suojelemaan yhteneviä moraalisia arvoja, tai vaihtoehtoisesti osallistujat pyrkivät vaikenemisellaan yksimielisyyteen, koska tunnistavat osallistujien roolien ja niiden arvomaailmoiden olevan keskenään ristiriidassa. Yritysmailmassa työskentelevän vuorovaikutuskumppanin työrooliin kuuluvat mahdollisesti erilaiset arvot ja sitä myöten erilaiset toimintaodotukset kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, jolloin jatkokeskustelu saattaa uhata koko ryhmän yhtenäisyyttä.

Eräänlaisesta arvomaailman ristiriidasta kertoo myös Minna. Hän puhuu tapauksesta, jossa hän on pyrkinyt pitämään salassa ammatti-identiteettinsä.

Minna: Mulla meni siis mä oon tuolla ( ) har- harrastuspiireissä olin pitkään että mä en halunnu kertoa kun mä tiesin että on asiakkaana ja oli tosi negatiivinen niinku tilanne siellä ollu ja kuva mutta ( ) sittemmin olen tällekin ihmiselle paljastanut kyllä olevani. Ja tämä ihminen sano että en olisi ikinä uskonut sinusta. *naurua taustalla* Kuvittelin että teet jonkunlaista terapeutista tai hoivatyötä mutta että lastensuojelun sosiaalityöntekijä.

Marja: No sitähan se juuri.

Minna: [Joo.]

Minnan kertoo harrastuspiireistä tutun ihmisen todenneen, että oli kuvitellut Minnan tekevän jonkinlaista terapeutista hoivatyötä. Minnan keskustelukumppani on ilmeisesti mieltänyt omien kokemustensa pohjalta, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä ei voi tehdä terapeutista työtä tai hoivatyötä. Sekä Marja että Minna ovat asiasta eri mieltä. Samassa keskusteluryhmässä oleva Jaana tosin toteaa myöhemmin, ettei saa mielestään käyttää tätä osaamisen puoltaan työssään riittävästi. Hoiva ja terapeutin kohtaaminen osana sosiaalityöntekijän roolia herättävät työntekijöissä ristiriitaisia ajatuksia, kuten olemme myös kutsumusammattipohdinnoissa havainneet. Olennaista kuitenkin tässä yhteydessä on havaita, että Minnan kertoman mukaan entinen asiakas pitää itsestään selvänä, ettei tämänkaltaisen kohtaaminen kuulu lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliin. Vaikutelma Minnasta hoivatyöhön sopivana ihmisenä ei sovi yhteen sen käsityksen kanssa, joka harrastustuttavalla on sosiaalityöntekijöistä.

Kaikki ryhmäkeskusteluissa mukana olleet sosiaalityöntekijät olivat sitä mieltä, että media vaikuttaa ihmisten käsityksiin sosiaalityöntekijän työstä ja luo ennakkokäsityksiä lastensuojelusta. He kaikki jakoivat myös käsityksen, jonka mukaan yleinen mielikuva lastensuojelutyöstä on negatiivinen. Keskustelijat innostuivat puimaan muun muassa vuoden 2013 uutista, jonka mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijä oli sijoittanut lapsen, koska tämä äiti oli tehnyt makaronilaatikon väärin.

Jaana: Nii ehkä mä vaan sit yritän niinku asiakkaillekin sitä sanoo et ( ) et jotenkin niitä et eihän se aina mee niin kun jossain mediassa sanotaan et yrittää niinku kumota niitä ennakkoluuloja että.

Tiia: Yrittää vaan kertoa siitä työnkuvasta että. ( ) Niinkun et jos on oikeesti joku repivä otsikko siitä että huostaan otettiin makaronilaatikon takia niinku et ei [varmaan otettu].

Hanna: [Ton mäkin aina] muistan ton makaronilaatikkohomman.

Tiia: Et en tiedä tapausta enkä tunne mut voin sanoo et ei varmasti ollu perusteena. Ei menis missään [läpi].

Hanna: [Olis] ihana työ kun se olis ainoo murhe. Miten joku tekee makaronilaatikon.

Jaana kommentoi, että pyrkii luomaan asiakkaille vaihtoehtoista kuvaa lastensuojelusta median luoman kuvan tilalle. Myös Tiia korostaa myöhemmin keskustelussa (ei tässä katkelmassa), että tykkää oikoa ihmisten virheellisiä käsityksiä lastensuojelusta ja antaa tietoa työstään. Tässä yhteydessä Tiia puhuu oman roolinsa avaamisesta yleisesti, ei niinkään työympäristössä. Sosiaalityöntekijän oletetaan ensisijaisesti yleensä siis hoitavan tilanteessa ilmenevän ongelman, ei niinkään puuttuvan ongelman syihin, tässä tapauksessa siis väärin tehtyyn makaronilaatikkoon. Vaikka lapsen vaarantava syy, väärin tehty makaronilaatikko, on sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta urbaanilegendojen eli kiertävien kaupunkitarinoiden perusainesta, elää internetissä edelleen keskusteluja, joissa tähän uutisointiin liittyviä tapahtumia edelleen tosissaan pohditaan. Sosiaalityöntekijät eivät kertomansa mukaan pyrkineet välttelemään kummallisista ja pelottavistakin uutisoinneista puhumista, vaan tahtoivat ottaa näitä puheeksi. He raportoivat mielellään avaavansa sosiaalityön toimintatapoja ihmisille, joille työn sisältö oli vierasta. Sosiaalityöntekijän toiminta saattaa ulkopuolelle, lööppi uutisointien värittämänä, näyttäytyä ajoittain mielivaltaisena vallankäyttönä, jonka kohteeksi asiakkaat tahtomattaan joutuvat. Ennakkokäsityksiin vaikuttaminen ei kuitenkaan näyttäydy täysin yksioikoisena kuten seuraavasta aineistoesimerkistä on luettavissa.

Tanja: Varmaan joku siis semmonen niin niinku jotenki () *naurahtaa* hä-hämärä muistikuva. Siis et jos on ollu vaikka joku semmonen et oot ollu jossaki semmosessa porukassa, vaikka baarissa jotka ei oo ihan sitä ominta ja sä kuulet ku siellä mollataan ensin opettajia "opettajatkin on semmosia", puhutaan vähän politiikkaa sellasia niinku nii ni sitte siinä vähän tulee semmonen että sitte no ["no mitäs sää teet?"]

Tiina: [Nii että ei jaksa lähtee siihe.]

Tanja: Ni sit miettii et no nytkö mä tässä niinku sit sanon ja "sossutkin on saatana semmosia ja vie ne lapset ja" ni niinku ne et semmosis tilanteissa ehkä on tullu se että säästäskö nyt vähän itteensä eikä ihan () niinku.

Useampi: Mmm.

Keskustelijat kertoivat toiveestaan oikoa väärää käsityksiä liittyen lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliin. Kuitenkaan omaa ammatti-identiteettiä ei vastaavissa tilanteissa aina haluttu tuoda ilmi. Tanjan kuvaamassa vuorovaikutustilanteessa esiintyy stereotypioita myös muita ammatteja kohtaan. Tulkitsen, että Tanja kokee olevan mahdotonta vaikuttaa kyseisessä tilanteessa vallitseviin lukuisiin stereotypioihin, minkä vuoksi hän kokee tarpeelliseksi, ”säästää itseään”, eli jättää työidentiteettinsä hämärän peittoon.

Puhuessaan ammatistaan ja kertoessaan tilanteista, joissa keskustelijat olivat tahtomattaan tai tiedostaen asettuneet sosiaalityöntekijän rooliin, he tulivat kertoneeksi paljon myös työhönsä liitetystä ennakkokäsityksistä. He kertoivat, että sosiaalityöntekijän ammattinimike ja työnkuva olivat varsin usein muille melko tuntemattomia. Myös ammattinimikkeeseen vaadittu yliopistokoulutus ei aina ollut selviö muuta työtä tekeville. Sosiaalityöntekijät kertoivat ihmisten mieltävän lastensuojelutyön rankaksi mutta myös tärkeäksi ja merkitykselliseksi työksi. Heidän kerronnassaan vilahteli myös viitteitä sosiaalityöntekijöiden jonkinlaisesta glorifioinnista, pyrkimyksestä nostaa työntekijöitä erityisasemaan. Sen lisäksi, että sosiaalityöntekijän ajateltiin tekevän tärkeää työtä lastensuojelussa, oletettiin tämän tehtäväksi myös rahan jakaminen. Keskustelujen perusteella ihmiset kokivat tämän melko negatiivisena, sillä sosiaalityöntekijän saatettiin siten nähdä mahdollistavan asiakkaan negatiivisia elämänvalintoja, kuten alkoholin liikakäyttöä. Epäselväksi kuitenkin jäi, liitettiinkö sama käsitys myös lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden rooliin. Keskustelijat nostivat esille tilanteita, joissa rahasta ja liike-elämän logiikasta puhuminen tuotti hankaluuksia vuorovaikutuskumppanien kanssa. He jättivät mielellään

vieraassa seurassa rahakeskustelut ja yritysmaailmakeskustelut väliin. Tulkitsen tämän peilaavan käsityksiä sosiaalityöntekijän roolista ja sen sisältämistä arvoista. Olennaisesti sosiaalityöntekijän rooliin liitetty ihmisten hyvinvoinnista huolehtiminen ei ongelmattomasti näyttänyt solahtavan osaksi roolia, jossa tavoitteena on taloudellisen voiton maksimointi. Aineiston toisessa haastattelussa merkittäväksi puheenaiheeksi noussut hoiva ja fyysinen koskettaminen ei näyttänyt sosiaalityöntekijöiden kerronnan perusteella kuvaavan ihmisten käsityksiä lastensuojelun sosiaalityöntekijän työstä ja roolista. Haastateltavien omat käsitykset hoivasta, empatiasta ja koskettamisesta osana lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia olivat ristiriitaisia. Keskustelijat kertoivat myös kohdanneensa erilaisia, lastensuojelutyötä määrittäviä, median luomia ennakkokäsityksiä sekä työympäristössä että arjessa työajan ulkopuolella. Ennakkokäsitysten mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän oletettiin hoitavan perheiden ongelmien seurauksia, ei niinkään ratkovan ongelmien syitä. Keskustelijat kertoivat mielellään haastavansa ennakkoluuloja ja purkavansa niitä kertomalla avoimesti omasta työstään. Keskustelijat toivat ammatti-identiteettiään mieluusti julki, mikäli kokivat, että saattoivat vaikuttaa vuorovaikutuskumppanien käsityksiin sosiaalityöstä. Seuraavaksi kokoon ja tarkastelen tutkielmani tuloksia sekä vertaan näitä aiempaan tutkimukseen.

6 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin ilmeneminen vapaa-ajalla

Tässä tutkielmassa olen paneutunut lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden identiteetin ilmenemiseen työajan ulkopuolisessa arjessa. Selvitin, joutuvatko lastensuojelun sosiaalityöntekijät rajaamaan kerrontaa omasta ammatistaan arkielämässään, työnsä ulkopuolella. Koska tulosteni perusteella kerronnan rajaamista tapahtuu, olen myös pohtinut, millaisissa tilanteissa ja miksi työntekijöiden identiteetti lastensuojelun sosiaalityöntekijänä muuttuu ongelmalliseksi. Aineistoni koostuu kahdesta ryhmäkeskustelusta. Keskusteluissa ilmenneiden diskursiivisten valintojen, kielellisten valintojen sekä tilannekohtaisen analysoinnin kautta olen tarkastellut sosiaalityöntekijän roolin ilmenemistä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia olen käsitellyt osana postmodernia identiteettiä, jossa eri roolit ovat moninaisia ja tilanteisesti esiin kutsuttavia.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät kertoivat erilaisista arjen vuorovaikutustilanteista, joissa he olivat tuoneet ilmi identiteettinsä lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Astuminen lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliin oli tapahtunut joko omasta aloitteesta, tai vaihtoehtoisesti kutsu astua rooliin oli tullut vuorovaikutuksen vastapuolelta. Kaiken kaikkiaan keskustelijat kertoivat joutuneensa joissakin tilanteissa rajaamaan kerrontaa ammatistaan ja toivoneensa, ettei oma identiteetti lastensuojelutyöntekijänä nousisi esiin. Tietyin diskursiivisin valinnoin työntekijät saattoivat myös vaikuttaa siihen, miten omaa roolia määriteltiin muille. Lastensuojelusta puhumista oli esimerkiksi mahdollista välttää ja käyttää erilaisia kiertoilmaisuja tai puhua lasten ja perheiden kanssa työskentelystä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä myös luonnollistettiin ammatiksi ammattien joukkoon, eikä työstä puhumista välttämättä aina nähty erityistä harkintaa vaativana. Myös itse sosiaalityöntekijöitä luonnollistettiin diskursiivisin valinnoin, esimerkiksi puhumalla ”ihan tavallisista ihmisistä”. Keskusteluissa esitettiin monenlaisia tilanteita, joissa lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin esille tuleminen arkisessa vuorovaikutustilanteessa on aiheuttanut hämmennystä vuorovaikutuskumppaneissa sekä sosiaalityöntekijöissä itsessään. Näissä tilanteissa lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolia saatettiin pyrkiä säätelemään tai ammatti-identiteetin paljastamista kokonaan välttämään.

Keskustelijat nostivat esiin erilaisia tilanteita, joissa identiteetti lastensuojelun sosiaalityöntekijänä oli noussut vuorovaikutuksen kannalta merkittäväksi. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät kertoivat jättävänsä mainitsematta työnsä, mikäli heillä oli edes epäily siitä, että vuorovaikutuskumppanilla oli asiakkuuskokemuksia lastensuojelussa. Erityisesti epäily tai tieto siitä, että vuorovaikutuksen

vastapuolen kokemukset olivat negatiivisia, sai keskustelijat joko jättämään ammattinsa kokonaan sanomatta, tai vaihtoehtoisesti pyrkimään pienentämään tai sovitteluun rooliaan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin nouseminen näkyville vuorovaikutustilanteissa saattoi herättää epätietoisuutta vuorovaikutuskumppaneissa: missä roolissa lastensuojelun sosiaalityöntekijä oli arkiseen kohtaamiseen osallistumassa tai kuinka vahva sosiaalityöntekijän rooli tilanteessa oli. Tulkitsen myös, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli lähtee luontaisesti hyvin usein hakemaan vastinparikseen asiakkaan roolia. Asiakkaan rooli saattoi perustua joko todellisiin asiakkuuskokemuksiin tai olla kuvitteellinen. Tämä näkyy erityisesti niissä esimerkeissä, joissa vuorovaikutuskumppanit pyrkivät aktiivisesti vastustamaan roolia asiakkaana. Rooli asiakkaana saattoi aktivoitua ja alkaa elää vuorovaikutustilanteessa, vaikka sosiaalityöntekijät eivät omalla toiminnallaan pyrkineet tällaista roolia herättelemään. Tulkitsin vuorovaikutuskumppanien pyrkivän ajoittain horjuttamaan omaa tai sosiaalityöntekijän roolia.

Tulkintani mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin ilmeneminen nähtiin arkielämässä ongelmallisena myös silloin, kun se nousi uhkaamaan muita, arkielämän merkittäviä rooleja tai oli ristiriidassa näiden roolien toimintaodotusten kanssa. Näitä muita rooleja ovat muun muassa keskusteluissa esiin nousseet vanhemman rooli tai harrastuspiirien roolit. Sosiaalityöntekijän rooliin oli kuitenkin mahdollista astua myös tilanteissa, joissa rooli oli ristiriidassa toisen arkielämän vallitsevan roolin kanssa. Tällaisia tilanteita haastateltavat kuvasivat kokeneensa esimerkiksi ystäväpiirissään. Tilanteissa oli merkittävää, että sosiaalityöntekijän rooli ei kasvanut liian voimakkaaksi, jolloin rooli ystävästä olisi puolestaan vaarantunut. Lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijät korostivat sosiaalityöntekijän rooliin kuuluvaa ammattimaisuuden vaatimusta. Tulkintani mukaan tätä vaatimusta ei voitu sivuuttaa. Mikäli ammattimaisuuden ja objektiivisuuden katsottiin vaarantuvan jonkin toisen roolin vuoksi, tulkitsen keskustelijoiden tällöin kokeneen tarpeelliseksi säädellä lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin voimakkuutta.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetti saattoi keskustelijoiden mukaan aiheuttaa heille itselleen negatiivisia tunteita, minkä vuoksi identiteetin ilmaisemista saatettiin vältellä. Yksi näistä tunteista oli pelko. Tulkitsen pelon liittyvän suoraan uhkakuviin, joissa haastateltavien oma perhe joutuu kohtaamaan pelottavia tai vaarallisia tilanteita. Tulkitsin pelon liittyvän myös vanhemman ja sosiaalityöntekijän roolien keskinäiseen kitkaan. Oletan, että vanhemman ja lastensuojelutyöntekijän rooliodotukset eivät ole välttämättä yksiselitteisiä tai samansuuntaisia, mikä saattaa olla omalta osaltaan luomassa epävarmuuden tunnetta ja pelkoa. Yksi keskustelijoista mainitsi kokeneensa myös häpeän tunnetta lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetistään, minkä

vuoksi hän oli pitkään kertomatta ammatistaan. Tulkitsen häpeän liittyneen lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin keskeneräisyyteen ja roolin jäsentymättömyyteen. Roolin keskeneräisyys ja jäsentymättömyys saattaa puolestaan olla seurausta työntekijän nuoresta iästä ja vähäisestä työkokemuksesta. Keskusteluissa tuotiin myös usein esille se, että sosiaalityöntekijän ammatti, koulutus ja työn sisältö ovat monille ihmisille epäselviä, mikä on omiaan aiheuttamaan vuorovaikutustilanteissa hämmennystä. Osallisten yhteinen pyrkimys kaikkien vuorovaikutuskumppaneiden kasvojen suojeluun hankaloituu edelleen sosiaalityöntekijän roolin epäselkeyden vuoksi. Käsitän tämän merkitsevän sosiaalityöntekijälle uudenlaisen identiteetin rakentamisen ja kannattelun vaatimusta vapaa-ajalle, mikä oletettavasti tuntuu työläältä ja vaikeuttaa työstä palautumista.

Melko yllättäen keskustelu rahasta tai voitontavoittelusta koettiin vuorovaikutustilanteissa vaikeaksi, mikäli keskustelijoiden identiteetti lastensuojelun sosiaalityöntekijöinä kävi ilmi. Uusi julkishallinnon oppi on tuonut liike-elämän logiikan osaksi kunnallisia sosiaali- ja terveystalouksia, joten oletin, ettei puhe voiton tavoittelusta tai tehokkuudesta olisi sosiaalityöntekijöille välttämättä vierasta. Tulkitsen aineistokatkelmien tuovan näkyväksi diskurssin, jossa konkretisoituu vuorovaikutustilanteisiin osallistuvien ihmisten tunnistama arvostus. Sosiaalityöntekijän ammatti ja sen sisältö ovat ihmisille yleisesti ottaen melko vieraita. Siitä huolimatta sosiaalityöntekijän rooliin liitetään erilaisia odotuksia. Keskusteluissa nousi esiin diskurssi, jonka mukaan sosiaalityöntekijän rooli ei anna mahdollisuutta osallistua pohdintoihin voiton tavoittelusta tai liike-elämästä. Olen tulkinnut aineistoesimerkkien kuvastavan työntekijöidenkin havaitsemaa ristiriitaa hyvinvointipuheen ja voitontavoittelupuheen välillä. Vainisen väitöskirjassaan kuvaaman hyvinvoinnin katalysaattorin identiteetin ja tehokkuusajattelun yhdistäminen aiheuttaa kitkaa, minkä seurauksena keskustelijat mielellään jättivät suuremmin ottamatta kantaa liike-elämäpohdintoihin. Sosiaalityöntekijöihin liitettiin keskustelijoiden selonteissa myös stereotyyppinen käsitys rahan jakamisesta, minkä tulkitsin olevan negatiivissävytteinen. Epäselvää kuitenkin on, liitettiinkö käsitys myös lastensuojelutyötä tekeviin sosiaalityöntekijöihin vai sosiaalityöntekijöihin ylipäätään. Tulkitsen kyseisen stereotypian kuitenkin heikentävän työntekijöiden halukkuutta kertoa ammatistaan tai vahvistaa arjessaan roolia sosiaalityöntekijänä.

Keskustelijoiden kerronnassa esiintyi myös tilanteita, joissa oli hieman epäselvää tai tilanteista vaihtelua sen mukaan, haluttiinko omaa identiteettiä lastensuojelun sosiaalityöntekijänä tuoda ilmi. Haastateltavat kertoivat, että heidän työtään kommentoitiin usein rankaksi mutta tärkeäksi työksi. Lastensuojelutyötä tekevät sosiaalityöntekijät olivat kokeneet myös tilanteita, joissa heitä oli

nostettu jalustalle, mikä oli aiheuttanut epämiellyttäviä tuntemuksia. Lastensuojelun sosiaalityöhön saattoi liittyä myös paljon stereotypioita, ja negatiivisen julkisuuden nähtiin myös vaikuttavan kuvaan, joka ihmisille syntyy lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolista. Aldridge (1990) ja Franklin (1998) ovat todenneet, että erityisesti lastensuojelun käytänteet joutuvat usein negatiivissävytteisten kuvailujen kohteeksi. Tässä tutkielmassa keskustelijat olivat sitä mieltä, että lastensuojelun julkisuuskuva on edelleen negatiivinen, mikä osin johtuu tavasta uutisoida lastensuojelusta. Keskustelijat raportoivat mielellään haastavansa työhönsä liitettyjä vääriä käsityksiä, mikäli vuorovaikutustilanteessa on mahdollisuuksia tämänkaltaiselle keskustelulle. Tulkitsen stereotyyppien siis osaltaan vahvistavan, osaltaan heikentävän keskustelijoiden halukkuutta tuoda ilmi työidentiteettiään. Stereotyyppoihin törmääminen saattoi keskustelijoiden kerronnan mukaan aiheuttaa epämiellyttäviä tunnekokemuksia, mutta mahdollisuus rikkoa stereotypioita koettiin myös miellyttäväksi ja tärkeäksi tehtäväksi. Sosiaalityöntekijät näyttäisivätkin tämän aineiston perusteella hyvin omaksuneen toiveen puhua laajemmin lastensuojelutyön mahdollisuuksista ja toimintatavoista. Esimerkiksi vuonna 2013 julkaistu Lastensuojelu ja julkisuus -opas kehottaa pyrkimykseen luoda ”julkista lastensuojelua”.

Myös hoivasta ja kutsumuksesta puhuminen esiintyi kahtiajakoisessa valossa. Toisaalta työntekijät itse määrittelivät työtään hoivatyöksi ja ihmistyöksi, mutta myös raportoivat esimerkiksi fyysisen koskettamisen, ihmisen yksityiseen tilaan astumisen, hankalaksi virkamiesroolin takaa. Tämä löydös on linjassa aiemman tutkimusten kanssa, joissa on todettu sosiaalityössä yhdistyvän kaksi äärimmäistä vaatimusta, kontrollointi ja tukeminen. Franklin ja Parton esittävät, että eräs sosiaalityöntekijöitä kuvaava julkinen stereotypia käsittelee sosiaalityöntekijöitä kiihkomielisinä byrokraatteina. Huomioiden se, millaisia stereotyyppisiä kuvauksia sosiaalityöntekijöihin toisinaan liitetään, on varsin ymmärrettävää, että fyysisen koskettamisen integroiminen osaksi työtä aiheuttaa sosiaalityöntekijöiden keskuudessa pohdintaa. Keskustelijat kokivat vaihtelevasti olevansa luontaisesti empaattisia, hoivatyön tekijöitä, jotka pystyivät integroimaan hoivatyön elementtejä osaksi omaa työtään, hieman tilanteesta riippuen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli terapeutin tai hoivatyön tekijänä ei keskustelijoiden kertoman mukaan ollut aina selkeää asiakkaille tai muille ihmisille ylipäättään. Keskustelijat raportoivat myös tilanteista, joissa joutuivat tarkkailemaan itseään työssä, eikä tämä välttämättä aina tuntunut miellyttävältä. Toisaalta tunnetyön tekeminen koettiin myös erääksi työtä motivoivaksi tekijäksi. Tunnetyön tekeminen on kuitenkin väistämättä myös kuormittavaa, ja saattaa Hochschildin mukaan aiheuttaa jopa ”omista tunteista vieraantumista”. Olenkin tulkinnut, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliin astuminen arkisessa kanssakäymisessä tuottaa mahdollisesti lisäkuormitusta tunnetyön tekemisen muodossa,

mitä työntekijät tahtovat melko yleisesti välttää vaikka kokisivatkin hoivatyön tekemisen ja fyysisen koskettamisen itselleen luontaisiksi. Erityisesti lastensuojelutyöhön liitetty viranomaisrooli herättää jälleen ristiriitaisia toimintaodotuksia suhteessa hoivarooliin, mikä aiheuttaa tulkintani mukaan ylimääräistä kuormitusta.

Vaikka keskustelijat kovasti vastustivat termin kutsumusammatti käyttämistä, raportoivat he kuitenkin kokevansa merkityksellisyyden tunnetta työssään. Aineistossa keskustelijat puhuivat yhteiskunnallisesti merkittävän työn tekemisestä ja työhön liitetystä motivaatiosta. Lastensuojelutyön merkityksestä ja tärkeydestä puhuivat myös keskustelijoiden vuorovaikutuskumppanit arkielämässä. Tulkitsin keskusteluissa ja selonteoissa esiintyneen ennakkokäsityksen työn tärkeydestä, sekä keskustelijoiden itsensä kokeman työmotivaation toimivan yhdessä niin, että se rohkaisee lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä kasvattamaan vapaaajallaan rooliaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöinä. Kutsumusammatti-termin käyttäminen ei kuitenkaan näyttäytynyt keskustelijoille positiivisessa valossa. Oletukseni onkin, että kutsumusanan käyttäminen on ammatillisuutta ja kouluttautumista korostaneille sosiaalityöntekijöille liian vanhanaikainen ja uskonnollisesti väritty, eikä sellaisenaan rohkaise tuomaan esiin omaa ammatti-identiteettiä arkisessa vuorovaikutuksessa.

6.1 Identiteeteistä ja rooleista

Tässä tutkielmassa olen havainnoinut lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin ilmenemistä arkisessa vuorovaikutuksessa. Aineistona olen käyttänyt sosiaalityöntekijöiden antamia selontekoja vuorovaikutustilanteista, joissa oma työ on noussut puheenaiheeksi. Siten tulokseni pohjautuvat sosiaalityöntekijöiden antamiin selontekoihin omasta ja muiden toiminnasta. Arviot toisten roolien rakentumisesta näissä tilanteissa ovat pohjautuneet keskustelijoiden omiin näkemyksiin ja kokemuksiin. Keskustelijoiden kerrontaa tuleekin käsitellä siten heidän tulkintanaan erilaisista vuorovaikutustilanteista.

Identiteetti lastensuojelutyöntekijänä on näkökulmani mukaisesti osa postmodernia identiteettiä ja eräänlainen sosiaalisen identiteetin osa-alue. Se, millä tavoin rooli sosiaalityöntekijänä tai rooli lastensuojelutyötä tekevänä sosiaalityöntekijänä eroavat toisistaan, jää oman pohjustukseni perusteella epäselväksi. On mahdollista, että näissä kahdessa roolissa on samankaltaisuutta, tai että sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti sisältää pitkälti samoja aineksia työpaikasta riippumatta. Siten myös työidentiteetin ilmentäminen arkisessa vuorovaikutuksessa on samankaltaista kuin

lastensuojelun sosiaalityöntekijöilläkin. Yhtäläillä, on mahdollista, että sosiaalityöntekijän rooleissa on monia, hyvin erilaisia toimintaodotuksia työpaikasta riippuen, jolloin myös roolin ilmeneminen arkisessa vuorovaikutuksessa on erilaista. Tutkielmani perusteella on mahdotonta sanoa, onko lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tai muiden sosiaalityöntekijöiden identiteettien ilmenemisessä mitään eroavaisuuksia, vai kuvastavatko tutkielmani tulokset ylipäänsä sosiaalityöntekijöiden identiteettien ilmenemistä arjessa.

Tutkielmani tuloksia tulkitessa heräsi mieleeni pohdintoja muun muassa sosiaalityöntekijän identiteetin vahvuudesta tai voimasta arkisissa kohtaamisissa. Havaitsin lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin ilmenemisen aktivoivan usein, jopa työntekijöiden ollessa vapaa-ajallaan, vuorovaikutuksen vastapuolella asiakkaan rooliin asettumista. Sosiaalityöntekijät itse kertoivat avoimesti välttelevänsä lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteetin ilmaisemista ja sosiaalityöntekijään rooliin astumista, mikäli epäilivät tai tiesivät vuorovaikutuskumppanin lastensuojelun asiakkaaksi. Tästä syystä epäilenkin, että työntekijöillä itsellään on jonkinlainen, ehkä sanoittamaton käsitys, asiakasroolin nousemisesta osaksi vuorovaikutusta. Työntekijän näkökulmasta lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin ylläpitäminen tilanteessa, jossa vuorovaikutuskumppanilla on asiakkuuskokemuksia, on hyvin haastavaa, koska työntekijälle saattaa olla epäselvää millaisiin seikkoihin asiakkuus on perustunut. Tarjolla on selitys ainoastaan asiakasroolista käsin, sillä vaitiolovelvollisuus estää asianosaisia sosiaalityöntekijöitä ottamasta kantaa asiakastapausten yksityiskohtiin. Kiinnostavaa olisikin saada pitkäaikaisia sosiaalityöntekijöitä kommentoimaan, kokevatko he tämän ilmiön, työntekijä- ja asiakasroolien hakeutumisen kohti toisiaan, olevan olemassa käytännön tasolla arjessa, ja missä laajuudessa se heidän työroolinsa omaksumiseensa ja identiteettinsä ilmentämiseen vaikuttaa.

Tulkintani työntekijä- ja asiakasroolin hakeutumisesta kohti toisiaan sisältää oletuksen sosiaalityöntekijän identiteetin vahvuudesta tai voimakkuudesta, sillä lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli vaikuttaa voimakkaasti myös muiden rooleihin ja toimintaodotuksiin. Tämä näkökulma jättää kuitenkin huomiotta sen yksinkertaisen seikan, että mitä tuntemattomampi vuorovaikutuskumppani on, sitä merkityksellisempää on se mitä hän vastapuolesta tietää. Mikä tahansa, mikä paljastaa jotain keskustelukumppanista, oli se sitten ammattiin, perhesuhteisiin, harrastuksiin tai ruokailutottumuksiin liittyvää, auttaa keskustelunaiheiden löytämisessä ja kaikkia osapuolia asemoimaan itseään osaksi vuorovaikutusta. Sosiaalityöntekijät eivät missään vaiheessa raportoineet kokevansa ystäviensä kanssa kiusallisia hetkiä esimerkiksi lapsiin liittyvien keskusteluiden aikana, vaan itse asiassa päinvastoin. Keskustelijat raportoivat mielellään auttavansa

tutuja ja jakavansa tietoa työstään ystävilleen, tosin sosiaalityöntekijän roolin rajat ja ammatillisen vastuunsa tunnistaen. Tämä antaa ymmärtää, että vuorovaikutuskumppanin tuttuudella saattaisi olla jotain tekemistä sen kanssa, mitä työstä puhutaan. Vuorovaikutuskumppanin tuttuus saattoi ajoittain olla merkittävä asia, mutta kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ystävä-työntekijä – rooliesimerkeissä havaittiin, ilmeni näissäkin vuorovaikutussuhteissa työntekijöillä tarvetta säädellä lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolin vahvuutta. Siten vuorovaikutuskumppanien tuttuus tai keskinäinen tuntemattomuus ei voi olla ainoa rooleja ja niiden vahvuutta selittävä tekijä.

Yllätyin havaitsemastani ilmiöstä, jonka mukaan sosiaalityöntekijän roolissa rahasta ja voiton tavoittelusta puhuminen esitettiin lähes mahdottomana. Tulkitsin tämän liittyvän läsnäolijoiden tiedostamiin arvoristiriitoihin sosiaalityön ja liike-elämän logiikan välillä. On mahdollista, että keskustelijat itse kokevat, etteivät kykene ottamaan osaa tämänkaltaiseen keskusteluun sen osaamisen pohjalta mitä heillä on. Nyt jos koskaan olisi kuitenkin hyvin tärkeää puhua mahdollisuuksista yhdistää liike-elämän logiikkaa ja hyvinvoinnin tukemista nykyisessä yhteiskunnassa. Viimeistellessäni tätä tutkielmaa julkisessa keskustelussa oli herätty vanhustenhuollon katastrofaalisen epäeettiseen tilanteeseen ja alettu vaatia yksityisiä toimijoita tilille hoidon epäkohdista. Samantapaisen keskustelun avaaminen myös muiden sosiaalipalveluiden suhteen olisi tarpeellista, erityisesti koska palveluiden yksityistäminen on ollut yksi SOTE-aikakauden merkittävimpiä päämääriä. Vaikka uutinen SOTE-uudistuksen lykkääntymisestä onkin juuri tätä kirjoittaessani tullut ilmi, ei keskustelu palveluiden yksityistämisestä ole varmasti loppunut, vaan ainoastaan siirtynyt jatkumaan entistä kiivaampana tulevaisuudessa. Tarpeellista olisikin nyt lähteä uudelleen määrittelemään mitä tarkoitamme, kun haemme sosiaalipalveluiden kautta hyvinvointia ihmisille. Kenelle palveluiden kautta hyvinvointia haluamme taata, ja mitä hyvinvointi merkitsee. Sosiaalityöntekijöiden osallistuminen tähän keskusteluun on entistäkin tärkeämpää.

Kuten Vaininen väitöskirjassaan (2011) toteaa, erilaiset sosiaalityön toimintaympäristöt synnyttävät ja mahdollistavat erilaisia sosiaalityön ammatti-identiteettejä. Tämän tutkielman analyysiaineistossa on edustettuna kaksi ryhmää, jotka toteuttavat lastensuojelutyötä varsin erilaisista lähtökohdista käsin. Toinen ryhmä edustaa perinteistä, kunnallista virkamiestyöryhmää, toinen modernimpaa tapaa käsittää sitä, mitä kaikkea lastensuojelutyön sisältö voi olla. Väistämättä näiden ryhmien erilaiset lähtökohdat, roolivaatimusten erilaisuus, vaikuttavat heidän työidentiteettiinsä. Analyysiä olisi voinut toteuttaa myös tarkemmin näiden ryhmien eroavaisuuksia vertailemalla, mutta päädyin omasta kiinnostuksestani ennemmin korostamaan ja etsimään ryhmien välisiä samankaltaisuuksia.

Tässä tutkielmassa halusin paneutua tarkemmin ajatukseen, jonka mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän työ on kutsumusammatti. Käsitteen poimin mukaan aiemman graduni tuloksista. Tulkitsin edellisessä tutkielmassani sosiaalityöntekijän ammatin esiintyvän monelle ihmiselle jonkinlaisena kutsumuksena. Tässä tutkielmassa halusin käsitellä asiaa kuitenkin sosiaalityöntekijöiden itsensä näkökulmasta, en niinkään itsestään selvästi sosiaalityöntekijöihin liittyvänä stereotyyppisenä kuvauksena. Keskustelijoita jututtaessani en kuitenkaan missään vaiheessa määritellyt kutsumustyö -termin sisältöä tarkemmin, mitä voidaan pitää ongelmallisena. Keskustelijat lähtivät kuitenkin hyvin avoimesti itse pohtimaan kutsumus-käsitteen sisällöllistä merkitystä, mikä avasi myös minulle uusia mahdollisuuksia analysoida työntekijöiden omia käsityksiä työn merkityksellisyydestä ja halusta tehdä juuri lastensuojelun sosiaalityötä. Kutsumus-käsite näytti herättävän varsinkin toisessa ryhmässä paljon keskustelua empatiasta, ihmistyöstä ja koskettamisesta. Koskettaminen ja pehmeämmän roolin ottaminen nähtiin aineistossa haastavana tehtävänä ja myös selkeästi ristiriitaisena virkamiesroolin kanssa. Sinällään sosiaalityöntekijöiden identiteetin käsitteleminen olisi täysin mahdollista myös huomioimatta kutsumus-käsitettä tai työmotivaation tutkimista, mutta koin sen tässä yhteydessä mielekkääksi ja kiinnostavaksi yhdistelmäksi.

6.2 Uusia kysymyksiä ammatillisista identiteeteistä ja niiden merkityksestä

Tässä tutkielmassa olen käsitellyt identiteettiä sosiaalityöntekijöiden oman tulkinnan kautta. Aihetta olisi mahdollista lähteä purkamaan myös vaihtoehtoisesti esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden asiakkaiden tai vuorovaikutuskumppanien näkökulmasta. Tällöin tutkimuksen anti olisi ollut käytännön kannalta ainakin se, että se tuottaa tietoa asiakkuuskokemuksesta ja auttaa sosiaalityöntekijöitä entistäkin paremmin asemoitumaan työssään asiakkaiden kannalta helpommin lähestyttävään rooliin.

Tässä yhteydessä tulosten suhteen jää myös epävarmaksi se, kokevatko muut lastensuojelussa työskentelevät, esimerkiksi sosionomitaustaiset ohjaajat, samantapaisia rooliodotuksia kuin sosiaalityöntekijätkin. Sosiaalityöntekijän ammattiin liittynyt epäselkeys, työn sisältö ja koulutus, ovat omiaan hämärtämään eroja, jotka liittyvät esimerkiksi sosionomien ja sosiaalityöntekijöiden roolivaatimuksiin. Jatkotutkimuksena olisikin mahdollista paneutua myös muiden lastensuojelun ammattilaisten identiteetin ilmenemiseen arkisessa kanssakäymisessä ja verrata niitä sosiaalityöntekijöiden identiteetin ilmenemiseen.

Tutkielmassani olen esittänyt, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden rooli lähtee helposti hakemaan itselleen vastinparikseen asiakkaan roolia. Kiinnostavaa olisikin tietää, tunnistavatko jonkin muun profession edustajat samantapaisen ilmiön olemassaoloa ja kuinka se heidän kerrontaansa työstä vaikuttaa. Tästä näkökulmasta kiinnostavaa olisikin kuulla esimerkiksi lääkärien, poliisien tai opettajien kokemuksia arkisista vuorovaikutustilanteista, joissa ammatti nousee keskustelun aiheeksi.

Koska monet erilaiset toimijat toteuttavat nykyisin lastensuojelutyötä, voidaan olettaa, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden identiteetti on monimuotoinen ja vaihteleva. Sen sijaan, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän identiteettiä käsiteltäisiin jatkossa yhtenä kokonaisuutena, jatkotutkimuksessa ja keskustelussa olisikin ehkä vielä tarpeellista perehtyä identiteettiin konteksti tarkasti huomioiden. Työn sisältöä ja työntekijöille asetettuja odotuksia havainnoimalla lastensuojelutyötä tekevän sosiaalityöntekijän identiteettiä olisi edelleen mahdollista tutkimuksen keinoin pilkkoa pienempiin osiin.

Perehtyessäni keskustelijoiden käsityksiin kutsumusammattissa toimimisesta, totesin termin olevan nykyisille sosiaalityöntekijöille auttamatta vanhanaikainen tai liian uskonnollisesti latautunut. Aihe herätti kuitenkin myös hyvin paljon kiinnostavaa keskustelua haastateltavien keskuudessa. Kutsumusta tai motivaatiota olisikin mahdollista lähteä jatkossa tutkimaan enemmän hoivan tai fyysisen koskettamisen näkökulmasta, sillä tulkitsin sen liittyvän merkittävällä tavalla työmotivaation kokemukseen. Olisi myös kiintoisaa saada kuulla asiakkaiden näkemyksiä siitä, millä tavoin he kokevat koskettamisen ja hoivan olevan osa sosiaalityöntekijöiden toimintaa.

Lähteet

Ammattinetti: Sosiaalityöntekijä

http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/284_ammatti

(haettu 9.3.2019)

Ashforth Blake & Kreiner Glein (1999) How can you do it? : Dirty work and the challenge of constructing a positive Identity. Academy of Management Review. 1999. Vol. 21, No 2, s. 413-434.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2002) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suom. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. Alkuperäisteos The social construction of reality (1966).

Brown, Rupert. (2000). Group processes: Dynamics within and between groups (2nd ed.). Malden (Mass.): Blackwell.

Burr, Vivien (2004) Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino. Alkuperäisteos The person in social psychology (2002).

Carvalho, Teresa & Correia, Tiago (2018) Editorial: Professions and Professionalism in Market-Driven Societies. Professions & Professionalism. Volume 8, No 3 (2018), e3052. Oslo and Akershus University College, Learning Centre and Library.

Degerlund, Merja (2015) Lastensuojelun mediavälitteinen julkisuuskuva. Diskurssianalyttinen tutkimus Yleisradion uutissivuston ja Helsingin Sanomien kirjoituksista. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Eriksson-Piela, Susan (2003) Tunnetta, tietoa vai hierarkiaa? Sairaanhoidon moninainen ammatillisuus. Tampere; Tampereen yliopisto.

Evans, Tony, Hardy, Mark (2010) Evidence & knowledge for practice. Cambridge: Polity.

Finlex: Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä, 7§

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817> (haettu 6.2.2019)

Finlex: Lastensuojelulaki, 4§

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (haettu 15.3.2019)

Finlex: Sosiaalihuoltolaki, 7§

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301> (haettu 6.2.2019)

Finlex: Valtion virkamieslaki, 1§

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940750> (haettu 3.4.2019)

Franklin, Bob & Parton, Nigel (1991) Media reporting of social work: a framework for analysis.

Teoksessa Bob Franklin & Nigel Parton (Edit.) Social work, the media and public relations.

London: Routledge, 7–52. Lisäpainos 2014.

Golding, Peter (1991) Social work, public attitudes, and the mass media. Teoksessa Bob Franklin &

Nigel Parton (Edit.) Social work, the media and public relations. London: Routledge, 88–104.

Lisäpainos 2014.

Hochschild, Arlie (2012) The Managed Heart : Commercialization of Human Feeling

<http://web.b.ebscohost.com/helios.uta.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQ1MDEyM19fQU41?sid=50a53a91-9a7f-4c88-a669-4122fb49f844@pdc-v-sessmgr06&vid=0&format=EK&lpid=8&rid=0> (haettu 6.3.2019)

Jaakkola, Helena (2013) Lastensuojelu ja julkisuus – opas lastensuojelun ammattilaisille median kohtaamiseen. Lastensuojelun Keskusliitto.

<https://www.lskl.fi/verkkokauppa/lastensuojelu-ja-julkisuus/> (haettu 22.10.2016)

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Ketola, Kimmo (2016) Luterilainen usko nykyajan Suomessa. Julkaisussa Kimmo Ketola, Maarit Hytönen, Veli-Matti Salminen, Jussi Sohlberg & Leena Sorsa (2016) Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen. Kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, nro 125; Kirkon tutkimuskeskus.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/\\$FILE/Kirkon%20nelivuotiskertomus_II%20osa_Osallistuva%20luterilaisuus_netti.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/$FILE/Kirkon%20nelivuotiskertomus_II%20osa_Osallistuva%20luterilaisuus_netti.pdf) (haettu 5.3.2019)

Konttinen, Esa (1997) Professionaalinen asiantuntijatyö ja sen haasteet myöhäismodernissa. Teoksessa Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. (1997) Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 48–61.

Lastensuojelun Keskusliitto, imagotutkimus (1997). Inforviestintä (ei julkaistu!)

Mendez, Monica & Otto, Charles W. & Surette, Raymond B. & Zugazaga, Carole B. (2006) Social worker perceptions of the portrayal of the profession in the news and entertainment media: An exploratory study. Journal of social work education, 42:3, 621–636.

Mäkelä, Anu (2015) Lastensuojelun maine. Lastensuojelu sosiaalityön opiskelijoiden, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja toimittajien näkemysten mukaan. Pro gradu –tutkielma, sosiaalityö, Tampereen yliopisto, Porin yksikkö.

Niiranen, Vuokko & Seppänen-Järvelä, Riitta & Sinkkonen, Merja & Vartiainen, Pirkko. (2010) Johtaminen sosiaalialalla. Gaudeamus: Helsinki.

Nikander, Pirjo (2009) Kenneth Gergen. Konstruktionistinen ja postmoderni sosiaalipsykologia. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 253–274.

Uta; Koulutuksen historia

<http://www.uta.fi/yky/arkisto/stperkurs/koulutus.htm> (haettu 6.2.2019)

Peräkylä, Anssi (2009) Erving Goffman. Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 347 – 345.

Porkka, Mari (2015) Valta, valvonta ja kutsumus – mielikuvia lastensuojelutyöstä. Pro gradu – tutkielma. Tampere; Tampereen yliopisto.

Pätiälä, Annika (2016) Lastensuojelu mediassa. Sanomalehden kirjoitusten rakentama julkisuuskuva vuosina 2014–2015. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.

<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62443/P%C3%A4ti%C3%A4l%C3%A4.Annika.pdf?sequence=2> (haettu 29.11.2016)

Reid, William J. & Misener, Elisabeth (2001) Social work in the press: a cross-national study. International journal of social welfare, 10:3, 194–201

Talentian teettämä palkkatutkimus 2017

<https://www.talentia.fi/uutiset/talentian-palkkatutkimus-palkkausjarjestelma-on-otettava-kayttoon/> (haettu 7.2.2019)

Tamm, Tiia (2010) Professional identity and self-concept of Estonian social workers. Tampere: Tampereen yliopisto.

Toiviainen, Hanna (2011) Konsumerismi, potilaan voimaantuminen ja lääkärin työn muuttuminen. Duodecim;127(8) 777–783.

<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99479.pdf> (haettu 29.11.2016)

Vaininen, Satu (2011) Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Valtonen, Anu (2009) Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja & Alastalo, Marja & Rastas, Anna & Tienari, Janne & Vaara, Eero & Meriläinen, Susanna & Lumme-Sandt, Kirsi & Alasuutari, Maarit & Hyvärinen, Matti K. &

Löyttyniemi, Varpu & Valtonen, Anu & Nuolijärvi, Pirkko (2005) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Valvira: Sosiaalihuollon tehtävissä toimiminen

<https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-ammattioikeudet/sosiaalihuollon-tehtavissa-toimiminen> (haettu 6.2.2019)

Yle Uutiset; Yritykset hakevat kasvua lastensuojelusta, 27.2.2018.

<https://yle.fi/uutiset/3-10092832> (haettu 3.3.2019)

Suostumuslomake pro gradu – tutkielmaan osallistujille

Tutkielman aihe

Pro gradu -tutkielma lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden työidentiteetin ilmenemisestä arkielämässä, työympäristön ulkopuolella.

Tutkielman tekijä

Mari Porkka, Tampereen yliopisto, sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Tutkielman ohjaaja

Hannele Forsberg, Tampereen yliopisto, sosiaalityön yksikkö

Olen tietoinen, että xx.xx.2017 toteutettua ryhmäkeskustelua hyödynnetään pro gradu – tutkielman aineistona. Ryhmäkeskustelu tallennetaan ja tallennetta hyödynnetään litteroinnin apuna. Tallenteen näkevät ainoastaan tutkielman tekijä ja tarvittaessa ohjaaja. Pro gradu – tutkielman valmistuttua tallenne tuhotaan. Kaikki keskusteluun osallistujat esiintyvät tutkielmassa nimettöminä.

Tutkimuksen sisällöstä on kerrottu minulle myös suullisesti. Hyväksyn, että ryhmäkeskustelu voidaan tallentaa ja sen sisältöä hyödyntää kyseisen tutkielman aineistona.

Allekirjoitus

Paikka ja aika

Nimen selvennys
